

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

1980 SONRASI YAPILAN YEREL SEÇİM SONUÇLARI İLE GENEL SEÇİM SONUÇLARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Asker FİDAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2011

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

1980 SONRASI YAPILAN YEREL SEÇİM SONUÇLARI İLE GENEL SEÇİM SONUÇLARININ
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: MERSİN ÖRNEĞİ

Askeri FİDAN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2011

ÖNSÖZ

Uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkan bu çalışmanın olgunlaşması ve sonuçlanmasında büyük emeği olan tez danışmanım ve hocam Yrd. Doç. Dr. Cemal ALTAN'a göstermiş olduğu sabır ve verdiği destekten ötürü teşekkür ederim. Değerli katkıları sayesinde bu çalışma şekillenmiş ve sonuçlanabilmiştir. Öte yandan bu çalışma öncesinde ve çalışma süresince görüş, öneri ve eleştirilerini esirgemeyen ve özellikle verdikleri kaynaklar ile önümü açan sevgili hocalarım Yrd. Doç. Dr. İhsan KAMALAK ve Doç. Dr. Ulaş BAYRAKTAR'A, onların nezdinde Kamu Yönetimi Bölümünün bütün hocalarına da ayrıca teşekkür etmek isterim. Sözün özü, hayatımın en güzel günlerini geçirdiğim, hayatta en fazla yanlış ile doğruyu aynı anda yaptığım ve çok şey öğrendiğim okulumdan, ikinci kere ayrılıyorum ya da şutlanıyorum. Bana bu yolculukta her fırsatta hancılık eden tüm hocalarıma tekrar tekrar yürekten teşekkür ediyorum.

ÖZET

1980 SONRASI YAPILAN YEREL SEÇİM SONUÇLARI İLE GENEL SEÇİM SONUÇLARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: MERSİN ÖRNEĞİ

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye’de her alanda olduğu gibi, bir kurum olarak siyaseti ve siyaset yapma biçimlerini de derinden etkilemiştir. 1980 sonrası yaşanan toplum üzerindeki depolitizasyon politikalarının nihai hedefinin toplumu politikadan uzaklaştırmak olduğu görülmektedir. Bu bağlamda 1980 sonrası döneme getirilen en temel eleştirilerin başında yaşanan bu depolitizasyon nedeniyle toplumun siyasi bilincinin düştüğüne ilişkindir. Yaptığımız bu çalışma, söylenenlerin aksine 1980 sonrası dönemde yaşanan depolitizasyon sürecinin, toplumun siyasi bilincini düşürmediği aksine siyasi ideolojilerin zayıflaması ile seçmenlerin oy verme davranışlarında ideolojilerin yerine siyasi pragmatizmin aldığına ilişkindir. 1980 sonrası dönemde yapılan yerel seçim sonuçları ile genel seçim sonuçlarının karşılaştırılması yoluyla seçmenlerin farklı tercihlerinin ortaya çıkarılmasını hedefleyen bu çalışma, Türkiye genelinde ve Mersin özelinde yapılan seçim sonuçlarını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Seçim, Genel Seçim, Pragmatizm, Siyasi Bilinç, Siyasal Davranış, Demokrasi, Seçmen

ABSTRACT**LOCAL ELECTION RESULTS 1980 GENERAL ELECTION RESULTS
AFTER THE COMPARATIVE ANALYSIS: AN EXAMPLE OF MERSİN**

September 12, 1980 coup in Turkey as in many other fields, as an institution deeply affected the politics and way of doing politics. On society in the post-1980 politics, away from society is seen that the ultimate objective of depolitizasyon policies. In this context, the post-1980 period in the beginning of the most fundamental criticisms of the political consciousness of society has fallen because of these concerns depolitizasyon. The current study, contrary to what is said in the post-1980 period depolitizasyon in the process, the political consciousness of society does not decline, Contrary to what is said in the weakening of political ideologies and political pragmatism rather than ideology received is related to voting behavior. In the local election results after 1980 general election with the voters through the comparison of the results of this study aimed at revealing different preferences, the election results in the case of Mersin in Turkey and covers.

Key Words: Local Elections, General Election, Pragmatism, Political Consciousness, Political Behavior, Democracy, Voter

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET VE ANAHTAR KELİMELER.....	ii
ABSTARCT VE KEYWORDS.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii
ÇİZELGELER VE ÇİZİMLER DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
TEMEL KAVRAMLAR.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM: SİYASAL KATILMA KAVRAMI VE SEÇMEN DAVRANIŞLARINA ETKİ EDEN ETMENLER	
I.1.Siyasal Katılma Kavramı.....	26
I.1.1.İnsanların Siyasete Katılma Nedenleri.....	29
I.1.2.Siyasal Katılma Biçimleri.....	30
I.1.3.Siyasal Katılma Düzeyi.....	33
I.2.Seçmen davranışına etki eden etmenler.....	37
I.2.1.Sosyo-Ekonomik Etmenler.....	38
I.2.1.1.Cinsiyet.....	38
I.2.1.2. Yaş.....	40
I.2.1.3. Kentleşme.....	41
I.2.1.4. Gelir.....	44
I.2.1.5. Aile.....	45

I.2.1.6. Eğitim.....	47
I.2.1.7. Etnik Köken.....	49
I.2.1.8.Meslek.....	53
I.2.1.9.Kitle İletişim araçları.....	54
I.2.2. Seçmen Davranışına Etki eden Psikolojik Etmenler.....	54
I.2.3. Seçmen Davranışına Etki Eden Siyasal Etmenler.....	57

İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SEÇİMLERİN TARİHÇESİ

II.1. Cumhuriyet Öncesi Seçimleri.....	62
II.2. Cumhuriyet Sonrası Seçimler.....	62
II.2.1. Tek Parti Döneminde Seçimler.....	66
II.2.2. Çok Partili Dönemde Seçimler.....	69
II.2.2.1. 1950-1960 Dönemi Seçimleri.....	70
II.2.2.2.1960-1980 Dönemi Seçimleri.....	70
II.2.2.3. 1980 Sonrası Seçimleri.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: GENEL SEÇİM-YEREL SEÇİM KARŞILAŞTIRMALARI

III.1. Genel Seçim-Yerel Seçim Karşılaştırmaları ve Tercih Farklılıklarının Nedenleri..	93
III.1.1. İhtilal Sonrası İlk Seçimler: 1983–1984 Karşılaştırmaları.....	96
III.1.2. Merkez Sağ ve Merkez Solun Yükselişi:1987–1989 Karşılaştırmaları.....	97
III.1.3.Merkez Sağda değişim: Siyasal İslam’ın Yükselişi:1991–1994.....	99
III.1.4. “Milli Görüş” İktidarı: 1994-1995 Karşılaştırmaları.....	102
III.1.5. Üçlü Koalisyon Dönemi:1999 Genel ve Yerel Seçimler Karşılaştırmaları....	105
III.1.6. Türkiye’de Muhafazakâr Demokrasinin Doğuşu: 2002–2004 Karşılaştırmaları.....	107
III.1.7.Türkiye’de Muhafazakâr Demokrasinin Yükselişi: 2007–2009 Karşılaştırmaları.....	109
III.2. 2002 Sonrası Genel Seçim-Yerel Seçim Karşılaştırmaları Alan Araştırması: Mersin Örneği.....	115
III.2.1. Mersin Merkez İçin Genel Seçim Yerel Seçim Karşılaştırmaları.....	125
III.2.2.2004--2009 Yerel Seçim Karşılaştırmaları.....	135
III.2.3. Gelecek Seçim Karşılaştırmaları.....	138
III.2.4. Seçmenlerin parti tercihlerinin Karşılaştırmaları.....	140
III.3.Mersin Alan Araştırması Sonuçları.....	143
III.3.1.Eğitim Ve Siyasal Katılım.....	143
III.3.1.1.Eğitim Düzeyi ile Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi.....	145
III.3.1.2.Eğitim-Türkiye’nin Öncelikli Sorunu İlişkisi.....	149
III.3.1.3. Eğitim Düzeyi İle Seçmenlerin Siyasi Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi.....	150

III.3.1.4.Eğitim Düzeyi İle Parti Tercih İlişkisi.....	154
III.3.2.Cinsiyet ve Siyasal Katılım.....	157
III.3.2.1.Cinsiyet-Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi.....	160
III.3.2.2.Cinsiyet-Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi.....	161
III.3.2.3. Cinsiyet İle Seçmenlerin Siyasi Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi....	162
III.3.3.Gelir ve Siyasal Katılım.....	163
III.3.3.1.Gelir-Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi.....	163
III.3.3.2.Gelir-Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi.....	165
III.3.4. Yaş Ve Siyasal Katılım.....	166

GENEL DEĞERLENDİRME

Bulgular.....	170
Öneriler.....	172
Sonuç.....	175

KAYNAKÇA

EK 1

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	Adalet Partisi
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
DSP	Demokratik Sol Parti
DP	Demokrat Parti
DTP	Demokratik Toplum Partisi
GP	Genç Parti
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
RP	Refah Partisi
FP	Fazilet Partisi
İGM	İl Genel Meclisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi

ÇİZELGELER VE ÇİZİMLER DİZİNİ

Tablo 1. 1957 Seçim Sonuçları.....	69
Tablo 2. 1961 Seçim Sonuçları.....	70
Tablo 3. 1965 Seçim Sonuçları.....	71
Tablo 4. 1969 Seçim Sonuçları.....	72
Tablo 5. 1973 Seçim Sonuçları.....	73
Tablo 6. 1977 Seçim Sonuçları.....	74
Tablo 7. 1983 Genel Seçim Sonuçları.....	75
Tablo 8. 1984 Yerel Seçim Sonuçları.....	76
Tablo 9. 1987 Genel Seçim Sonuçları.....	77
Tablo 10. 1989 Türkiye’de Yerel Seçim Sonuçları.....	78
Tablo 11. 1989 Mersin’de Yerel Seçim Sonuçları.....	79
Tablo 12. 1991 Genel Seçim Sonuçları.....	80
Tablo 13. 1994 Türkiye’de Yerel Seçim Sonuçları.....	82
Tablo 14. 1994 Mersin’de Yerel Seçim Sonuçları.....	83
Tablo 15. 1995 Genel Seçim Sonuçları.....	83
Tablo 16. 1999 Genel Seçim Sonuçları.....	84
Tablo 17. Türkiye’de 1999 Yerel Seçim Sonuçları.....	85
Tablo 18 Mersin’de 1999 Yerel Seçim Sonuçları.....	86
Tablo 19. 2002 Genel Seçim Sonuçları.....	87
Tablo 20. Türkiye’de 2004 Yerel Seçim Sonuçları.....	88
Tablo 21. Mersin’de 2004 Yerel Seçim Sonuçları	88
Tablo 22. 2007 Genel Seçim Sonuçları.....	89

Tablo 23. Türkiye’de 2009 Yerel Seçim Sonuçları.....	90
Tablo 24. Mersin’de 2009 Yerel Seçim Sonuçları.....	90
Tablo 25. Cinsiyet.....	110
Tablo 26 Yaşınız.....	110
Tablo 27. Yaşınız / Siyasetle ilgileniyor musunuz?.....	111
Tablo 28 Eğitim durumu.....	112
Tablo 29. Doğum Yeriniz.....	113
Tablo 30. Medeni Durumunuz.....	114
Tablo 31 Mesleğiniz.....	115
Tablo 32. Geliriniz.....	116
Tablo 33. Kendinizi hangi siyasi görüşe yakın hissediyorsunuz.....	117
Tablo 34. Mersin’de Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	118
Tablo 35. Anketteki yerel seçim Sonuçları İle Gerçek Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	119
Tablo 36. 2009 Yerel Yönetimler Seçim Sonuçları.....	123
Tablo 37. 2004 Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket).....	125
Tablo 38. 2009 Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket).....	125
Tablo 39. Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket).....	126
Tablo 40. Ankette 2004-2009-(Gelecek) Büyükşehir.....	127
Tablo 41. Ankette 2004-2009-(Gelecek) İlçe Belediyesi.....	128
Tablo 42. Ankette 2004-2009-(Gelecek) İl Genel Meclisi.....	129
Tablo 43. Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy vereceksiniz? / Herhangi bir nedenle partiniz seçimlere giremezse ikinci tercih olarak hangi partiye oy verirsiniz?.....	130

Tablo 44. Eğitim durumu / Siyasetle ilgileniyor musunuz?.....	144
Tablo 45. Eğitim durumu * Sizce yerel seçimler mi daha önemli yoksa genel seçimler mi.....	145
Tablo 46. Eğitim Durumu/Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?.....	145
Tablo 47.Eğitim durumu / Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden.....	146
Tablo 48. Eğitim Durumu /Sizce Bir Siyasi Partinin En Temel önceliği Ne Olmalı, Sizin Bir Siyasi Partiden Öncelikli Beklentiniz.....	147
Tablo 49. Eğitim durumu / Size göre milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur nedir?.....	149
Tablo 50. Eğitim Durumu / Siz Milletvekili Genel Seçimlerinde Oy Verirken Neleri Göz Önünde Bulundurursunuz?.....	150
Tablo 51. Eğitim Durumu /Siz Yerel Seçimlerde Oy Verirken Neleri Göz Önünde Bulundurursunuz?.....	151
Tablo 52. Eğitim Durumu /Önümüzdeki Milletvekili Seçimlerinde Hangi Partiye Oy Vereceksiniz?.....	153
Tablo 53. Eğitim durumu * Milletvekili Genel Seçimlerinde Hiç Kendi Görüşünüzün Dışında Bir Siyasi Partiye Oy Verdiniz mi? Verdiyseniz Neden.....	154
Tablo 54. Cinsiyet /Siyasetle ilgileniyor musunuz?.....	156
Tablo 55. Cinsiyet * Sizce Yerel Seçimler mi Daha Önemli Yoksa Genel Seçimler mi...157	
Tablo 56. Cinsiyet * Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden ?	158
Tablo 57. Cinsiyet * Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?	158
Tablo 58. Cinsiyet * Sizce Bir Siyasi Partinin En Temel Önceliği Ne Olmalı \Sizin Bir Siyasi Partiden Öncelikli Beklentiniz?.....	159
Tablo 59. Cinsiyet * Size Göre Milletvekili Genel Seçimlerinde En Önemli Unsur Nedir?.....	160

Tablo 60. Geliriniz * Siyasetle İlgileniyor musunuz?.....	161
Tablo 61. Geliriniz * Sizce Yerel Seçimler mi Daha Önemli Yoksa Genel Seçimler mi..	161
Tablo 62. Geliriniz * Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?.....	162
Tablo 63. Geliriniz * Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?	162
Tablo 64. Geliriniz * Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı \sizin bir siyasi partiden öncelikli beklentiniz?.....	163
Tablo 65. Yaşınız * Siyasetle İlgileniyor musunuz?.....	165

GİRİŞ

12 Eylül 1980 darbesi Türkiye’de her alanda olduğu gibi, bir kurum olarak siyaseti ve siyaset yapma biçimlerini de derinden etkilemiştir. Genel olarak depolitizasyonun egemen olduğu bu dönemde, toplum olabildiği kadar siyasetten uzaklaştırılmış ve siyasi bilinç düzeyi büyük bir hızla aşağı çekilmiştir. “Halka rağmen halk için siyaset” yapmayı kendisine ilke edinmiş elitlerin yönetimde olduğu bu süreçte, siyaset bir kurum olarak girilmemesi gereken bir yasak bölge haline gelmiştir. Hâlbuki darbe öncesi dönemde eğitilmiş, eğitimsiz toplumun büyük bir kesiminin siyaset kurumunun bir parçası olduğu ve köy kahvesinden balo salonlarına kadar birçok ortamda ülke meselelerinin tartışıldığı bir yapının olduğu görülmektedir. Ancak toplumun siyasete olan bu merakının sağ-sol çatışmalarının kaynağı olduğunu savunan cunta yönetimi, darbe sonrası Türkiye’de siyasete bulaşmayacak bir toplum yapısı şekillendirmeyi kendilerine ilk hedef seçmişlerdir. Elbette ki bu toplum mühendisliğinin faturası ülke için son derece ağır olmuştur. Ancak belki de üzerinde durulmayan bir başka noktada, bu toplum mühendisliğinin toplum üzerinde yarattığı siyasete yaklaşım biçimidir. 1980 öncesinde toplumun büyük bir kesimi siyaseti ideolojik yapar iken ve siyasi partilere ideolojik olarak destek verir iken, 1980 sonrası dönemde Türk toplumunda gözlenen en önemli değişimlerden biriside bu yapının hızla değişmesi ve toplumun siyasete yaklaşımını ideolojik olmaktan çıkıp daha çok pragmatikleştirdiğini ya da ideolojilerin sert kalıplarının yumuşadığını ve ideolojiler arasında ki keskin farklılıkların azaldığını, buna bağlı olarak ideolojiler arasındaki seçmen akışkanlığının arttığını bize göstermesidir.

Ancak Türkiye’deki 1980 sonrasında yaşanan bu depolitizasyonun ve ideolojisizleşmenin daha doğrusu ideolojilerin zayıflamasının tek nedeni 12 Eylül cuntası değildir. Türkiye’deki bu durumun bir benzeri aslında tüm dünyada da yaşanmıştır.

Avrupa da sanayi devrimin getirdiği aydınlanma süreci sonrasında, İdeojilerin¹⁹. Yüzyıldan itibaren yayılmaya başlaması, ideoloji ile toplumsal değişim arasındaki ilişkiye işaret ediyor. Kökünden sarsılan ve artık işlev görmediğine inanılan inanç ve değerlerin, “eski doğruların” yerine “yeni doğruların”, yeni bir inançlar, değerler ve davranış kalıpları dizisinin, yeni bir sembol dağarcığının kurulması gerekiyor. Liberalizm, Marksizm, Faşizm, Anarşizm gibi ideolojilerin temel farklılığı ”eskinin” yerine nasıl bir “yeni”nin oluşturulacağı sorusuna verdikler yanıtlardır (Örs, 2007: 4).

1950’li ve 1960’lı yıllarda ortaya atılan “ideolojilerin sonu” tezi, temelde, gelişmiş ülkelerde ulusal refahın artması ve sınıflar arası farklılıkların giderek azalması ile birlikte, ideolojik farklılıklarında azaldığı görüşüne dayanır. S.M. Lipset ve Daniel Bell’in başını çektiği bu savın destekçilerine göre, özellikle Batı’da, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bir yandan sanayileşme ve iktisadi gelişme, diğer yandan sosyal devlet anlayışının gelişimi, bu toplumlardaki sınıflar arası uçurumları giderek daraltmış ve sınıfsal çatışmaları asgariye indirmiştir. Bir zamanlar ideolojik bir konu olarak algılanan iktisadi planlama, işçi örgütlenmeleri gibi konular, birer teknik konu olarak algılanmaya başlamıştır. İdeolojik yelpazenin sağ ve sol uçlarında yer alan görüşler giderek birbirine yaklaşma, hatta benzeşme eğilimine girmiştir. Diğer bir ifadeyle, bir zamanlar toplumların yaşadığı devrin ve çalkantılı dönemlerinin sorunlarına cevap veren ideolojilerin işlevleri, refahın yaygınlaşmasıyla, kalmamıştır (Örs, 1962: 37-38). Bütün bu nedenlerden ötürü Türkiye’de 1980 öncesi dönemde seçmenlerin siyasi partilere yaklaşımının ideolojik olması ve genel bir sadakatin söz konusu olduğu siyasi yapı, 1980 sonrasında izlenen neo-liberal politikalar çerçevesinde önemli ölçüde değişmiştir. Seçmen kaymalarının yoğun bir şekilde gözlendiği 80 sonrası dönemde bunun en önemli kanıtlarından birisinin de, bu kaymaların soldan sola ya da sağdan sağa olmasının yanı sıra, soldan sağa, yâda sağdan sola şeklinde de ciddi bir şekilde gerçekleşmesidir. Mahalli idareler seçimleri sonuçlarına bakıldığında seçmenlerin farklı tercihlerde buldukları ve her bir kurum için tercihini

farklı yaptığı gözleniyor. İl Genel Meclisi için diyelim “A” partisine oy veren bir seçmen Büyükşehir Belediye Başkanlığı için bir başka partiye, belediye başkanlığı için daha başka bir adaya, belediye meclisi içinse daha değişik bir partiye oy verebilmektedir. Her ne kadar bunlar arasında çoğu büyük farklılık ve tam tersi sonuçlar gözlenirse de seçmenlerin her birinde aynı yönde tercihlerde buldukları da söylenemez. Örneğin bu durumu 2004 mahalli seçimleri sonuçlarında çok net şekilde görmek mümkün. Bu seçimlerde Ak Parti, il genel meclisi için yüzde 41,7; büyükşehir belediye başkanlığı için yüzde 46.1; belediye başkanlığı için yüzde 40.2; belediye meclisi için yüzde 40.3 oy almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise sırası ile yüzde 18.2; yüzde 24.5; yüzde 20.7 ve yüzde 20.6 oy almışken Milliyetçi Hareket Partisi, sıra ile yüzde 10.5; yüzde 5.1; yüzde 10.1 ve 10.5 oy almıştır.

Dikkat edilirse partilerin mahalli seçimlerde aldıkları oy oranları arasında önemli sayılabilecek farklar bulunmaktadır. Genel olarak belediye başkanlığı ile belediye meclis üyeliği seçimlerinde alınan oy miktarları arasında çok büyük bir farklılık bulunmamaktadır. Anlaşılan seçmen belediye başkanı ile belediye meclisi üyeliğini aynı düzlemde düşünmekte ve belediye başkanı olarak görmek istediği partinin adayına belediye meclisinde de destek olacak üyeler olmasını istemektedir. Buna karşılık il genel meclisi seçimi sonuçları ile diğer mahalli idareler seçimi sonuçları arasında önemli sayılabilecek ciddi oran farklılıkları bulunmaktadır. Özellikle büyükşehir belediye başkanlığı seçimindeki oy oranları diğerlerinden ciddi şekilde ayrılmaktadır. Yani büyükşehirlerde yaşayan seçmenler büyükşehir belediye başkanlığı için nispeten farklı bir eğilim göstermekte, bu konudaki tercihleri farklı şekilde gerçekleşmektedir. Mesela 2004 mahalli seçimlerinde MHP büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde oyların yüzde 5,1’ini ancak alırken il genel meclisi seçiminde oyların yüzde 10,5’ini almıştır. Tam iki misli bir oy söz konusudur. Benzer şekilde CHP büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde oyların

yüzde 24,5'ini, buna karşılık il genel meclisi seçiminde ise oyların yüzde 18,2'sini almıştır. Diğer partiler için de benzer durumlar söz konusudur. Seçmenlerin özellikle büyükşehir belediye başkanlığı seçiminde kazanma ihtimali olan parti ve adaya yönelirken il genel meclisi ile belediye başkanlığı ve belediye meclis üyeliği seçiminde ise kendi siyasi eğilimlerine göre hareket ettiği söylenebilir.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere Türk toplumunda, özellikle 1980 sonrasında ki dönemde siyaset kurumuna ve siyasi partilere bakış açısı ciddi şekilde değişmiş, daha önce ideolojik olan destekleme mantığının hızla faydacı bir mantığa kaydığı görülmektedir. Bu faydacı yaklaşımı sadece bireysel fayda beklentileri olarak ele almamak gerekir. Partisinin faydası, adayın faydası, ülkenin faydası, şehrin faydası, ailenin faydası, barışın faydası vs birçok faydacı düşüncenin alınan bu kararlarda etkili olduğu söylenebilir. Burada asıl önemli olan şey de zaten bu fayda yelpazesinin seçmenin gözünde artmış olmasıdır. 1980 öncesi döneme bakıldığı zaman çoğu zaman partinin yâda siyasi düşüncenin faydası diğer tüm faydaların önüne geçebilmekteydi. Ancak 1980 sonrası dönemde bu durumun değiştiği söylenebilir. Tabi bu noktada kır kent oylarının birbirinden farklılık arz edebileceğinizi de gözden kaçırmamak lazım. Kır oylarının da hesaplandığı il genel meclisi oylarındaki seçmen tercihleri ile belediye seçimlerindeki seçmen davranışlarının aynı yönde olmasını beklemekte bizi bir algı yanılgısına düşürmemelidir.

Yıllarca Türkiye'de halkın cahil olduğu, kendi kendini yönetemeyeceği, başında sürekli yaratıcı azınlıkların bulunması gerektiğini dile getiren elit tabaka, bu söylemleri ile siyaset sahnesinde oy bile almaya çalışmıştır. CHP gurup başkan vekili Onur Öymen'in kaybedilen seçimden hemen sonra "Bu kadar sıkıntı çektiğimiz bir dönemde AK Parti oylarını artırabiliyorsa bunda rasyonel olmayan bazı sebepler aramak gerekir"(www.forum.vatan.com, 01.05.2011) demesinde olduğu gibi, Alaylı çoban ile

mektepli doktorun oyu nasıl eşit olur tartışmalarının yaşandığı ve Türk toplumunun siyasi bilincinin düşük olduğu tartışmalarının yaşandığı bir dönemde, yukarıdaki örneklere bakılınca durumun hiçte sanıldığı gibi olmadığı anlaşılmaktadır. Aksine toplumun ciddi bir kesiminin siyasi akışkanlığının yüksek olduğu ve bireylerin oy kullanır iken o dönemdeki konjoktüre göre farklı hareket ettiklerini bize göstermektedir. Milletvekili seçimlerinde kendi siyasi anlayışına uygun bir partiye oy veren bir bireyin belediye seçimlerinde kendi görüşüne tamamen zıt olan başka bir partinin adayına oy verebilmesi gerek siyasi boyutları ile gerekse de sosyolojik boyutları ile üzerinde durulması ve incelenmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda yapılan bu çalışmanın konusunu, özellikle 1980 sonrası yapılan yerel ve genel seçim sonuçlarının birbiri ile karşılaştırmalı analizi oluşturmaktadır. Bu çalışmanın en temel amacı 1980 sonrası yerel seçim sonuçları ile genel seçim sonuçlarının karşılaştırılarak toplumdaki siyasi bilinç düzeyini ölçmeye çalışmak ve “Türk toplumunda siyasi bilinç düzeyi düşüktür” şeklindeki ön yargıları bilimsel kanıtlar çerçevesinde sınamak ve toplumdaki mevcut siyasi bilincin, söylenenlerin aksine oldukça yüksek olabileceğini kanıtlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda çalışmaya ilişkin sorulabilecek ana soruyu ise şöyle formüle edebiliriz: “Türk toplumundaki siyasi bilinç yüksek midir? Ve siyasi bilinç düzeyine etki eden etmenler nelerdir?”. Bu soru çerçevesinde yapılacak olan bu çalışmanın ana denencesini ise şöyle formüle edebiliriz: “ **1980 sonrası seçmen davranışlarındaki en temel değişim, seçmenlerin siyasi partilere olan sadakatinin azalması, ideolojilerin yerini konjoktüre bağlı pragmatist politikaların alması ve buna bağlı olarak Türk toplumundaki siyasi bilinç düzeyinin sanılanın aksine giderek artmasıdır**”. Tez çalışmasının diğer denencelerini de şöyle formüle edebiliriz:

1. Seçimlerde ideolojiler giderek önemini kaybetmekte, bunun yerine konjoktüre bağlı pragmatist yaklaşımlar siyasetin ana belirleyicileri olmaktadır.

2. Yerel seçimlerde partiler arasında seçmen akışkanlığı genel seçimlere göre daha yüksektir ve bununla paralel olarak Mersin’de de, yerel seçimlerde ki seçmen akışkanlığı genel seçimlere göre daha yüksektir.

3. 1980 sonrasında sağ partilerden sol partilere, sol partilerden sağ partilere seçmen akışkanlığı giderek artmaktadır.

4. Mersin’de parti değiştiren seçmen sayısı Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksek bir orandadır.

Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Yapılan çalışmaların büyük bir kısmının da daha çok sosyologlar tarafından işin sosyal boyutları baz alınarak incelendiği görülmektedir. Bu durum da doğal olarak konunun siyaset bilimi boyutları ile ele alınmasını ve bu alanda verilere ulaşılmasını güçleştirmiştir. İşte yapılan bu çalışmanın en önemli noktalarından biriside konunun eksik kalan bu yönünü tamamlamayı amaçlamasına ilişkindir. Bir diğer önemli tarafı ise bu çalışmanın böyle bir yöntemle (seçim sonuçlarının karşılaştırmalı analizi) yapılan ilk çalışma özelliği taşımasıdır. Özellikle Mersin ili için yapılan bu tarz hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmayı önemli kılan nedenlerden birisi de bu boşluğu doldurma ve bu alanda çalışmak isteyenlere yeni bilgiler sunacak olmasıdır. Yapılan bu çalışma sonrasında ortaya çıkan bilgiler ışığında siyasi partilerin siyaset yapma biçimlerini gözden geçirmeleri, siyaset yapma ve toplumu algılama anlayışının değişmesine katkı sunması ve bu alanda çalışmak isteyenlere yön vermesi bu çalışmanın diğer önemli boyutlarını oluşturmaktadır.

Yukarıda kısaca anlattığımız çalışmamızı genel anlamda dört aşamada ele alacağız. Çalışmamızın ilk aşaması olan giriş bölümünde, çalışmaya ilişkin bazı kavramların tanımlanması yapılmış ve çalışmada sıkça ele alacağımız kavramlar açıklanmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında yani ilk bölümde, siyasal katılma kavramı ile

seçmen davranışlarına etki eden etmenler detaylı bir şekilde açıklanmış ve konuya ilişkin yararlanılan çalışmalardan örnekler verilmiştir. Çalışmamızın üçüncü aşaması yani ikinci bölümdeyse, 1980 sonrası yapılan tüm yerel ve genel seçim sonuçlarına yer verilmiş ve yapılan yerel seçimler ile genel seçimlerin yıllar itibari ile birbiri ile karşılaştırması yapılarak arada ki oy kaymaları tespit edilmeye çalışılmıştır.. Bu yapılırken 2002 sonrası dönemi temel alan, alan araştırmasının verileri de yine bu bölümde açıklanmıştır. Çalışmamızın son aşaması yani üçüncü bölümde ise elde edilen bilgiler ışığında genel bir değerlendirmenin yer aldığı sonuç bölümü ve elde edilen verilerin yer aldığı bulgular bölümü son olarıktan yararlanılan kaynakların olduğu kaynakça bölümü yer almıştır.

TEMEL KAVRAMLAR

Seçmen

Türkçede kelime kökeni bakımından seçmek fiilinden gelir. Var olan şeyler arasından bir tanesini tercih etmeyi ifade eder. Bu bağlamda demokrasilerin en önemli özelliklerinden birisi siyasal iktidara aday kişiler arasından birinin halk tarafından, daha doğrusu seçim hakkı olanlar tarafından seçilmesi ifade eder. Seçim olayının en önemli aktörü durumundaki seçmen, bir toplumda yasalar çerçevesinde yönetici kadroyu seçimle iş başına getirme hakkına sahip olan vatandaşı, sahip olunan kimlik ise seçmenliği ifade etmektedir. Bu kavram ile anlatılmak istenen, “Demokrasilerde siyasal düşünce ve tercihlerini “oy” kullanarak belirten kişilerdir” (Say, 1998: 99). Yine seçmen, var olan karmaşık siyasal yapının bir getirisi olarak ortaya çıkan temsili demokrasinin gereği olarak, kendi adına ve hazır bulunmadığı zaman yasama organında karar verme ve davranma yetkisini anayasal ve yasal çerçevede belirtilmiş olan temsilciye meşru olarak seçim yoluyla devreden kişidir (Yıldırım, 1995:142).

Siyasal süreç içerisinde seçmen davranışı içinde yer alan ve onun parçaları olan seçim ve seçmenin kavram olarak tanımlanmasının ardından, seçmen ve seçim kavramlarının yasal anlamda ifadelerini içeren seçmen davranışının niteliğini, seçmen davranışı konusu çerçevesinde açıklamak gerekmektedir (Kışlalı, 1998: 140).

Davranış

Bir uyarıcı unsur karşısında organizmada meydana gelen fizyolojik ya da psikolojik değişme, davranım ya da tepki olarak adlandırılır. Davranımların bir araya gelmesiyle oluşan eylem ise davranış olarak nitelendirilir (Erden ve Akman, 1997: 123). Davranış; kişilerin belli durumlar karşısında, belli durum ve olayların ortaya çıkması

sonucu sergiledikleri özelliklerdir. Bu özellikler kişiden kişiye ve durumdan duruma değişiklik göstermektedir.

Siyasal Davranış

Bireylerin siyaset yaşam içindeki yeri saptanırken, önce tutum ve davranışları ve bu tutum ve davranışları hangi yollarla siyaset yaşamlarına yansıttıklarının belirlenmesi gerekir. Tutum, belirli bir konudaki kanı ve davranışların kaynağını oluşturan, onlar arasındaki bağlantıyı ve bir anlamda tutarlılığı sağlayan bir olgudur. Kanı ise, belirli bir anda belirli bir soruya ilişkin düşüncelerdir. Kanı yönünde harekete geçildiği zaman, davranış ortaya çıkar. Davranışlar tutumların belli durumlardaki yansımalarıdır (Kışlalı, 1998: 140). Davranış, insanların ve insanların oluşturdukları toplumların, toplumsal olaylar karşısında gösterdikleri tepkiler ve bu tür olaylarla ilgili olarak aldıkları eylemsel tavırlardır. Siyaset davranış ta; insanlar ve örgütlerin siyaset olaylar karşısında aldıkları tavırlar, gösterdikleri eylemsel katılmalarıdır. Siyaset davranışların en somut göstergesi her düzeydeki siyaset katılımıdır (Öztekin, 2003: 217). Kişinin çeşitli toplumsal davranışları arasında, içinde yaşadığı siyaset topluma karşı gösterdiği tepkiler siyaset davranışını oluşturmaktadır. Davranmak bir eylemi ortaya koymaktır. Bu bağlamda bireyin tutum ve yönelimleri, siyaset davranışını şekillendirmesi bakımından önemlidir. Siyasete duyulan ilgi, siyaset bilgi düzeyi, siyaset etkinlik duygusu gibi tutum ve yönelimler bireyin içinde yaşadığı topluma eylem olarak gösterdiği tepkileri belirlemektedirler. Sosyal kültür ve ideolojiler de söz konusu tutum ve yönelimlerine etki ederek bireyin siyaset davranışını üzerinde belirleyici hale gelmektedir (Çam, 2002: 165). Siyaset davranış, çeşitli şekillerde ifade edilebilecek insan davranış kümelerinden birini oluşturmaktadır. Bireyler genel olarak davranışlarını şekillendiren etkenlerden siyaset davranışlarını sergilerken de etkilenir ve buna göre davranırlar. Siyaset davranış farklı şekillerde ortaya konabilir.

Bunlar sistemi destekleyici nitelikte (hukuka uyma, vergi ödeme vs.) olabileceği gibi, sisteme karşı tepki şeklinde de (siyasal protestolar, isyanlar vs.) gerçekleşebilir(Çam, 2002: 165).

Siyasal davranışın ortaya çıkması bütün toplumlarda, bir uyarıcının kişiyi uyarması sonucunda kişinin bu uyarıcıya yanıt vermesi şeklinde gerçekleşmektedir. Böyle bir genellemeye karşın söz konusu uyarıcıların toplumsal etkenlere bağlı olması, siyasal davranışı farklı toplumlarda farklı biçimlerde ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle siyasal davranış, sosyal, psikolojik ve ekonomik etkenlerin toplumdan topluma değişen ve kişisel düzeydeki bir ürünü olarak oluşmaktadır (Gülmen, 1979: 11).

Seçmen Davranışı

Seçmen davranışı kavramını anlayabilmemiz açısından bu davranışın yani, oy verme davranışının niteliğinin ne anlama geldiğini açıklamak, seçimlerin demokratik yönetimlerde neden ve ne derece anlam kazandığını da açıklayacaktır. Bir ülke vatandaşı olmasının kendisine sağladığı bir hak ve ödev olarak seçmenin o ülkede görev yapacak yönetici kadrosunun belirlenmesi ile ilgili olarak seçimlere katılmayla ortaya çıkan davranışı seçmen davranışını oluşturmaktadır (Gülmen, 1979: 18). Klasik demokrasi anlayışı, halkın kamusal sorunlarla ilgili alınan kararlar üzerinde etkili olmasını sağlamak için seçim mekanizmasını siyasal sisteme sunmuştur. Bu nedenle oy verme davranışı siyasal davranış boyutunun somut yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Uysal, 1984: 175-175). Seçmen davranışı, siyasal davranış geneline giren ve aynı zamanda siyasal hayata katılım sakillerinden birisi olması nedeniyle siyasal bilimcilerin özellikle üzerinde durduğu bir alandır. Siyasal davranışı ve dolayısıyla siyasal katılımı açıklamada yol gösterici olması nedeniyle de, seçmen davranışı konusunda yapılan çalışmalar diğer siyasal

konulara nazaran daha önce ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Gülmen'e göre seçmen davranışının önemi şu noktalardan kaynaklanmaktadır:

*Demokratik sistemlerde vatandaşların çoğunluğunun katıldığı ve kendi düşüncesini ortaya koyduğu en önemli siyasal eylem oy vermedir.

*Demokratik düzenlerde herkesin üstlendiği toplumsal rolleri, siyasal görevleri ve ne olursa olsun seçimlere katılma hakları vardır ve bu haklar bütün bireylere eşit olarak dağıtılmıştır.

*Ulusal seçimler vesilesiyle herkese eşit etki olanağı sağlanmış, her oy eşit değere sahip olduğu gibi oy kullanma ile kullanmama davranışları etki açısından da birbirine eşit düzeyde bir ağırlığa oturtulmuştur.

*Seçmen davranışı, hemen tüm toplumlarda gözlenebilen bir olgu niteliği taşıdığından, karşılaştırmalı siyasal çalışmalarda başvurulan bir araç niteliği taşımaktadır.

* Seçmen davranışını diğer siyasal davranışlardan ayıran önemli bir yönü nitel ve nicel değerlerle ifade edilebilme özelliğinin olmasıdır.

*Seçmen davranışının gerçek bir anlam kazandığı seçimler, siyasal sistem açısından belirli fonksiyonlara sahiptir (Gülmen, 1979: 14).

Yukarıdaki maddelerden oy kullanmanın, vatandaşlık eylemlerinin en sık gerçekleştirilen biçimlerinden birisi olduğu ve oy vermenin bir siyasi liderin oluşturduğu kadroyu ve programı tercih etme anlamını taşıdığını çıkarabiliriz. Bunun yanında oy kullanma, diğer siyasal davranış biçimleriyle karşılaştırıldığında, en az gayret gerektiren ve daha fazla etki sağlayan bir siyasal davranış biçimidir.

Seçimlerin düzenli olarak gerçekleştiriliyor olması ve buna ek olarak yasal güvence altında bulunması, seçmen açısından da bir güvence taşımaktadır. Sonuçları

itibariyle de nicel değerlerle ifade edilebilme özelliği ve hemen tüm toplumlarda uygulanan bir yöntem olması oy verme davranışını diğer siyasal davranışlardan ayırmakta ve ona ayrı bir önem kazandırmaktadır. Seçmenlerin siyasal kanaatlerini ortaya koyan en belirgin işaret kullandıkları “oy”dur ve demokratik yönetimlerde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu bu oylarını, kendilerine hizmet ettiklerine ya da edeceklerine inandıkları siyasal partilere verirler. Bu durumda siyasal partilerin seçim olayında aracı kurum niteliğinde olduğunu ifade edebiliriz. Alkan’ın belirttiği gibi; “bir toplum, kitlesel bir nitelik kazanmaya başlayınca ve kitleler siyasal katılıma yönelince kitlesel katılımın en pratik yolu olarak siyasal partiler ortaya çıkar.” (Alkan, 1993: 115). Dolayısıyla siyasal sistem içerisinde bu kurum büyük önem taşımaktadır. Her siyasal parti, demokrasi mücadelesini toplumsal kesimlerin iktidardan pay istemeleri şeklinde algıladığından, siyasal iradenin oluşumuna doğrudan katılma amacıyla devlet iktidarını kendi toplumsal tabanı için söz konusu bu paylaşımı gerçekleştirmek üzere talep eder (Perinçek, 1985: 18). Ve böylece siyasal süreçte seçim olayının gerçekleştirilmesinde aracı kurum olma niteliğini de kazanmış olur. Seçim, siyasal bir olay olarak evrensel nitelik kazanmış olmakla beraber seçimin niteliği siyasal sistemlerde farklılık gösterir. Örneğin demokratik siyasal sistemlerde seçim, siyasal sistem içinde hükümet edecek kadroyu belirlemenin aracı olurken, otoriter ve totaliter siyasal sistemlerde var olan siyasal sisteme meşruluk kazandırmaktan öteye gidememektedir. Bundan dolayı seçimin, demokratik sistemlerdeki anlamı daha da artmaktadır. Seçimlerin demokratik sistemlerde daha anlamlı hale gelmesi, uygulanan seçim sisteminin sahip olduğu bazı özellikler neticesindedir. Seçme hakkı; genel, eşit, serbest, bireysel ve gizli olduğu takdirde demokratik niteliğini kazanır ve korur (TBMM Kütüphane ve Dokümantasyon Müdürlüğü, 1982: 18-21). Demokratik seçimin birinci özelliği, klasik demokrasinin “genel ve eşit oy” şeklinde nitelendirdiği ilkesidir.

Başlangıçta seçmen olabilmek için servet, cinsiyet gibi bazı ayırım noktaları bulunmaktaydı. Günümüzde seçmenliğin eşit olarak dağıtılmış bir hak olması, seçimlerin demokratik bir kimlik kazanmasında öncü rol oynamıştır. Demokratik yönetimlerden birisi olan ülkemizde de 1982 Anayasası'nda bu ilke açık olarak yer almaktadır. Demokratik seçimin ikinci özelliği güvenilir bir seçim yapılmasıdır. Bu özellik günümüzde “gizli oy ve açık sayım” olarak uygulanmakta olan ilkeyle sağlanmaktadır. Demokratik seçimin üçüncü özelliği, seçim ortamının serbestliğinin sağlanmasıdır. Bu da seçmene birden çok seçeneğin sunulması ve seçme hakkının bir hak olarak korunması yani, zorunlu bir göreve dönüştürülmemesini ifade etmektedir (Eroğlu, 1991: 205). Demokratik seçimin son özelliği ise, seçimin etkenliğidir. Bununla ifade edilen seçimin kaç dereceli olduğu, seçim sistemi, seçim döneminin uzunluğu ve seçim çevrelerinin eşitliğidir (Eroğlu, 1991: 207). Bir toplum, bahsettiğimiz seçim ilkelerini düzenli bir şekilde uygulayabilirse siyasal yasama ilgisiz olma sonucunu doğuran olumsuzlukları giderebilir ve seçmen davranışları da sağlıklı bir şekilde ölçülebilir. Seçmenin aldığı siyasal kararlar, oldukça karmaşık etkilerin altında ortaya çıkan, sık sık değişebilme özelliğine sahip ve bireyin davranışına yön veren niteliktedir. Bu kararlar genellikle bireyin kişiliği ile çevresinin bir etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve zaman içerisinde belli bir tutarlılık çizgisinde devam eden siyasal bir eğilim şeklinde belirir. Bu siyasal eğilimler siyasal katılma faaliyeti şeklinde ortaya çıkarak, siyasal liderlerin kararlarını etkilemeyi amaçlarlar (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1988: 536).

Seçmenin almış olduğu siyasal kararlar, kişilik özellikleri ve çevresinin etkileşiminin yanında birçok sosyo-ekonomik olarak adlandırabileceğimiz faktörlerden de etkilenmektedir (Ayata, 1991: 32). Farklı partilere oy veren seçmenlerin, seçim kampanya çalışmaları başlamadan çok önce oy kullanmaya eğilimli olduklarının yapılan araştırmalar

sonucunda bulunması, oy verme davranışının gerçek anlamda bir karar vermeden daha ziyade alışkanlık halini alan bir eylem olduğunu göstermektedir (Runciman, 1986: 66). Her ne kadar ilgili araştırmalar oy verme davranışının belli bir kalıp halinde gerçekleşmekte olduğu sonucunu verse de bu konuda genellemeye varmadan sadece oy vermenin, seçim günü sandık başına gitmenin yanında seçim propagandası yapmak, ilgilenilen siyasal örgütün basın-yayın faaliyetlerinde bulunmak gibi faaliyetleri de kapsamakta olduğunu söyleyebiliriz (Yücekök, 1987: 20). Bu açıdan siyasal etkinliğin birçok çeşidinde vatandaşların sahip olduğu bireysel, sosyal, siyasal ve ekonomik kaynaklar kolaylaştırıcı etkilere yol açmaktadır. Söyle ki, sosyo-ekonomik durumu iyi olan bireyler siyaset hakkında daha fazla bilgiye sahip olurken benimsediği siyasal partinin yerel örgütlerinde görev almakta ve partisine zaman ve para açısından da destek sağlayabilmektedirler. Buna ek olarak, bireyler oy verme konusunda başkalarını ikna etme yoluyla da partileri için uğraşmaktadırlar. Yani seçmenler, oy vermeyi sıradan, günü geldiğinde yapılan bir eylem olmanın dışına çıkarmaktadırlar. Böylece, seçmen davranışı ile ilgili diğer faaliyetleri kendilerinden daha alt sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan bireylerden farklı olarak yerine getirmektedirler. Seçmen davranışı konusunu incelerken değinmemiz gereken diğer bir husus da, bir toplumdaki fertlerin kendi yöneticilerini seçme ve böylelikle o toplumda uygulanacak olan politikalara bu yolla katılarak etkilemeye çalışmaları amacını taşıyan seçim olayının önemli objesi olarak seçmenin ortaya koyduğu “seçmen davranışı” ile “seçim davranışı” arasında bir fark olduğudur (Yücekök, 1987: 19). Seçmen, bir ülkenin vatandaşı olması sayesinde kazanmış olduğu bir hak ve görev olarak, o ülkenin yöneticilerinin belirlenmesinde uygulanan seçim olayının en önemli öznesidir. “Seçmen davranışı da”, kişinin bu amaçla yapacağı bir eylemi ifade eder. Ancak, herhangi bir kişi veya karar hakkında oy birliğine varmak amacıyla yapılan bir seçim ismi “seçim davranışını”

ifade etmektedir (Gülmen 1979: 18). Bu kavram daha ziyade sosyal hayatta karşılaşılabileceğimiz ve çeşitli alternatifler arasından yapılacak bir seçimi ifade ederken aynı zamanda, siyasal yaşamda yapılan tercihlerde göz önünde bulundurulmuş özelliklere sahip değildir. Bireylerin tercihlerine dayanılarak toplumsal tercihlerin elde edilmesini gerektiren kararlarda örneğin, piyasada aynı gereksinimi karşılayan mallar arasında yapılan bir tercihte alınan karardaki gibi basite indirgenecek bir ilişki söz konusu değildir (Aleskerov, Ersel ve Sabuncu, 1999: 49). Bu durumda seçim yapmak herhangi bir konuda ve fazla bir hassasiyet içermeyen bir biçimde yapılabilmekteyken, seçmenin ortaya koyduğu siyasal tercihi, genel anlamdaki toplumsal ve siyasal taleplerini ifade edeceği için daha çok üzerinde düşünülmesi ve önemsenmesi gereken bir davranış türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçmenin oy verme davranışı olarak ele aldığımız seçim davranışında, öncelikli olarak bu davranışta bulunup bulunmama dair alınacak bir karar söz konusudur. Bu süreç içinde ilk olarak, siyasal yasama katılıp katılmama konusunda birey bazı faktörlerin etkisiyle bir karara varacak ve eğer kararı olumlu yönde olursa siyasal yasama katılımında aracı durumunda olan kurumlardan, yani siyasal partilerden birine yönelerek katılımını gerçekleştirecektir. Eğer seçmen olumsuz bir karara varırsa, bu kez siyasetten uzaklaşma eğilimi içerisine girecektir. Bu nedenle bu süreç dâhilinde ilk olarak karar vermenin hem kavram olarak hem de seçmen davranışı açısından ne anlam ifade ettiğinin açıklanması önem arz etmektedir. Karar verme “bir dizi eylem biçiminden belli ölçütlerde uygun olarak optimal görünen bir eylem biçiminin seçilmesi” olarak tanımlanabilir (Uysal, 1984: 39). Her ne olursa olsun ister olumlu ister olumsuz yönde seçmenin seçme işlemi, onun vereceği bir karar aşamasından sonra gerçekleşecek bir faaliyettir. Yani seçme eylemi ve sonrasında seçmenin alacağı karar, toplumsal ve siyasal politikalar üzerinde etkili olmasından dolayı, seçmene verilen bu seçim hakkının kullanılıp

kullanılmayacağına karar verilmesi ve sonra da bu yetkinin hangi yönde kullanılacağıın belirlenmesi gerekmektedir. Bu durum özetle, ilk aşamada oy verip vermeme, ikinci olarak da belirli bir partiye oy verme aşamalarını içerir.

Siyaset

Günümüzde siyaset ya da politika sözcükleri konusunda değişik tanımlar yapılmaktadır. Bu iki sözcüğün iki türlü tanımı yapılabilir. Bunlardan birincisi: özellikle siyasi partiler ve örgütler tarafından yapılan tanım, bu tanıma göre politika, siyasi iktidarın ele geçirilmesine yönelik eylemlerin tümüdür. Bu anlamada siyasetin temel amacı özellikle siyasi partiler açısından siyasi iktidarı ele geçirmek ya da en azından ona ortak olmaktır. İkincisi ise: bir örgütün ya da örgüt baş yöneticisinin önemli konularda benimsediği tutum ya da genel yönelim, izlediği yol ve yöntemdir(Mihçioğlu, 1987: 182). “Siyaset” kelimesi lügatlerde karşılığı başa geçmek, idare etmek, insanlara bir şeyi emretmek ve yasaklamak, onları yönetmek, terbiye etmek, hükmetmek, düzene koymak, bir topluluğun menfaati adına yapılan fiil ve hareketler anlamında kullanılmaktadır. Bu kavramın batı dillerindeki karşılığı Yunanca “politica” sözcüğüne dayanmaktadır. Yunancada siyasal şeyler, vatandaşlık hakkına ilişkin olan konular ayrıca hükümet faaliyetlerinin yapı ve muhtevasını etkili hale getirmek maksadıyla gücün kullanılmasını sağlayan vasıtalar manalarına da gelmektedir.

Siyasi Bilinç

Bilinç, en genel anlamda “farkındalık” demektir. Canlı varlıkların kendilerinin ve çevrelerinde olan olayların farkında olmasıdır. Bilinç, genel olarak, insanın nesnel dünyayı ve kendi kişisel varlığını anlamasına etkin biçimde katılan zihinsel süreçlerin toplamı (Frolog, 1997: 96) olarak tanımlanır. Bir başka deyişle bilinç, kişinin etrafında olan bitenleri fark etmesini sağlayan, gerçekliğin farkına varma yetisi olarak görülebilir.

Bilinç hem bireysel, hem de toplumsal dünyanın gerçeğine vakıf olma, onu hissetme, katılma ve onu değiştirmenin aracıdır. Bu yönüyle bilinç, yalnızca insana özgü bir realitedir. Bireyin hem kendisinin hem de dış dünyanın bütünlüklü bilgisine ulaşmasını sağladığından bilincin bireysel (psikolojik) ve toplumsal (sosyolojik) olmak üzere iki temel boyutu bulunmaktadır. Mc Dougalla göre, her toplumun bir kolektif zihni/bilinci vardır. Toplum, zihinsel birlik etrafında örgütlenmiş bir yapıdır. Bireyin bilinci, zihinsel ya da amaçlı güçlerin bir arada bulunduğu bir sistemi andırır. Bu sistemi biçimlendiren toplumun ortak zihnidir. Bir başka deyişle, "toplum kişinin zihni, kişinin zihni ise toplumun zihnidir. Bu grup zihni, o gruptaki kişinin zihni dışında veya onun üstünde bir zihniyet değildir. Bu zihinsel birlik sistemi, grubu oluşturan üyelerin sosyalleşmiş zihinleri arasındaki birlikteliktir" (Arkonaç, 1993: 121). Bu açıdan tek tek ele alacak olursak:

-Psikolojik açıdan bilinç kavramı, çoğu kez, "psişik" kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılır. Psikolojik bağlamda bilinç, öz itibarıyla, "algı ve bilgilerin anlıkta duru ve aydınlık olarak izlenme süreci" olarak tanımlanır (Enç, 1974: 17).

-Sosyolojik açıdan bilinç olgusu, bireyin topluluk içinde yaşıyor olmasından kaynaklanan sosyal boyutunu ifade eder. Toplumsal yaşama ilişkin farkındalıklarımız ve bundan hareketle oluşan duyarlılıklarımızı ifade eder. Toplumun içinden bakmak, algılamak, düşünmek ve tepkiler vermek vs. toplum bilincini içselleştirdiğimiz anlamına gelir. Toplumsallaşma sürecinde, bireyler toplumun geçerli değer ve norm sistemlerini tanıma, kabullenme ona uygun hareket etmenin yollarını öğrenirler. Bu süreçle birlikte, bireyler ortak bir algılama ve duruş keşfetme imkânı bulurlar ve toplumsallığa içkin ortak coşku, heyecan ve korkular edinirler. Toplumsal bilinç, genel anlamda toplumsallığa ilişkin kuşatıcı bir farkındalık zemini keşfetme anlamı taşır. Bu yönüyle toplumsal bilinç, tek tek

bireylerin bilincinden farklı bir gerçekliktir. Bu bilinç, bireyselliğin üstünde, ortak idealler ve heyecanlar paylaşma, toplum penceresinden bakma anlamı taşır (Oskay, 1983: 225).

-Bireysel Bilinç: İnsan bilinci son derece karmaşık ve birbiri içine geçmiş iki tür bilince ayrılmıştır. Bunlar bireysel ve toplumsal bilinç olarak isimlendirilebilir. Bu iki bilinç türünü birbirinden ayırt edebilmemize yarayan bazı nitelikler bulunmaktadır. Bireysel ya da psikolojik dediğimiz bilincin temeli organizmaya dayanmaktadır. Doğuşla elde edilmiş olan niteliklerce tanımlanabilir. Bu bilinç olayları her zaman ve bütün bireylerde aynıdır ve değişmez. Oysa toplumsal bilinç görelidir ve toplumdan topluma değişir. Doğuştan değil sonradan kazanılmış niteliklerce tanımlanabilir. Bilim teknik, ahlak, değer hukuk, dil din vs. gibi değerler zamanla ve toplumdan topluma değişen nitelik gösterirler ve tüm bunlar bireysel ve toplumsal bilinci farklı biçimlerde oluştururlar. Bireysel bilinç, her kişinin özel evreni diye adlandırdığımız alanı kapsar: kişinin mizacının veya karakterinin çizgileri, kişisel deneyimleri, kalıtımı ve bilinci tek ve benzersiz bir varlık yapar (Sayın, 1985: 8). Bireysel bilincimiz analiz edildiğinde, dış dünyaya yönelik duygular, düşünceler, fanteziler ve fikirlerin bir bileşkesini görürüz. Ancak kişisel bilinç evrenimizin hiç bir zaman dış nesnel gerçekliği" olduğu gibi yansıttığı ileri sürülemez. Çünkü bireysel algılamalar ve yargılar her zaman dış dünyayı nesnel olduğu gibi vermekten uzaktır. Kişisel bilinç bireyin varlığını sürdürme amacına dayalı olarak nesnelere kontrolü, uyarılara karşı duyarlılık ve diğerlerinden ayırma şeklinde kendisini gösterir. Bilincimiz varlığımızı sürdürmemiz için inşa ettiğimiz bir olgu olduğunun farkında olduğumuz durumlarda söz konusu bilincin olası bilinçlerden yalnızca biri olduğunu fark etmiş oluruz. Bilincin kişisel bir inşa olması durumunda herkes "inşa biçimini" değiştirmek suretiyle bilinç yapısını de değiştirebilir (Ornstein, 1990: 30-31). Bireysel bilinçlerin farklılığından söz eden Ornstein'e göre, her insanın bireysel tarihi farklıdır. Her insanın belli bir aile geçmişi, eğitimi, mesleği, ilgi ve

hobileri vardır. Bunlar bireysel bilincimizdeki şekillenmeleri derinden etkiler (Ornstein, 1990: 30-31). Bilinç formasyonunun biçimlenmesinde söz konusu bireysel tarihin önemli yeri vardır. Bilinç söz konusu bireysel tarihin koşullarında oluşur ve gelişir.

-Toplumsal Bilinç: Toplumsal bilinç "toplum yaşamındaki görüşleri, kavramları, düşünceleri, siyasa, sanat, töre vb. kurumları oluşturan bilinç biçimlerinin tümü" dür (Ozankaya, 1984: 1984). Toplumun ortak algısı ve duyarlılık biçimi olarak formülize edildiğinde toplumsal bilincin bireylerin gündelik yaşamında ve onların ortaya koyduğu kurumsal örgütlenmelerde yansımaları bulunduğunu söylenebilir. Kuşkusuz kurumsal yapılar ve toplumsal yaşam biçimlerini üreten ve fonksiyonelliğini belirleyen büyük ölçüde toplumdaki egemen ortak yargılar (bilinç)dir denebilir. Toplumsal (ortak) bilinç; belirli bir toplumun ortak mirasından kaynaklanan davranış, düşünme, duyma biçimlerinin bir sonucudur. Bu biçimler, söz konusu toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve uygulanmış olmalıdır. Ortak bilinç kişinin dışındadır, ondan önce vardır, onu aşar ve ondan sonra yaşamına devam eder. Bu bilinç topluma ayırıcı ve özel niteliğini verir: Bu bilinç Fransız'ı Belçikalıdan Türkü Arap'tan ayırır (Sayın, 1985: 8). Toplumsal bilincin baskısı, toplum üyeleri tarafından çoğu kez hissedilmez. Toplum üyeleri, ortak bilinci özümsemişlerdir. Genellikle herkes bireysel davranışlarının kendi öz davranışları olduğunu varsayar. Bireysel davranışların toplumsal bilinç tarafından belirlendiğinin bilincine varan çok az kişi vardır. Ortak bilincin özümsemesi toplumsallaşma aracılığıyla gerçekleşir. Zamanla ortak bilincin uyguladığı baskı yerini alışkanlıklarla, gelişmiş ahlaksal bilince bırakır (Sayın, 1985: 8-9). Toplumsal bilinç, içinde olduğu sosyal yapıların imkânları ölçüsünde gelişir. Toplum üyelerinin durdukları sosyal zemin, onlara belli tutum ve hareket kodları kazandırır. Bir başka deyişle, toplumsal koşullar, bireylere ortak bir bakış açısı, düşünce ve zihniyet formu, benzer bir eylem ve yaşama biçimi kazandırır. Tüm

bunlar tek tek bireylerce edinilmiş bulunan toplumsal bilinç bileşenleri olarak görülebilir. Toplumsal bilinç kavramı analiz edildiğinde birbirinden çok farklı oluşumlar ve etkinliklerle karşılaşırız. Örneğin, dünya görüşü, kanılar, siyasal ve moral anlayışlar, dini ve dünyevi algılamalar, bireyin çevresine ve olaylara ilişkin geliştirdiği yargılar, coşku, heyecan ve korkularla yüzleşiriz. Toplumsal bilinç bir bakıma tüm bu öğelerin bir bileşimi ve bütünlüklü bir formülasyonudur denebilir. Coulson ve Riddell'a (Coulson ve Riddell, 1970: 87-98) göre, bireyin sosyal varlığının bir ürünü olan bilinci, içinde bulunduğu toplumun, toplumsal koşullanma içinde kendisine aktardığı ve toplumsal bilinç olarak tanımlayabileceğimiz bölüm ile kendi öz deneyimlerinden oluşan bilinç bölümünün bütünleşmesinden oluşmaktadır. Toplumsal bilinç toplumsal varoluşla yakından ilgilidir. Toplumsal koşulların biçimlediği ve yön verdiği ortak bir bileşimler bütünüdür. Toplumsal bilinç bir bakıma toplum üyelerinin ortak duyuş, düşünüş ve davranışta bulunma yönelimlerinin belirleyicisi ve hazırlayıcısıdır. Bireyin toplumsal varoluş biçimlerine ilişkin algısı ve kavramalarından çıkarsadığı ortak yargılar ve anlam bütünlüğü toplumsal bilinci oluşturur. Birey algıladığı bu bütünsel kavrayış evreninden yola çıkarak yaşamına yön verir. Kişinin nerde nasıl, ne şekilde hareket edeceğine ilişkin tasarımları büyük ölçüde toplumsal varlık formülasyonlarına ilişkin geliştirdiği bütünlüklü anlam çerçevesini referans alır. İnsanların ilişki biçimleri ve katılımlarını yalnızca kendi kişisel seçimleri belirlemez. İnsanların kendi toplumsal yaşamlarına ilişkin oluşturdukları tasarımlar, anlayışlar, deneyimler, kuramlar ya da kanılar, son kertede, bireysel bilinçlerin görece üzerinde olan toplumsal bilinç evrenini referans alır. Sosyologlar, genelde bilincin toplumsal boyutunu öne çıkartarak, sosyal hayat koşullarının bilinçlenmeyi belirlediği ve bu bilinç formunun sosyal hayatı, değişmeyi ve gelişmeyi tetikleyen bir uyarıcı olduğunu düşünürler. Toplumların değişimci gücünün, toplumsal bilinçler olduğu, bu yöndeki bir

farkında lığın hayatı, sosyal değişmeyi ve ilerlemeyi yeniden kurmada etkili olacağı kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Marx'ın "insanların toplumsal varlığı bilinçlerini belirler" postulatına, Durkheim'in "toplumsal imgeler-toplumsal tasarımlar şu ya da bu tarzda belirli bir gerçeği yansıtır." önermesine, Muzaffer Şerif'in "toplumsal etkenler algılara bir çerçeve sağlarlar" savına, bütün bir bilgi sosyolojisinin "toplumsal durum, algılara, inançlara ve fikirlere giren görüşleri belirler" ana fikrine paralel şekilde Merton da, bilinç, toplumsal bağlantının sonucudur; diğer bir anlatımla, toplumsal bilinç toplumsal koşulların ürünüdür demektedir. Toplumsal süreçte bireyler, diğerlerinden belli kurallar, yargılar, özel örnekler alırlar. Bu süreçte, bilinç; sosyal ilişki bağlamlarının bir alt ürünü, türevidir (Ergun, 1982: 82). Tüm bu yaklaşımlar, bilincin salt bir psişik görüngü olmadığı, toplumsallık eklemleri bir gerçeklik olduğu, toplumsal dünyada oluştuğu ve geliştiğine işaret etmektedirler.

Siyasi Bilinç ise: Siyasal toplumsallaşma, toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış ve değerlerinin gelişmesi olarak tanımlanabilir (Alkan ve Ergil, 1980: 17). Siyasal toplumsallaşma, siyasal inanç, davranış ve değerlerin birey tarafından benimsenmesi, ya da siyasal sistem bakımından bir toplum için gerekli ve yararlı görülen bilgi, inanç, beceri, norm ve değerlerin halka öğretilmesi sürecidir. Siyasal toplumsallaşma, bu anlamda bir toplumun güç yapısındaki eşitsizliğin meşrulaştırılmasının aracı olarak da değerlendirilebilir. Bireyin siyasallaşması tıpkı toplumsallaşma gibi bir süreçtir ve süreç aileden başlayıp yaş ilerledikçe diğer toplumsallaşma etmenlerinin devreye girmesiyle devam etmektedir (Tokgöz, 1977-1978: 187-198). Siyasal görüşlerin biçimlenme süreçlerinde çocukların soyut düşünce yetilerinin gelişmeye başladığı 11 yaş ve sonrası önemli bir dönemdir. 15 yaş, siyasal görüşlerin biçimlenme sürecinin son halkasıdır. Bundan sonra çocuğun siyasal görüşlerinde ancak içerik zenginleşmesi ve olgunlaşması

beklenebilir (Alkan, 1979: 52). Siyasal toplumsallaşmanın içeriğini siyasal ilgi, bilgi, yurttaşlık bilgisi, siyasal katılım vb. oluşturmaktadır. Siyasal bilincin gelişim dinamiğine bakılacak olursa, gelişimin; basitten karmaşığa, somuttan soyuta, duygusaldan bilişsele doğru olduğu görülür. Ulusal simgelerin ve rol kavramının gelişiminde bu evreler görülebilir (Alkan, 1979: 53).

İdeoloji kavramı

İdeoloji sözcük olarak, fikir, düşünce gibi köklerden türemiş olup, bu sözcük özellikle 1789 Fransız Devriminden sonra kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda ideoloji, içinde belirli bir dünya görüşü olan, kendine özgü bir toplum ve yönetim biçimini açıklamaya çalışan bunun için de belirli hedefleri, amaçları gerçekleştirmek iddiasında olan fikirler ve düşünceler bütünüdür (Öztekin, 2001: 243). Siyasal ideoloji ise, bir ülke, bir toplum, bir devlet, millet, siyasi parti, ulusal yada uluslar arası bir örgüt tarafından benimsenen, belirli siyasal amaçları ve hedefleri olan, bu amaç ve hedeflere ulaşmak için araçları, eylemleri, yolları ve yöntemleri de gösteren, ulusal ve uluslar arası toplumsal, siyasal ve ekonomik olayları belirlediği amaç ve hedeflere göre yorumlayan inançlar ve düşünceler bütünüdür (Daver, 1972: 274-275).

Her siyasal ideolojinin toplumu birlik, beraberlik ve dayanışma içinde tutabilmek için üyelerine verdiği birtakım mesajlar vardır. Siyasal ideolojinin etkisiyle buyruklara uymaya çağrılan birey, verilen mesajları kabul ederse, o ideolojinin buyruklarına uyacak, davranışlarını ona göre istenilen ölçülerde değiştirilmesi istenecektir. Birey ile siyasal ideoloji arasındaki ilişkiyi şöyle işler;

1. Siyasal ideoloji bireyleri siyasal öznesi olmaya çağırır.
2. Bireyler çağrıldıklarını anlayarak o ideolojiye boyun eğerek emir ve buyruklarına uymayı kabullenirler.

3. Herhangi bir siyasal ideolojiyi kabul eden her birey yâda üye, zamanla ve hızla birbirlerini tanırlar. Çünkü verilen mesajlar, hepsini aynı ölçüde etkilemekte ve aynı davranışları ve tepkileri göstermektedir.
4. Siyasal ideolojiler üyelerine geleceğe dönük doğru yâda yanlış bir takım gelecekler vaat ederler, bazı garantiler verirler. Zaten siyasal ideolojilerin hızla taraftar bulmasının, onun buyruklarına insanların körü körüne temel nedenlerinden biriside insanlara bazı garantileri vermesindedir (Tekeli, 1982: 335-336).

Genel ve Yerel Seçim

İnsanların bir arada yaşaması ile oluşan toplumun mensuplarına huzur, refah, adalet temin etmek için imkânların en iyi biçimde kullanılması kararını vermek siyasetin temel sorumluluk alanıdır. Ancak, karar vericiler bu kararlarını toplumun iradesine dayandırmak ve toplum adına siyasi tavır almak zorundadır. Zaten siyaset aynı zamanda bu kararları alabilmek için toplumdaki vekâlet almaktır. Siyasetçi, toplumun vekili olarak, toplum için ve yine toplum adına toplumsal imkânların kullanımına karar veren veya karar veren olmak için çaba sergileyendir. Dolayısıyla meşruiyetin temelinde toplumun kabulü bulunmaktadır. Toplumun kabulünün ortaya çıkması da ancak demokratik mekanizmaların sağlıklı işletilmesi ile mümkündür. Demokrasi, en bildik ve genel tanımı ile “halkın kendi kendisini yönetmesidir.” Ancak yönetim kapsamında alınması gereken kararların tüm vatandaşların katılımı ile yapılması pratikte çok zaman mümkün olmadığı için, vatandaşlar yönetme hakkını seçtikleri temsilcileri yolu ile kullanırlar. Bu sebeple uygulamada daha çok temsili demokrasi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda bir ülkedeki vatandaşların ülke düzeyinde kendilerini yönetecek kişileri seçtikleri seçimlere genel seçimler denir. Bu seçimlerde millet kendi vekillerini seçerek ülkenin merkezine(başkentine), yönetme işi için gönderirler. Yani ülkenin yasama organını oluşturacak kişilerin seçildikleri seçime genel

seçimler denir. Temsili demokrasinin katılım mekanizmalarının işletilmesi suretiyle derinleştirilmesi ise sağlıklı bir demokrasi için gereklidir. Ülkemizde meşrutiyet dönemindeki genel seçimleri saymazsak, asıl temsili demokrasinin uygulanmaya geçirildiği dönem cumhuriyetin ilanından sonraki dönemdir. Fakat 1946 yılına kadar tek partili yönetim biçimi sürdürülmesinden ötürü, asıl demokrasiye geçiş tarihi, çok partili hayata geçilen 1946 yılındaki seçimlerdir.

Demokrasinin derinlik kazanması için ise onun aynı zamanda yerel ayaklarının da oluşturulması gerekmektedir. Ülkenin başkentindeki yasama organının üyelerinin seçildiği genel seçimlerin yanı sıra ülkede, yerel kuruluşların başındaki yöneticilerinde halk tarafından seçilmesi demokratik rejimlerin en temel önceliklerinin başında gelmektedir. Bu kapsamda yerel demokrasi, demokrasiye işlerlik kazandırmaktan da öte ona derinlik kazandırarak kalıcı ve daha etkin olmasını sağlamaktadır (Şentürk, 2008: 5). Yerel demokrasinin en önemli ayaklarından birisi yerel idarecilerin halk tarafından seçilmesidir. Bu açıdan Belediye başkanı, belediye meclisi, il genel meclisi, muhtar vb. yerel kuruluştaki kişilerin halk tarafından seçildiği seçimlere yerel seçimler denir (Köseçik, 2005: 259). Türkiye’de yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle işbaşına gelmesi ancak 1961 Anayasası ile olanaklı hale gelmiştir. 1961 Anayasası 116. maddesinde, 1982 Anayasası da 127. maddesinde yerel yönetimlerin karar organlarının halk tarafından seçileceğini öngörmüştür. Genel siyasetin yanında yerel siyaset 1980’li yıllara kadar sönük kalsa da 1960’lı yıllarda bile ülke siyasetinde yönlendirici olabilmiştir. Genel seçimlerden sonra yapılan yerel seçimler adeta bir gensoru olarak algılanabilmiş ve çıkan sonuçlara göre iktidarlara son verme gibi sonuçları olabilmiştir. Örneğin genel seçimlerde yüksek oy oranlarını yakalayan bir parti yerel seçimlerde bu üstünlüğünü muhalefete kaptırdığında,

muhalefetin erken seçim istemesiyle sonuçlanan ve erken seçime gidilen süreçler yaşanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILMA KAVRAMI VE SEÇMEN DAVRANIŞLARINA ETKİ EDEN ETMENLER

I.1.Siyasal Katılma Kavramı

Günümüzün en önemli kavramlardan birisi de siyasal katılmadır. Tüm bireylerin siyasal sisteme katılması uzun mücadeleler ve süreçler sonucunda gerçekleşmiştir. 1215 Macna Carta'dan itibaren başlayan toplumun devlet yönetimine katılma isteği 1789 Fransız İhtilalı ile doruk noktasına ulaşmış ve sonrasında modern dünyada ki demokratik rejimlere bir geçiş sağlanmıştır. Günümüz dünyasında bir rejimin demokratikliği, vatandaşlara tanınan siyasal katılma olanaklarıyla ölçülmektedir (Kışlalı, 2003: 220). Her siyasal sistem, siyasal sürecin bir kurallar dizisi içerisinde cereyan etmesini öngörür, yasalarla siyasal yaşantıyı düzenler. Sözgelimi, her sistemde kimin siyasal sürece katılabileceğini, bazı durumlarda, hangi düzeyde katılabileceğine ilişkin normlar vardır. Oy verme ve seçilme hakkı, çeşitli biçimlerde kısıtlanmıştır (Turan, 1996: 89).

Siyasal katılma her şeyden önce bir siyasal davranıştır (Özbudun, 1975: 2). Siyasal katılmanın çeşitli tanımları yapılmıştır. Siyaset bilimcileri arasında siyasal katılma kavramının tanımlanmasında tam bir anlaşmaya varılamamıştır. Bazı tanımlar sadece siyasal davranışları değil, tutumları da içermektedir. Bazı siyaset bilimciler hukuka uygun

olan eylemleri katılma biçiminde tanımlarken, diğerleri hukuk dışı siyasal eylemleri de katılma kapsamına almaktadırlar. Kişilerin kendi istekleriyle bağımsız olarak yöneldikleri eylemleri siyasal katılma türü olarak benimseyenlerin yanında, başkalarınca eyleme yönlendirilmiş ve kişinin farklı amaçlarla yöneldiği siyasal eylemleri de gerçek siyasal katılma türü kabul eden tanımlamalar vardır (Çam, 2002: 165). Öncelikle belirtilmesi gereken nokta, siyasal katılmanın her şeyden önce bir siyasal davranış olarak genel insan davranışları arasında yer aldığıdır (Baykal, 1970: 39). Özbudun, siyasal katılmayı sadece devlet hayatı içerisindeki katılma eylemlerini içine alacak şekilde sınırlandırmaktadır. Aynı zamanda devlet hayatına katılma ile salt ulusal düzeyde siyasete katılma değil, yöresel siyasete katılmayı da kastetmektedir. Siyasal tutumların eyleme dönüşmedikçe siyasal katılma olarak nitelendirilemeyeceğini belirtir. Yine, siyasal katılma tanımının içerisinde hukuk dışı katılma eylemlerini (isyanlar, kanunlara aykırı gösteriler, siyasal amaçlarla zor kullanılması) ve başarısız etkileme girişimlerini sokmaktadır. Özbudun, siyasal katılmayı “vatandaşların, merkezi veya yöresel devlet organlarının personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince yâda başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı, başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri” şeklinde tanımlamaktadır (Özbudun, 1975: 2). Kalaycıoğlu, “Karşılaştırmalı Siyasal Katılma” adlı çalışmasında, siyasal katılmayı siyasal eylem olarak kabul etmektedir. Yani kişinin siyasal yaşamda yer alma eğilimleri ve tutumlarını siyasal katılma olarak ele almayı, onun kaynakları arasında ele almaktadır. İkinci olarak, siyasal katılmanın bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağ olarak ele alınacağını ve bu bağın herhangi bir bağ olmayıp, kişinin siyasal otoritenin karar ve oluşumunu etkilemeye yönelik, kişiden kaynaklanan eylemlerden oluşan bir ilişki olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Üçüncü olarak,; siyasal katılmanın, kişinin otonom karar ve tercihlerinin siyasal otorite üzerine etkisinden

oluşan bir ilişki olduğunu ve çalışmasında, siyasal katılmanın kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler olarak ele alındığını ifade etmektedir. Siyasal katılmayı siyasal bir eylem olarak nitelendiren Kalaycıoğlu, bir siyasal partiye oy vermeleri için çevrelerindeki ikna etmeye çalışan, belli bir siyasal partiye oy veren, belli bir siyasal partiye para bağışlayan, siyasal partinin kampanya ve mitinglerinde yer alan, bir siyasal cinayet işleyen bireylerinde siyasal katılma davranışında bulduklarını ifade etmektedir. Kalaycıoğlun'a göre; amacı siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek olan, otonom olarak bir yöntemi benimseyip bunu uygulayan herkes siyasal katılma eyleminde bulunmaktadır (Kalaycıoğlu, 1983: 10).

Kapani göre, siyasal katılmanın, vatandaşların siyasal sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirten bir kavram olduğunu ifade eder (Kapani, 2003: 130). Daver, siyasal katılmanın, bireyin siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavram olduğunu ifade etmektedir (Daver, 1993: 203). Uysal, katılma ile amaçlanan olgu "bireylerin demokratik değer ve süreçleri benimsemesi ve bu değer ve süreçlere bağlılığın sürdürülmesidir" der (Uysal, 1984: 77). Nie ve Verba, siyasal katılmayı, vatandaşların hükümet yetkililerinin seçimi ve onların yaptıkları işleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemler olarak belirtmişlerdir (Nie ve Verba, 1989: 1). Çam, dar anlamıyla siyasal katılmanın, siyasal sistem içinde yurttaşların doğrudan yâda dolaylı bir biçimde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan eylemlerin bir bütünü olarak tanımlamaktadır. Çam, "Merkezi veya yöresel devlet organlarının her düzeyinde, politikacıların seçimi ve kamu işlerinin yönetimini yâda siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya

da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarı ya da başarısızlıkla son bulan tüm iradi eylemdir” şeklinde siyasal katılmanın sınırlarını belirlemiştir (Çam, 2002: 169). Siyasal katılmanın tanımlanmasında en çok tartışmaya yol açan noktalardan bir tanesi de, niyet ve irade sorunudur. Weiner, siyasal katılmayı sadece iradi eylemlerle sınırlı tutmaktadır. Ancak buna karşı çıkan Huntington ve Nelson irade dışı ya da çeşitli zorlamalara bağlı olarak gerçekleşen eylemlerinde katılma kapsamına alınması gerektiğini ifade ederler(Özbudun, 1975: 6-7). Bu tartışma çerçevesinde siyasal katılma gönüllü ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gönüllü ya da özerk (iradi) katılma, devlet organlarınca alınacak kararları etkilemek üzere bireyin kendisi tarafından tasarlanmış faaliyetleriyle; mobilize katılma ise; devlet organlarınca alınacak kararları etkilemek üzere bireyin kendisi dışındaki bir kişi (geleneksel liderler, zengin toprak sahipleri, cemaat liderleri,...) ya da durum (tehdit, zorlama, nüfuz sahibi kişiye duyulan saygı, bağlılık, maddi çıkar) sebebiyle, bu süreçte yer almasıdır (Özbudun, 1975: 5). Çalışmamızda siyasal katılma, bireylerin, doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayarak yasal araçlarla örgütlü olarak, iradi bir şekilde siyasal sistem karşısında takındıkları tutumlarını ve davranışlarını belirten bir kavram olarak ele alınmaktadır.

I.1.1.İnsanların Siyasete Katılma Nedenleri

Bireyi siyasal katılmaya yönlendiren dört çeşit sebebin olduğu söylenebilir. Bunlar, kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve yurttaşlık duygusudur (Özbudun, 1975: 5). Kişisel bağlılığa dayanan katılma, mobilize (uyarılmış) siyasal katılmadır. Uyarılmış siyasal katılmada bireyin davranışı kendi tasarımı bir sonucu olmayıp başka bir birey veya siyasal parti, baskı grubu gibi bir örgüt kararının ürünüdür. Bu katılma en tipik olarak birçok az gelişmiş ülkenin kırsal bölgesinde görülmektedir. Kişisel bağlılığın sonucu olarak geniş seçmen grupları geleneksel liderlerine karşı kişisel bağlılıkları ve bağımlılıkları

sonucu, onlar tarafından siyasal katılmaya yöneltilirler (Özbudun, 1975: 5). Dayanışmadan doğan katılma ise bireyin mensup olduğu sosyal gruba (köy, klan, kabile, etnik veya dinsel cemaat, sosyal sınıf vb.) olan bağlılığı ve onunla dayanışmasını ortaya koyan, grubun çoğunluğu yönünde katılma eylemlerine girişmesidir (Özbudun, 1975: 5). Çıkara dayanan katılma veya diğer bir deyişle araçsal katılma, seçmenin cevap verdiği maddi çıkarın ya da özendirici etkenin içeriğine göre, birçok şekilde ortaya çıkabilir. Bu çıkarların bireylere, cemaatlere veya gruplara yönelik olması mümkündür. Kayırma, iltimas ve nakdi ödemeler gibi çeşitli bireysel özendiriciler, genellikle patronaj ilişkilerinde veya kentlerdeki parti mekanizmalarında gözlenmektedir. Yöresel topluluklara yönelik çıkarlar, çeşitli bayındırlık işleri, eğitim hizmetleri gibi biçimler alabilir. Sektörel çıkarlar, belli bir sosyal sınıf veya grup lehine bazı siyaset veya yasa değişiklikleri yapılması, örneğin vergi bağışlıkları, sosyal refah programları, fiyat destek politikaları yaratılması gibi durumlarda kendisini gösterebilmektedir (Özbudun, 1975: 5-6). Yurttaşlık duygusuna dayanan katılma, bir ahlaki yükümlülük duygusundan, bir görev hissinden doğan katılmadır. Bu yükümlülük duygusu, ideal toplumun ve devletin niteliği hakkında beslenen inançlardan doğabileceği gibi, belirli bir sorun veya sorunlar hakkında bireyin sahip olduğu güçlü değer yargılarına dayanmaktadır. Her iki durumda da katılan kişi, kendisi, mensup olduğu yöresel topluluk veya sosyal grup açısından dolaysız bir maddi kazanç beklememektedir (Kapani, 2003: 130).

I.1.2.Siyasal Katılma Biçimleri

Siyasal katılmanın en bilinen yöntemi seçimlerde oy kullanmaktır ancak siyasal katılmayı sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak eksik ve yanlış bir anlayış olur (Kapani, 2003: 130). Bireyin siyasal yaşama katılmasından bahsedebilmemiz için, onun davranışlarını, otoritenin kararlarını etkilemek üzere yönlendirmesi gerekir

(Kalaycıoğlu, 1983: 200). Öyleyse daha geniş bir ifadeyle siyasal katılma, gerek yerel gerekse de genel siyasal etkinliklerle vatandaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal iktidarlar üzerinde baskı oluşturması ve de doğrudan siyasal sürece katılarak etki yaratmaya çalışmaları olarak tanımlanabilir (Güldiker, 1996: 31). Bu tanımlamada temel unsur, vatandaşların siyasal yapı üzerinde belirleyici olmaya yönelik eylemleridir. Bu eylemler gazetelerde yazı yazmaktan bir siyasal parti de aktif üye olmaya kadar uzanabilir.

Samuel Barnes ve Max Kaase, siyasal katılma eylemini “olağan siyasal katılma” ve “olağan dışı siyasal katılma” olarak ikiye ayırmışlardır. Olağan siyasal katılma seçim süreciyle, siyasal rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun olan eylemlerden oluşmaktadır. Olağan dışı siyasal katılma ise, bireyin amaçlarına erişmek için fiziksel kuvvet (şiddet) kullanmasıyla ve bu amaçla, özellikle siyasal rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği faaliyetlerden oluşmaktadır. Barnes ve Kease bu tür faaliyetler içine toplu dilekçe vermek, gösteri, boykot, işgal, grev, bina giriş ve çıkışlarını engellemek, yollarda, fabrika çıkışları vb. yerlerde barikat kurmak, mülke zarar vermek, bomba ve ateşli silahlar kullanarak suikast ve saldırılarda bulunmak türünden faaliyetleri dâhil etmektedirler. Onara göre, siyasal katılmanın olağan dışı biçimleri, olağan yolları bilmeyen yâda yeterli bulmayan çeşitli topluluklarca kullanılmaktadır (Kalaycıoğlu, 1984: 205). Yücekök olumlu siyasal katılma biçimlerini şu şekilde sıralar (Yücekök, 1982: 29);

1. Politikacıyla temas sıklığı: İdarecilerle, siyasal temsilcilerle ilişki kurmaktır. Bu genellikle mektup yazma usulü ile olur.
2. Seçimlerde oy verme ve çalışma: Seçim propagandası yapmak, kanaat önderliğinde bulunmak, siyasal örgüte mektup yazmak ve yayın işlerinde çalışmak bu kategoriye girer.

3. Siyasal literatürü izleme: Toplum ve dünya sorunları ile ilgilenmektir. Siyasal ilgi, bireyin, sürecin diğer unsurlarını benimseyip yerine getirmesini sağlar.

4. Siyasal örgüte üye olma: Bazı kişiler siyasal parti ya da siyasal örgüte üye olarak siyasal sistemde aktif şekilde yer alırlar.

Yücekök, düşük statülü kimselerin daha çok mahalli idarelerle ve önderlerle temas kurduğunu; yüksek statülü, yüksek gelirli, meslek ve eğitim sahibi kimselerin ise ulusal düzeydeki temsilcilerle rahatça ilişkiler kurduklarını ifade etmektedir. Milbrath siyasal katılma biçimlerini şu şekilde sınıflandırmaktadır (Çam, 2002: 172-173);

- **Aktif ve Pasif Katılma:** Bazı bireyler diğerlerine oranla siyasete daha çok ve yoğun olarak katılırlar. Bazıları ise bu konuda pasiftir.

- **Açık ve Gizli Katılma:** Bireylerin siyasal eylemlerinden bazıları kamuoyu önünde cereyan ederken, bazıları kişiye özgü gizlilik taşır.

- **Zorunlu ve Bağımsız Katılma:** Yasaların emrettiği eylemler zorunlu katılmadır. Vergi vermek gibidir. Oysa bazı siyasal eylemler, bireyin kendiliğinden bağımsız olarak verdiği kararlarla olur.

- **Sürekli ve Süreksiz Katılma:** Oy verme sadece seçim zamanında olan bir katılma olup sürekli değildir. Oysa bir siyasal partiye üyelik sürekli bir siyasal katılmadır.

- **Sözlü ve Sözsüz Katılma:** Siyasal bir konuyu tartışmak, bir açık oturuma katılmak sözlü olan siyasal katılma biçimleridir. Sözsüz olan siyasal katılma biçimleri ise, gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izlemek, protesto gösterilerine katılma yâda mektup yazmak türünden olabilir.

- **Toplumsal ve Toplumsal Olmayan Katılma:** Siyasal katılma toplumun diğer üyeleri ile birlikte olursa ve belirli bir grup dinamiğini içerirse, toplumsal anlamda bir katılma vardır. Aksi halde bireysel bir katılmadan söz edebiliriz.

Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere olağan siyasal katılma biçimleri siyasetle ilgilenmekten başlayan ve siyasal nitelikte örgütlerde aktif görev almaya kadar uzanan geniş bir alanı kapsıyor. Alışlagelmiş katılma biçimlerinin yaygınlıkla görülen biçimleri olarak devam etmeleri, toplumu oluşturan grupların bu yollardan siyasi süreci etkileyebilmelerine, etkilediklerine inanmalarına ve vazgeçilmez olarak gördükleri gereksinim ve isteklerinin bir ölçüde karşılanabilmesine bağlıdır.

I.1.3.Siyasal Katılma Düzeyi

Siyasal katılma basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzana geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Toplum üyelerinin hepsi şüphesiz ki siyasete karşı aynı ilgiyi göstermezler. Kimisinin gece gündüz politika ile uğraşmasına karşılık bazı insanlar politik sorunlara tamamen ilgisiz ve kayıtsızdırlar. Robert Dahl, siyasal katılmanın boyutlarını ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak sıralamıştır. İlgi, siyasal olayları izlemeyi; önemseme, siyasal olaylara önem vermeyi; bilgi, olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmayı, eylem ise siyasal olaylara aktif katılmayı ifade etmektedir (Kapani, 2003: 129-130). Bu dört boyut birbirinden kopuk, birbiriyle ilgisi olmayan tutumlar değildir. Bunlara arasında yakın bir bağlantı vardır (Kapani, 2003: 130-131). Deniz Baykal, Robert A. Dahl'ın bu sınıflamasını siyasal katılmanın, birbiri ile ilgili olmayan dört ayrı boyutu olarak görmektedir ve bu dört boyut siyasal hayata farklı seviyelerde katılma anlamına gelmez. Çünkü belli bir seviyedeki siyasal katılma aynı zamanda belli düzeyde ilgi, önemseme ve eylemi gerektirebilir. Bu nedenle Baykal, siyasal katılım düzeyinin belirlenmesinde seçime katılıp katılmamanın ölçü alınması gerektiğini ifade

eder. Ancak bu seçimler ölçüt alındığında seçime katılanlar ve katılmayanlar şeklinde bir ayrıma yol açtığı için katılım düzeylerini belirlemede yetersiz kalacaktır. Baykal daha sonra siyasal katılma ile ilgili şu sınıflamayı yapmaktadır;

- Siyasal olayları izleme
- Siyasal olaylar hakkında tavır alma
- Siyasal olayların içine karışma

Birinci düzey siyasal yaşamdan haberdar olmayı içerir. İzleme faaliyetleri, siyasal olayları dergi, gazete, radyo ve açık oturum yoluyla takip etmeyi, mitinglere katılmayı içine alır. İkincisi, siyasal olayları izlemenin yanı sıra bunlar hakkında belli bir tavır almayı içerir. Burada belli siyasal alternatiflerin yanında ya da karşısında tutum almak söz konusudur. Üçüncüsü ise, siyasal katılmanın en yoğun şekli olup, siyasal parti yada derneklere üye olmayı, siyasal görevlerde bulunmayı, yürüyüş, gösteri ve mitinglerde aktif yer almayı içerir. Verba ve Nie siyasal katılma düzeyi ile ilgili bir sınıflandırma yapmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre siyasal katılma altı düzeyde gerçekleşir (Nie ve Verba, 1989: 6);

- 1. Siyasal sürece hiç katılmayanlar:** Bu kişiler siyasetle hiç ilgilenmezler, hatta seçimlerde oylarını dahi kullanmazlar.
- 2. Sadece oy kullananlar:** Siyasal katılma açısından sadece oy verme davranışını sergilerler.
- 3. Kişisel sınırlı katılmacılar:** Oy kullanmaya ek olarak bazı kişisel sorunlarını çözmek için devlet memurlarıyla ilişkide bulunurlar.
- 4. Topluluk düzeyinde katılmacılar:** Bazı toplumsal sorunların çözümü için örgütsel düzeyde siyasal süreci etkilemeye çalışırlar.

5. Kampanyacılar: Seçim kampanyalarına aktif olarak katılırlar.

6. Siyasi partilerde aktif olarak görev alanlar: Siyasal parti faaliyetlerinde aktif olarak görev alırlar.

Ali Öztekin ise siyasal katılmayı yedi guruba ayırır. Bunlar;

1. Politikacılarla ilişki kurmak
2. Seçimlerde oy kullanma ve siyasi parti için çalışma
3. Siyasal literatürü izleme
4. Siyasal tartışmalar katılma
5. Siyasal örgütlere üye olmak
6. Siyasal eylemlere katılmak
7. Bağışta bulunmak (Öztekin, 2003: 217).

Kapani'de siyasal faaliyete katılmanın değişik düzeylerde ve çeşitli biçimlerde kendini gösterebileceğini belirttikten sonra, bunlar arasında yoğunluk bakımından bir hiyerarşiden söz etmektedir. En alt kademedede, gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarla siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bunları seyirci faaliyetler olarak nitelendirilmektedir. Bu kategoriye giren insanlar bir nevi haber tüketicisi, siyasal sahnenin seyircisidirler. Bunun daha ötesinde, orta kademedede, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında açıkça vaziyet alarak eyleme geçme söz konusu olmaktadır. Gazetelerde yaz yazmak, radyoda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları ekilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi faaliyetler bu sınıfa girmektedirler. Siyasal katılmanın en ileri kademesi, bir siyasal partiye aktif üye olmak gibi doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girişilen faaliyetleri kapsamaktadır (Kapani, 2003: 131-132). Siyasal katılma düzeyleri ile ilgili en genel sınıflandırmalardan birini de Bowman ve

Boynton Yapmıştır. Onlara göre, siyasi eylemler en genel biçimiyle, siyasi karar sürecine yüksek katılım ya da düşük katılım olarak karakterize edilebilir. Düşük katılımı daha çok yasalara uyma, ahlaklı olma, vatanını koruma ve oy verme gibi davranışlar yer alır, diğer taraftan yüksek katılmada is kampanyalar da çalışma, siyasi gösterilerde yer alma gibi davranışlar yer alır (Browman ve Boynton, 1974: 205-206). Çalışmamızda siyasal katılma düzeylerini değerlendirirken Milbrath'ın geliştirmiş olduğu, oldukça ayrıntılı ve kapsamlı olan, siyasal katılma davranışının zorluk derecesine göre sınıflandırdığı hiyerarşik yapı göz önünde tutulmuştur. Milbrath, en kolay katılma eylemlerine izleyici davranışları; zor eylemlere geçiş eylemleri ve daha zor olanlara da gladyatör eylemler demektedir (Çukurçayır, 2000: 75). Gladyatör eylemleri içerisine, bir partiye aktif üye veya yönetici olmak, bir partiye yâda adaya para yardımında bulunmak, gazetelerde yazı yazmak, radyo ve mitinglerde konuşma yapmak, siyasal liderle görüşerek onları etkilemeye çalışmak gibi davranışlar girmektedir. Gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izlemek, dinleyici olarak mitinglere katılmak, özel temaslarda bulunmak, siyasal konuları tartışmak geçiş eylemleridir. Seçimlerde oy vermek ve bir siyasal partinin rozetini taşımak gibi davranışlar ise, izleyici eylemleridir. Milbrath, bu davranışların hiçbirini yapmayanları ise kayıtsızlar-hareketsizler olarak sınıflandırmıştır. Milbrath, bu yapıda birikimsel bir özellik olduğunu ve bir siyasal eylemi gerçekleştiren kişinin diğer bir eylemi de gerçekleştirme olasılığının yüksek olabileceğini, yani bireylerin en üst düzeydeki siyasal katılma davranışlarını gerçekleştirmeleri durumunda alttaki davranışları gerçekleştirme olasılıklarının çok yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kolay katılma davranışları için daha az zaman ve enerji ayırmak gerektiğini, zor katılma davranışları için ise çok zaman ve enerji harcamak gerektiğini söylemiştir (Milbrath ve Lester, 1965: 17-18).

I.2.Seçmen davranışına etki eden etmenler

Seçmenler oy kullanırken ya da siyasal bir davranış içerisinde bulunurken onların bu davranışlarının hangi yönde olacağına birçok etmen etki eder. Siyaset bilimin en önemli konularından biriside seçmen davranışlarına etki eden bu etmenlerin incelenmesi ve siyasi karar üzerindeki etkilerinin boyutunun öğrenilmesidir. Fakat bireyin siyasal nitelikleri, birbirinden bağımsız değişkenler değildir. Bir topluluğa ait olma, çevreyle ilişkilerin niteliği, çocukluk ve yetişkinlikteki sosyallesme deneyimleri, bireyin siyasal tutum ve davranışlarını belirlemede önemli rol oynarlar. Gelir, yaş, meslek, eğitim, cinsiyet ve bulunulan toplumsal tabaka gibi etkenler, bireyin toplumsal konumunu ve siyasal davranışını etkileme ölçütleri olarak sosyal bilim araştırmalarında önemle üzerinde durulan ölçütlerdir. Ekonomik refah, sanayileşme, kentleşme, halkın eğitim düzeyi, kitle iletişim araçlarıyla birlikte elektronik basın-yayın araçlarının yayılması ve gelir dağılımı gibi etkenler, katılım oranında artışa neden olurlar. Kentleşme ve zenginlik düzeyi yüksek olan toplumlarda siyasal davranış ortaya koymanın yüksek olması, bu yargıyı açıklamaktadır (Çukurçayır, 2000: 75).

I.2.1.Sosyo-Ekonomik Etmenler

I.2.1.1.Cinsiyet: Seçmenlerin davranışlarına etki eden etmenlere baktığımız zaman cinsiyetin önemli bir yerde durduğu görülür. Toplumlarda cinsiyet algısının birbirinden farklı olması ve cinsiyetlerin günlük yaşayışta ki etkilerinin ülkeden ülkeye değişmesi bu sorunu daha da önemli hale getirmektedir. Sosyal psikoloji araştırmalarında her toplumda, kadına ve erkeğe özgü davranış kategorileri üzerinde çalışılmıştır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda erkeğe özgü olarak toplumların tanımladıkları rolün “eğitim, başarı, çalışkanlık, kontrollü saldırganlık, girişkenlik” gibi öğeleri içerdiği, bu öğelerin aile ve ev çevresi dışındaki etkinlikler için önem taşıdıkları, diğer yandan kadına özgü olarak

nitelenen rolün ise “aile, ev, akrabalık grubuna yönelik bütünleştirici ve uyarlamacı eğilimleri olan, ancak mesleksel başarıya yönelmeyen ve dış dünyaya ilişkin olmayan birtakım özelliklere sahip olduğu bulunmuştur (Kalaycıoğlu, 1983: 60).

Cinsiyetin kişinin birçok tercihi üzerinde farklı etkilere sahip bir olgu olduğu bilinmektedir. Tabii dünyadaki birçok ülkede cinsiyet kadın ve erkek cinsleri üzerinden ele alınmaktadır. Ancak modern dünyada yeni yeni ele alınan gay-lezbiyen-transeksüel-vb. durumların ifade edildiği eşcinsellik durumu da farklı bir cinsiyet olarak ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle bu grupta yer alan insanların siyasal davranışlarının yeni yeni ele alınması bu konuda yeterli veriye ulaşmamızı engelleyen bir unsurdur. Fakat eşcinselliğin tüm dünyada kamuoyu nezdinde bir olgu olarak birçok vatandaşın siyasal davranışında etkili olduğu söylenebilir. Örneğin günümüz Avrupa’sında tartışılan en önemli konulardan birisi eşcinselliğin yasal olarak tanınıp tanınmayacağı tartışmasıdır. Konuyu kadın ve erkek boyutuna indirgemek gerekirse; Cinsiyetin siyasal davranış üzerindeki etkisine bakacak olursak, kadınların erkeklere kıyasla siyasal davranış faaliyetlerine daha az katıldıkları gözlenmiştir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, kadın olmaktan ziyade, erkeklerden daha az eğitilmiş olmanın siyasal davranış üzerindeki etkisidir (Sosyal Bilimler Dergisi, Mart 1991: 3.Cilt). Cinsiyet ve siyasal davranış arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülebilir: İlk olarak, cinsiyet rolleri siyasal davranış toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirler; diğer bir deyişle kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyoekonomik statüde buldukları için siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. İkinci olarak, kadınlar düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla kitle iletişim araçlarından daha az yararlanırlar, ayrıca siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik bakımından da siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. Üçüncü olarak, kadının, özellikle toplumun ondan aile ve eve yönelik bir rol

beklentisi olması halinde, siyasal davranma gibi aile dışı ve kadın için toplumun yadsıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olduğu için siyasal yaşamda kadınların fazla bir etkinliği olmaz. Bu sebeplerden dolayı, kadınlar, oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve aile üyeleriyle birlikte yerine getirilebilecek siyasal davranış türlerine daha sık başvururlarken, hükümet ve bürokrasi ile ilgili işlerde daha çekingen davranırlar (Çukurçayır, 2000: 76-77).

Genel anlamıyla kadınların siyasete duydukları ilginin erkeklerden daha az olduğunu yukarıda görmüştük. Özellikle çocuk doğurma işlevinin kadında oluşu, onu ev işlerine yönlendirmektedir. Bundan dolayı da siyasal olayların kadının ilgi alanı dışına çıkması doğaldır. Bu durumun doğal sonucu, kadının siyasal davranışının erkeğine bağımlı hale gelmesidir. İlgisinin az olduğu ya da hiç olmadığı alanda, kadın erkeğinin yaptığı tercihi fazla düşünmeden ve önemsemeden kabul edebilmektedir (Kışlalı, 1995: 186). Ayrıca siyasal konularla ilgili yapılan anketler de, “ bilmiyorum” ya da “fikrim yok” gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğini vurgulamaktadır. Bu durum yüksek öğrenim yapan kız öğrenciler arasında bile belirgindir. Özellikle, ekonomik bağımsızlığı olmayan ve ev işleri yapan kadınlar siyasal konulara daha az ilgi göstermekte ve toplumsal alanda daha zayıf kalmaktadırlar. Ayrıca burada dikkat çeken bir başka konu ise, kadınların siyasal konularda yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı, neler getireceğini iyice göremedikleri değişikliklere karşı, güçlüye ve kararlılığa sarılırken, ister istemez tutucu eğilimler göstermeleridir (Kışlalı, 1995: 186).

Toplumsal koşullar ve ekonomik bağımlılık, kadını eğitmeyen, bir mal gibi gören toplum görüşü, kadını siyasal süreçten genellikle uzak tutar. Bu geri kalmış toplumların ortaya çıkarttığı bir durumdur. Fakat ileri toplumalarda da kadınlar genellikle

daha çok yerel sorunlar üzerinde dururlar. Kasabaya yapılacak bir okul onları bir dış politika sorunundan daha fazla meşgul eder (Yücekök, 1987: 28). Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışan kadın sayısının artması, kadının toplumsal rollerinin değişmesine neden olur. Kadınlar böylece siyasal yaşamla daha çok ilgilenebilecek ve haklarını daha çok savunabilecek, siyasal yaşamda da daha aktif olarak davranış sergileyebileceklerdir.

1.2.1.2. Yaş: Siyasi bilinci anlatırken, siyasal bilincin oluşmasının yaş ile yakından ilgili olduğuna değinmiştik. Genel anlamıyla siyasal bilincin oluşmaya başlama yaşı 11 yaş olarak söylenebilir. Siyasal bilincin oluşma yaşı da, genel olarak 15-18 yaş aralığı olarak kabul edilmektedir. Fakat bu yaş aralıklarının siyasete doğrudan katılmak için yeterli sayılması ülkeden ülkeye değişmektedir. Demokrasinin oy verme araçlarının kullanıldığı ülkelerde genel anlamıyla oy verme yaşı 16 yaş ile 18 yaş arasında değişmektedir. Fakat gelişen demokrasilerde yaygın olarak kabul edilen oy verme yaşı genelde 18 yaş olarak belirlenmiştir. Çeşitli değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanması ve siyasal sistem içinde etkinlik gösterebilmesi için, bireyin belirli bir yaş sınırını da aşması gerekmektedir. Cinsiyet rolleri gibi bireyin denetimi dışında belirlenen bir diğer siyasal kaynak da yaştır (Çukurçayır, 2000: 75). Yaş etkenine baktığımızda karşımıza şu manzara çıkar; gençlerin siyasete katılımları nispeten daha azdır. Gençler normlara ve örgütlere karşı ilgisizdirler. Yaşlılara nazaran, iş arama nedenleriyle veya keyfi olarak daha fazla yer değiştirir, seyahat ederler. Bu yüzden çevre hissi yoktur. Mahalli yaşantının sıcaklığından, yüz yüze ilişkilerden de nispeten yoksundurlar. Gelirleri henüz düşük seviyededir. Ev, bark kurmamışlarsa koruyacakları mülkleri, çıkarları da pek yoktur. Bu yüzden siyasal alanda davranış ortaya koymaları düşük olur (Yücekök, 1987: 28). Gençler bunalımlı dönemlerde, iç ve dış önemli sorunların gündemde olduğu ortamlarda yüksek

oranda siyasal davranış eğilimi içine girdikleri halde, bunu izleyen dönemlerde ilgilerinde azalma olabilmektedir. Bu durum özellikle yüksek öğrenim yapan gençlerde belirgindir. Gençlere umut verebilen yönetimler, onlardaki enerjiyi çok yapıcı bir siyasal davranış sergilemesiyle değerlendirebilmektedir (Kışlalı, 1995: 186). Çeşitli araştırmalar, siyasal davranış eğiliminin orta yaş gruplarında diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu gösteriyor (Kışlalı, 1995: 186). Ancak, orta yaşlı bir adam genellikle yerleşmiş, belli bir statü ve mesleğe kavuşmuş bir adamdır. Dolayısı ile toplumda koruyacağı çok şey vardır. Bu nedenle orta yaşlarda siyasal davranışta bulunma artacaktır. Her tabakanın, etnik grubun, ırk topluluklarının içinde ayrı ayrı yaş gruplarının siyasal davranışları arasında büyük farklar vardır (Yücekök, 1987: 28). Yaş etkeni ile ilgili bir genelleme yapacak olursak, 25 yaşına kadar düzensiz ve düşük düzeyde bir siyasal davranış, orta yaş grubunda daha yoğun ilgi, 60 yaşından sonra ise giderek azalan bir ilgi gözlemlenmektedir. Burada da yaş gruplarının evrensel olmaması ve yaş gruplarının kentsel ve kırsal gibi çeşitli alt gruplara bölünebilmesi, genellemeler yapmayı güçleştirmektedir (Sosyal Bilimler Dergisi, Mart 1991: 442). Çukurçayır'ı izleyerek maddeler halinde özetleyecek olursak;

-Gençlerin geleneksel siyasal davranış türlerine daha az ilgi gösterecekleri beklenir. Bunun yanında, gençlerin güçlü ve geleneksel yapılara karşı olan ideolojilere daha çok yakınlık duydukları gözlemlenmiştir.

-İlerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihleri yerine oturmakta ve etkilenebilirliği azalmaktadır. Dolayısıyla, yaş ilerledikçe siyasal davranış da artar.

-Yaş, diğer siyasal kaynaklardan olan meslek statüsü ve sosyo-ekonomik statü üzerinde etkili olabilir. Yaş, doğrudan doğruya siyasal davranışı etkilediği gibi, siyasal davranış üzerinde etkisi olabilecek diğer siyasal etkenler aracılığıyla da siyasal davranışı etkileyebilir (Çukurçayır, 2000: 78-79).

I.2.1.3. Kentleşme: Kentleşme, uygarlığın gelişiminde en önemli süreçlerden biridir. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte kentleşme oranı tüm dünyada hızla artmış ve bunun sonucunda da siyasal yapı büyük bir değişikliğe uğramıştır. Kırsal nüfusunun beklentileri ile kentlerde yaşayan insanların beklentilerinin aynı olmaması, siyasilerin önceliklerini yoğunlaşan kentli nüfusa göre değiştirmesine ve onların öncelikli beklentileri ile sorunlarına eğilmelerine yol açmıştır. Bunun doğal sonucu olarak siyasal yapının ana belirleyicisinin sanayi devrimi sonrasında büyük ölçüde kentli nüfus olduğu söylenebilir. Kentleşme, nüfus birikimi süreci olarak tanımlansa da, nüfus birikim sürecinden çok daha fazlasını anlatan ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri de içeren bir süreçtir (Keleş, 1997: 19). Bu bağlamda kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi sürecidir (Keleş, 1997: 19). Kentleşme sürecine, belki de geliştirmekte olan toplumlar için ortaya konmuş karamsar yaklaşımlar da vardır. Gürsel, “Kentleşme süreci genel anlamıyla kültürsüzleşme, dar anlamıyla beceriksizleşme sürecidir!” demektedir (Gürsel, 1990: 17). Bu yaklaşımın nedeni, kentleşme kavramında gizlidir. Kırsal çözülme ve kentte yoğunlaşma olarak da tanımlanan kentleşme sürecinin ayrı bir boyutu da, kentleşme sürecidir. Kentleşme süreci, kentleşmeye göre daha geç ve zor gerçekleşen bir süreçtir. Örneğin, ekonomik ve sosyal bakımdan kente özgü davranışlar, kentleşme sürecinin niteliğini gösterirler. Kişinin ekonomik ve sosyal mekânını değiştirmesi, onu kentli yapmaz. Ancak, kente özgü işlerde çalışması ve geçimini bu işten sağlaması; bunun yanında kentsel sosyal ilişkiler edinmesi, ekonomik ve sosyal bakımdan kentleşmenin göstergeleridir. Bu göstergelerin kentleşme lehine değişmesi kentte kalış sürelerine göre değişmektedir.

Kentte kalış süresi arttıkça, kente özgü davranışlar da kazanılmaktadır (Çukurçayır, 2000: 80). Bu gelişmelere göre kent kavramının tamamen fonksiyonel bir içerik kazandığı, hatta “kentte yaşadığını hissetmek” gibi bir kriterin kent tanımı için yeterli olabileceği sonucuna varılabilir (Karaman, 1998: 7).

Kentleşme, siyasal davranışı önemli ölçüde etkileyen etkenlerden biridir. Büyük kentte, kasabada ya da köyde oturan insanların siyasal yaşamda aynı biçimde ve özellikle de aynı düzeyde davranış sergilemediklerini biliyoruz (Kışlalı, 1995: 187). Kentli kişinin köyde yaşayanlara oranla daha iyi eğitim ve haberleşme imkânlarına sahip olduğu ve toplu iş yerlerinde çalıştığı, gönüllü kuruluşlara üye olduğu düşünülerek, bu faktörlerin onu siyasal davranışta bulunma yönünde uyardığı iddia edilmekteyse de bunun istisnalarıyla karşılaşılmaktadır. Bazen siyasal davranış ortaya koyma oranı kırsal alanda kentlere nazaran çok daha yüksek olabilmektedir (Sosyal Bilimler Dergisi, 1991: 421). Seçim sonuçlarıyla ilgili ayrıntılı istatistiklere göz attığımız zaman, kentlerdeki oy kullanma eğilimleri ile kırsal kesimlerdeki eğilim ayrılıkları dikkatimizi çekiyor. Genellikle, kalabalık nüfuslu yerlerde seçmen oyları daha değişim yanlısı, yani ilerici olmakta, az nüfuslu yerlerde ise seçmen çoğunlukla tutucu eğilimler göstermektedir. Kırsal kesimle kentsel kesim arasında siyasal davranışlar açısından görülen büyük farklılaşmanın nedenlerini teker teker ele almakta yarar vardır. Eğitim düzeyinin düşüklüğü, dine ve törelere bağlılık, uğraşlar ve yaşam biçimi arasındaki benzerlik, yüz yüze iletişimin egemen oluşu, dayanışma duygusunun güçlülüğü ve kaderci eğilimlerin belirginliği, kırsal kesim topluluklarının temel özelliklerini oluşturur (Kışlalı, 1994: 61). Tüm bu nedenler siyasal davranış üzerinde belirgin etkiler meydana getirirler. Kentte ve kırsal kesimde yaşayanların siyasal davranış farklılıklarına ve bu farklılıkların nedenlerine baktığımızda, büyük kentteki siyasal davranışların daha bağımsız ve daha bilinçli olduğunu, kırsal

kesimdeki siyasal davranışların ise çoğunlukla bağımlı olduğunu görürüz. Bunda eğitim düzeyinin de rolü olmakla birlikte, toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisi daha fazladır. Küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma bir yandan, bazı durumlardaki ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi öte yandan, kişinin bağımsız siyasal davranış göstermesini zorlaştırmaktadır. Türkiye’de her zaman kırsal kesimde siyasal davranış ortaya koyma oranının kentsel kesimlere göre yüksek olması da bu nedenden kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimdeki kitle, kamuoyu önderlerinin gösterdiği yönde, güdümlü olarak harekete geçirilebilmektedir. Ama bu durumun, köydeki toplumsal-ekonomik yapıya bağlı olarak değişebileceği unutulmamalıdır (Kışlalı, 1995: 187-188).

I.2.1.4. Gelir: “Ekmek yoksa pasta yesinler” siyaset biliminde Fransız devrimini anlatırken sıkça kullanılan deyişlerden birisidir. Halkın geçim derdi ve bu dertlerden habersiz ya da bu dertlere ilgisiz siyasi iktidar kurumunu anlatan güzel bir örnek. Bir ülkenin siyasi yapısı ne olursa olsun vatandaşların devlet yönetimine katılması ya da ilgi duyması için en önemli nedenlerden birisi sahip oldukları gelir kaynaklarıdır. Temel gerekçeleri de, ya bu gelir kaynaklarını korumak ya da mevcut gelir kaynaklarını çoğaltmaktır. Fakat bu katılımın ya da ilginin boyutu kişilerin sahip oldukları gelirleri oranında birbirinden farklılık arz etmektedir. Eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gibi sosyal yapı değişkenlerinin yanında, gelir de siyasal davranışla ilgili önemli inceleme konularından birisidir. Ekonomik bakımdan güçlü olanların, eğitim düzeyi olarak yeterli olmasa bile, siyasal bakımdan etkin oldukları bilinmektedir (Çukurçayır, 2000: 88). Gözlemler, gelir düzeyi ile siyasal davranış eğiliminin doğru orantılı olduğunu ortaya koyuyor. Gelir düzeyi yükseldikçe siyasal olaylara ilgi artarken, en düşük gelir gruplarına gidildikçe bu ilginin tamamen yok olabildiğini görebilmekteyiz. Yoksul sınıfların temsiline yönelik siyasal partilerin bulunmadığı durumlarda, bütün partilerin yöneticileri, yasama ve yürütme organının

üyeleri, üst ve orta gelir düzeyindekilerle sınırlı kalabiliyor (Kışlalı, 1995, 187). Türkiye’de oy verme oranı bakımından gelir ve siyasal davranış ilişkisine bakıldığında, köylerdeki oy verme oranının genel olarak kentlerdekine oranla yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Gelir bakımından kendine yeterli olmayan yerleşmeler olan köylerdeki bu durum, gelir siyasal davranış ilişkisinin çok da belirleyici olmadığını göstermektedir (Baykal, 1970: 39). Gelir düzeyi yükseldikçe, daha üst düzeydeki siyasal davranış türlerine doğru bir kayma olmaktadır. Bu belirlemeler, siyaseti gelir düzeyi yüksek olan yurttaşların yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, siyasetin tabana yayılması ve siyasallaşma sürecinin sağlıklı bir biçimde islemesi, böyle oluşan sağlıklı bu yapıyı ortadan kaldıracak ve daha geniş kesimlerin siyaset ve yönetim üzerinde etkili olmasını sağlayacaktır (Çukurçayır, 2000: 88-89). Meslek, gelir ve eğitimin birbiri ile yakın ilişkisinin hem kuramsal, hem de gözlemsel bakımdan saptanmış olması bu üç değişkenin siyasal davranışa etkilerinin ayrı ayrı değil bir arada ele alınması gerektiğine ilişkin görüşlere yol açmıştır (Turan, 1986: 78).

1.2.1.5. Aile: Kişinin ilk bilgisini, ilk dilini, ilk inancını, ilk deneyimini yaşadığı yer ailedir. Ve yine kişinin ilk sosyalleştiği yer yine ailedir. Toplum yapısında, siyasal ve sosyal sistemin işleyişinde ailenin de bir müessese olarak önemli yeri vardır. Bilindiği gibi aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir. Aile bir vasıta olduğu için değil, tabii ve gaye olduğu için ferdin mutluluğunun, üzüntülerinin ilk paylaşıldığı birim olduğu için temeldir (Erkal, 1995: 92). Ailenin çocuğun eğitiminde ve dolayısıyla da temel tutumlarının oluşumundaki yeri ve önemi fazladır. Özellikle siyasal ilgi düzeyinin yüksek olduğu ailelerde, çocuğun da ailesinin eğilimlerinden etkilenmesi doğaldır. Anne ve babanın eğitim düzeylerinin yüksek olduğu ailelerde bu etkinin daha belirgin olması

beklenebilir. Ama tersi durumlarda özellikle de çocuğun yüksek öğrenim yapması halinde, çocuk üzerindeki aile etkisi azalacaktır (Kışlalı, 1995, 186-187). Ancak her ne kadar çocuk eğitim görmüş olsa bile zaman zaman çeşitli unsurlar nedeniyle ailesi ile paralel siyasal davranış sergileyebilir.

1.2.1.6. Eğitim: Kişin ilk bilgiyi yani ilk eğitimini aldığı yer ailedir. Sonrasında okul, iş çevresi vb. yerlerde bu süreç devam eder fakat hiçbir zaman sona ermez. Çünkü kişinin öğrenmesi ömür boyu devam eden bir süreçtir. Siyasal davranışta eğitim değişkeni, en güçlü sosyal değişkendir. Eğitim, bireylerin siyasal yaşamda etkin olmalarını kolaylaştırır ve siyasal davranışın ön koşullarını hazırlar. Eğitim düzeyinin yüksekliği, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır, siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar (Çukurçayır, 2000: 83). Eğitim düzeyinin artması, siyasal davranışta bulunmayı uyarıcı yönde etkide bulunur. Eğitimin, seçmen davranışı üzerindeki etkilerinin en önemli kaynağı siyasal toplumsallaşmadır. Eğitim, siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan bir araç olduğundan ve toplumsallaşma da, bilgi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını ifade ettiğinden eğitimin, siyasal toplumsallaştırıcı bir rolü olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsallaşma bireyin biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelmesinden sonra içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, kültürünü, yargılarını ve davranış kurallarını öğrenmeye başlamasıyla ortaya çıkan ve tüm hayatı boyunca devam eden bir süreci ifade etmektedir (Alkan ve Ergil, 1980: 7). Tanım olarak toplumsallaşma; “toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesidir.” Toplumun inançlarını, davranışlarını benimsemek toplumsallaşmayı, siyasal inanç değer ve davranışları benimsemek de siyasal toplumsallaşmayı (Alkan, 1992: 92)

ifade etmektedir. İlk olarak ailede başlayan toplumsallaşmada ve bireyin bir kimlik kazanmasında etkili olan önemli bir değişken eğitimidir. Bu nedenle de eğitim ile siyasal davranış ilişkisi birçok araştırmacı tarafından incelenerek belli kültürlerde genellikle eğitim ve siyasal davranış arasında, bazı durumlarda da bu davranışın içerikleri arasında bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür (Baykal, 1970: 53). Eğitimin bireyin siyasal davranışı üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, eğitim siyasal kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini bireye aktararak bireyin sahip olduğu inanç ve tutumlarını güçlendirmekte ikinci olarak, eğitim düzeyi yükselen bireylerde siyasal olay ve konuların içeriklerini tüm gerçekleri ile anlayabilme, denetleyebilme ve siyasal yaşamda daha etkin olma duygusunun edinilmesinde etkili olmaktadır (Turan, 1996: 49).

Eğitimin siyasal davranış ile olan ilişkisi, özellikle eğitilmiş bir insanın siyasal haberleşme kanallarından daha çok yararlanacağı, siyasal bilgilenme düzeyinin yükselerek siyasal sistemden beklentilerinin çeşitlenerek artacağı, siyasal sistemi etkileme yollarını daha iyi bileceği ve bu konularda kendisini eskiye nazaran daha yeterli göreceği ilişkisinden yola çıkılarak kurulmaktadır (Öz, 1992: 45). Eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisi açısından birçok araştırmacının hem fikir olduğu nokta, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal konulardaki bilgilerin artması, çok yönlü görüşler kazanılması, siyasal olayları düşünme, sorgulama ve çözüm önerileri getirebilmede, siyasal becerilerin artmasında, rasyonel davranışlarda bulunabilmede ve son olarak bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğudur (Alkan, 1992: 96). Eğitimin siyasal davranış açısından diğer bir önemi de, düşünce özgürlüğü sağlamasıdır. Aksoy'un da belirttiği gibi, "bir toplumda bireylerin büyük bir kısmı öğretim imkânından yoksun ise orada fikir ve düşünce özgürlüğünün ön koşulu mevcut değildir." (Aksoy, 1970: 125). Türkiye'de eğitim, gerek dar gerekse geniş anlamda siyasal hakların kullanımını

etkilemektedir (Şahin, 1994: 30). Siyasal haklar içinde özellikle yurttaşlık ve seçmenliğin, eğitim koşulu aranmaksızın tüm vatandaşlara tanınmış temel haklar olmakla birlikte bu hakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi belli bir eğitim düzeyini gerektirmektedir (Eroğlu, 1991: 109). Eğitim görme imkânına sahip olup da iyi eğitim almış bireyler, siyasal davranışlarında daha etkindirler. Çünkü okul ve eğitim, bireysel ve toplumsal değişime yardımcı bir araç olarak bireyin sosyal ve siyasal açıdan sosyalleşmesini sağlamaktadır. Eğitim seviyesinin artması ile beraber, bireyin siyasal konulara olan ilgisi artarken, siyasal yaşamda daha etkin rol oynama isteği de artmakta ve sonuçta siyasal davranış düzeyinde de bir artış gözlenmektedir. Bununla birlikte bazı ters yönde bulgulara rastlanmaktadır (Erkal, 1995: 47). Bu durum eğitimin, siyasal davranış üzerinde belirgin bir etkisi olduğunun ancak bu etkinin niteliğinin tam olarak açığa kavuşmadığının göstergesidir. Hindistan'da yapılan bir araştırmada seçim çevrelerinin okur-yazarlık oranı ve seçme arasında büyük bir ilişki bulunmuş ancak buna karşın yine Hindistan'da yapılan başka bir araştırma sonucunda ise, eğitimin siyasal davranışın bazı yönlerini (örneğin, siyasete ilgi, siyasal konuları konuşma gibi) olumlu yönde, bazı yönlerini de (örneğin, oy verme, siyasal mitinglere katılma gibi) olumsuz etkilediği saptanmıştır (Özbudun, 1975: 10).

Eğitimin bireye sunduğu diğer bir imkân da, statü ve meslek sağlamasıdır. Bu yüzden eğitim, meslek ve gelir etkenleriyle birlikte bireyin siyasal davranışının farklı boyutlarına, değişik yoğunluklarda yönelmesine imkân vermektedir. Bunların dışında eğitim birey üzerinde siyasal davranışı bir yurttaşlık haline dönüştürmesinde, çevresini değiştirebilme becerisi kazandırmada, siyasal konularda daha soyut kavramlarla düşünebilmede ve bireyin grup içinde ve grupla beraber davranabilme alışkanlığı kazandırmada çeşitli işlevlere sahiptir (Baykal, 1975: 61-62). Her ne kadar eğitim siyasal

davranışın tek belirleyicisi olmasa da, en azından oy verme açısından, eğitim düzeyi yüksek olanların, düşük eğitilmişlere oranla seçimlere daha bilinçli katılacaklarını söyleyebiliriz (Unat, 1965: 293).

Sonuç olarak eğitim, siyasal davranışın oy verme ve diğer tüm biçimlerinde tek başına yönlendirici bir etkiye sahip değildir. İnsan sosyal bir varlık olduğu için, sahip olduğu tüm sosyo-ekonomik statü ve özellikleri insanın sosyal ve siyasal tüm davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Ancak siyasal davranışlar, siyasal sosyalleşmeyle ilişkili olduğundan, eğitim ilk olarak bireyin siyasal sosyalleşmesinde önemli işlevlere sahip olmaktadır.

1.2.1.7. Etnik Köken: Günümüzde etnisite olarak kullanılan kelimenin kökleri Antik Yunanca ve Latinceye uzandığı görülmektedir. Kavram “ethnos” iken karşıladığı anlamlara gelince ise “doğum yer, kavimler, yaşanılan bölge”dir (Akıllı, 2003: 34). Kavrama “ayırıcı” niteliği ise Helen uygarlığı “biz” olgusunu yaratmak için bir anlamda “öteki”ne atfederek barbar kavimleri nitelemek için ethnos kullanılmıştır. Aristophenes’in *Lysistrata* isimli eserinde “ethnos” kavramına bakış şöyle tasvir edilir “biz ilk olarak yağı ve ipliği ayırmak için ipi yıkarız. Tüm kötü vatandaşlar için aynısını yap kim olduklarını tespit et ve sopalarla dışarı at (Aristophenes, MÖ. 411). MS 1. ve MS 2.yy da Yeni Ahit yazarları ve Kilise Babaları döneminde “ethnos” kavramı Hıristiyan ve Yahudiler dışında kalan halkları belirten “ta ethne” şeklinde kullanılmıştır (Akıllı, 2003: 36). Günümüz anlamında etnik kimliğin yaratımında görüldüğü üzere dinin oynadığı rol çok büyüktür. Yeni Ahit yazarları ve Kilise Babaları döneminden sonra etnik kavramının içerdiği kâfir, pagan, batıl inançlı anlamının oldukça uzun bir süre devam ettiği görülmektedir. 20.yy sonlarında kilise ve etnisite arasındaki ters orantılı ilişkiyi Uyangoda Jayadeva şu sözleri ile olumsuzluğun devam etmekte olduğunu göstermektedir. Yazısında

Jayadeva şunları der “...Hıristiyanlık evrensel bir birleştirici unsurken kilise mikro-milliyetçilik ile ayrıştırıcı bir unsur olmuştur...”.(Akıllı, 2003: 37). 1935 yılında Lulian Huxley ırk kültür ve ulus kavramları arasındaki karmaşayı çözmek adına ırk kelimesinin insan guruplarını tanımlamada çıkarılmasını yerine etnik azınlık kelimesinin kullanılmasının gerektiğini yazmıştır.

Thomas Hyland Eriksen de “ethnics” kavramının ABD’de 2. Dünya Savaşı dolaylarında genelde Britanya kökenli hâkim çoğunluğa göre aşağı görülen Yahudiler, İrlandalılar ve diğerlerini tanımlamak için daha nazik bir ifade olduğunu belirtmiştir (Sağır, 2003: 11). 1950’lerde etnisite sosyal bilimlerde yer bulamazken 1960’larda kavram giderek önem kazanmaya başlamıştır. Montsernat Gubernov ve John Rex 1960’larda sömürgelerin çözülmesi Afrika ve Asya kıtalarında yeni devletlerin kurulmasıyla birlikte sömürge ve ırkçılık karşıtı sosyologlar arasında “kültürel bir gruba ait olmaktan kaynaklanan pozitif duygular” olarak kullanıldığı söylenmekteyse de 1960’lı yılların modernleşme ve ulus kurma teorisyenlerinin etnik/etnisite kavramlarına sıcak bakmadığı söylenebilir (Akıllı, 2003: 36). Uluslaşma sürecinde ülkeler birliklerini kurarken var olan farklılıkları ortak paydalarda birleştirerek veya bağlılık duygularını güçlendiren bütünleştirici yanları öne çıkararak ulaşımlardır. Günümüzde ise ilk ateşini korumasa da milliyetçilik tersine işlemektedir. Ortak payda da birleştirmek yerine farklılıkları vurgulamak daha popülerdir.

Siyasal davranış açısından özel bir durum, etnik ya da dinsel gruplarıyla ilgilidir. Siyasal davranış üzerinde dinsel, etnik ve bölgesel faktörler de etkili olabilmektedir. Yaşamında en büyük ağırlığı, bağlı olduğu dine veya etnik gruba veren bireylerin bu değerlere önem veren partilere yönelmesi olağandır. Günümüzde küreselleşen dünya da ulus devletler yeni bir süreçten geçmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra

gözden düşen milliyetçilik yeniden önem kazanmış, farklılıklar öne çıkarılmış, küçük grupların kimlikleri, kültürleri ve dillerine çok daha fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bunun Türkiye'deki en ciddi yansıması Kürt milliyetçiliğinin artmasıdır. Olası kopuşun engellenebilmesi için ortak nokta olan din birliğine yapılan vurgu artmış olmakla beraber alt-kimlik, üst kimlik, çok kültürlülük, sivil toplum çalışmaları ve anayasal vatandaşlık gibi tartışmalar yapılmaktadır. Seçimlerin yapıldığı dönemde siyasetin temel argümanı o bölgede “ya dininize oy verin ya da dilinize oy verin” üzerinedir. Nitekim Kürt seçmenlerin ağırlıklı olarak yaşadığı Güneydoğuda uzunca bir süreden beri seçmenlerin oy verdiği iki siyasi akım söz konusudur. Bunlardan birincisi dini muhafazakârlığın ön plana çıktığı siyasi akım ki bunun temsilcisi şuan için akp'dir, ikincisi ise Kürt milliyetçiliği akımıdır ki bunun şuan ki temsilcisi BDP'dir.

Bu bağlamda farklı bölgelerin de kimi zaman diğer değişkenlerden bağımsız olarak siyasal tercihi yönlendirdiği görülmüştür (Sosyal Bilimler Dergisi, 1991: 422). Dayanışma, kendini ve benzerlerini çoğunluğa karşı savunma duygusu, bu gibi grupların siyasal yaşamda daha etkin olmalarında rol oynamaktadır. Üstelik siyasal yaşamda yalnız daha etkin olmakla kalmamakta, aynı zamanda aynı yönde siyasal davranış eğilimi taşımaktadırlar. Bu nedenle de, siyasal yaşamda toplumdaki oranlarının üstünde bir aşırılık kazanabilmektedirler. Fransa'daki Ermeni, A.B.D.'deki Yahudi azınlığı örnek olarak verebiliriz. Azınlık grubunun ekonomik gücü ve eğitim düzeyi yükseldikçe, söz konusu etki de doğal olarak artar. Siyasal davranışta rol oynayan bu sosyo-ekonomik etkenler, birey üzerinde aynı yönde etki yapıyorsa, güçlü bir siyasal davranış beklenebilir. Ancak bu etkenlerin siyasal davranış üzerindeki etkisi hep aynı yönde ve birbirlerini destekler şekilde de gerçekleşmemektedir (Kışlalı, 1995: 188). Bireyler çoğu zaman sosyo-ekonomik faktörlerin çelişik etkilerine, çapraz baskılarına maruz kalmaktadır. Örneğin, meslek

bireyin siyasal tercihini belli bir yöne doğru iterken, önem verdiği dinsel inançları başka bir yöne doğru gitmeye zorlayabilmektedir. Bireyler bu baskılar karşısında ya kararsız kalarak siyasal davranış faaliyetlerinden çekilmekte, ya da kendi üzerlerinde etkisi en fazla olan faktörün gerektirdiği yönde tercihlerini kullanmaktadırlar (Sosyal Bilimler Dergisi, 1991: 422). Ters yönde etkilerin birbirlerine yakın düzeyde olduğu durumlarda, hangi yönde davranacağını bilemeyen birey, kararsızlığa sürüklenip siyasal davranışta bulunmamayı yeğleyebilir. Örneğin sandık başına gitmeyen seçmenlerin bir bölümü ilgisizlikten böyle davrandığı gibi, bir bölümü de karar vermekte zorluk çektiği için oy vermemeyi tercih etmektedir (Kışlalı, 1995: 188).

1.2.1.8. Meslek: İnsanların hayatlarındaki en önemli dönemeçlerden birisi sahip olacağı mesleği seçmesidir. Çünkü geriye kalan hayatının büyük bir bölümünü o mesleğe ilişkin alanlarda çalışarak geçirecektir. Dolayısıyla kişilerin davranışları üzerinde yaptıkları mesleğinde ciddi bir rol oynadığı söylenebilir. Örneğin doktorluk mesleğini yapan bir kişinin, mesleğine ilişkin alınan bir kararda göstereceği davranışla doktor olmayan birisinin alınan o karara göstereceği tavır birbirinden çok farklı olabilmektedir. Mesleğin çeşitli nitelikleri, kişinin siyasal katılımını etkilemektedir. Turan, mesleğin, siyasal katılma davranışını, eğitim ve gelir değişkenlerinden bağımsız olarak etkilediğini iddia etmektedir. Bazı meslekler siyasal sistemin eylemlerinden daha çabuk etkilenmekte, bu meslekleri icra edenler siyasete daha çok ilgi duymakta ve siyasete daha yoğun bir şekilde katılmaktadırlar (Turan, 1986: 77-78). Farklı meslek grupları için siyasal katılma düzeyini belirleyici etkenlerin varlığından da söz edilebilir. Örneğin, işçi ve memur sendikaları üyelerini ortak çıkarlar etrafında toplayarak siyasal iktidar üzerinde bir baskı unsuru meydana getirebilmektedirler (Özer, 1988: 163). Özer' e göre bireyin sahip olduğu meslek statüsü yükseldikçe, siyasal yaşama daha yoğun bir şekilde katılmakta, meslek statüsü düşük

olanlara oranla hükümet bürokrasisiyle daha kolay ve etkin bir ilişki kurmaktadır. Meslek statüsü yüksek olan bir birey, iyi bir eğitime sahip olup, kentsel bir çevrede yaşamakta, dar ve özel bir ortamın üyesi olmaktadır. Bu dar ve özel ortamın içindeki haberleşme ve ilişkiler ağı ise bireyin hükümet bürokrasisinin en üst kademelerini oluşturanlarla, kendisini aynı düzeyde, görmesini sağlayabilmektedir. Dolayısıyla yüksek statülü mesleğe sahip olanlar, düşük statülü mesleklere sahip olanlara oranla bürokratlarla temasta daha avantajlı duruma sahiptirler (Lipset, 1986: 169). Meslek bir anlamda parayı kazanma biçimidir. Aynı gelir düzeyinde olanlar arasında bile, siyasal katılma eğilimi mesleklere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Robert Lane, meslek ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi şu şekilde özetlemektedir (Lane, 1965: 326);

- 1- Meslek, insana sosyal ve entelektüel yetenekler kazandırarak, bireye siyasal önemi olabilecek yetenekler kazanma imkânı verir.
- 2- Meslek, belli bir siyasal görüşü olan insanlarla konuşma, tartışma imkânı sağlayarak etkileşimi artırmakta ve bu yolla siyasal katılmaya yol açmaktadır.
- 3- İnsanların mesleği dolayısıyla hükümetin takip edeceği politikada çıkarı olabilir, bu nedenle siyasal katılmaya yönelir.
- 4- Mesleğin riskli, kaygı verici ya da korumayı gerektirici özellikleri katılmaya neden olabilmektedir. Mesleğin icra edilme koşulları da siyasal katılmayı etkilemektedir. Toplu halde çalışanlar, ufak iş yerlerinde çalışanlara göre siyasete daha çok ilgi duymaktadır. Siyasal katılma yüksek eğitim gerektiren meslek gruplarında daha fazla görülmekte, sıradan mesleklerde siyasal katılma daha düşük olmakla birlikte bu mesleklerde çalışanlar örgütlenme çabası içine bile girmemektedir. Ayrıca boş zamana olanak tanıyan meslekler siyasal ilgi, bilgi ve bilincin gelişmesine yardımcı olabilecek koşulları sağladığı için daha yoğun bir siyasal katılmaya neden olabilmektedirler (Lipset, 1986: 169).

I.2.1.9.Kitle İletişim Araçları: Siyaset biliminde dördüncü kuvvet olarak ele alınan medya çerçevesindeki kitle iletişim araçları, seçmen davranışlarını günümüzde en fazla etkileyen araçlardan birisidir. Sahip oldukları imkanlar ve ulaştıkları kitleler açısından toplumun büyük bir kesimini yönlendiren veya bilgilendiren kitle iletişim araçları çağdaş demokrasilerde siyasetçilerin toplumu etkilemek için kullandıkları en önemli enstrüman haline gelmiştir. Yine aynı şekilde oldukça farklılaşan ve giderek daha çok bireyin kullanmasıyla günlük yaşamın vazgeçilemez bir parçası haline gelen kitle iletişim araçları, açık bir toplum olmanın, yönetim ve siyaseti kavranabilir kılmanın ve demokratik gelişmenin olmasa olmaz araçları durumuna gelmişlerdir. Gittikçe daha karmaşık bir yapıya bürünen günümüz toplumlarında, bireylerin güven ve saydamlık beklentisi, katılım olmadan yerine getirilemez(Çukurçayır, 2000: 73). Bu beklentilerin karşılanması güçlü bir etkileşimin varlığına bağlıdır. İşte siyasal katılma da bir etkileşim biçimi olarak işlev görmektedir.

Kitle iletişim araçlarını izleyen birey, çevresindeki olaylar hakkında bilgilenir ve bu bilgilenmeyle bireyin yaşam çevresini algılaması daha kolaylaşır. Kitle iletişim araçlarını daha çok izleyenlerin siyasal yaşama daha yoğun katıldığı, ilgilendiği ve siyasal yaşam hakkında tartıştığı gözlenmiştir. Kitle iletişim araçlarının sağladığı olanaklar, başka ulusların siyasal sistemleri ve siyasal edinimleri hakkında bireyin bilgilenmesini sağlamakta ve onu siyasal mekanizma ile daha ilgili olmaya zorlamaktadır. Kitle iletişim araçlarının, katılma üzerinde dolaysız etkisi olan propaganda işlevi ile siyasal ilgi, siyasal bilgi ve örgütsel etkinliği özendirilen dolaylı etkileri de vardır (Kalaycıoğlu, 1983: 33-34).

I.2.2. Seçmen Davranışına Etki Eden Psikolojik Etmenler

Seçmen davranışlarına etki eden etmenlere baktığımız zaman birçok etmenin birbirini tetiklediği görülür. Örneğin Ortadoğu da bir kadının idam edilmesi Türkiye'deki

tüm kadınların davranışına cinsiyet bağlamında etki edebilecek bir olay olarak ele alınacak olursa, öldürülen kadının Kürt kökenli olması Türkiye 'deki Kürt kadınlar üzerinde aynı zamanda etnik bir yansıma şeklinde de görülebilir. Dolayısıyla anlatılan kavramların birbirinden tamamen bağımsız olduğunu söylemek bir algı hatası olarak ele alınabilir. Buraya kadar sosyo-ekonomik etkenlerin siyasal davranışı nasıl ve ne yönde etkileyebileceğini gördük. Bunlardan her birinin etkisi birbiri ile çelişmediği sürece siyasal davranış ile doğrusal ilişkide bulunacaklarını söyleyebiliriz. Sosyo-ekonomik etkenlerin siyasal davranış ile ilişkisi, psikolojik ve kişisel etkenlerden de tamamen bağımsız sayılmaz. Hemen her birey yaşantısında çapraz baskılarla karşılaşır. Bu çapraz baskılar düşüncelerini, almış olduğu kararlarını ve hatta siyasal davranışlarını da etkileyebilir. Örneğin, hemşerilik duygusunun seçimlerdeki siyasal tercihlerde büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Bu tür bir çapraz baskının siyasal davranış alanındaki sonuçları ne olabilir inceleyelim: Kişiler siyasal tercihlerini kendilerine daha yakın gördükleri ve varılan sorunlarını çözümlenebileceğine inandıkları hemşerilerinden yana kullanacaklardır. Eğer bireyin hemşerisi onun istek ve beklentilerine cevap veremezse ne olacaktır? Büyük bir olasılıkla kişiler günlük yaşamlarında giderek önem kaybeden 'hemşeri dayanışması' endişesini bir kenara iteceklerdir (Gümüş, 2006: 28). Çapraz baskılarla karşılaşan birey için her baskı kaynağı aynı önemi ve ağırlığı taşımayabilir. Ancak bireyin davranışını belirleyen değişkenlerden çoğu aynı yönde baskı yaratır. Sözelimi bir iş adamı, özel girişime yatkın bir siyasal partiyi mesleki çıkarına uygun bulduğu için destekleyebilir. Bu iş adamının kimlerle arkadaşlık ettiğini, düzenli etkileşimde bulunduğunu, hangi derneklere üye olduğunu, hangi yayınları okuduğunu inceleyecek olursak, büyük olasılıkla, bunların siyasal tercihini destekler nitelikte olduğunu görürüz (Turan, 1996: 85). Çevrelerini etkileyebildiklerini ve denetleyebildiklerini düşünen kimseler her türlü

toplumsal faaliyete daha açık kimseler olduklarından, bunların daha yoğun bir siyasal davranış faaliyetinde bulunması beklenir. Sosyal girişkenlik duygusu da etkinlik duygusuna benzer sonuçlar vermektedir. Bu kamçılayıcı psikolojik güdülerin yanı sıra siyasal davranıştan uzaklaştırıcı psikolojik etkilerde bulunan duygular da mevcuttur. Örneğin, kişinin kendisini siyasal sistemden ve toplumdaki yabancılaşmış görmesi veya ilgisiz ve kayıtsız bir psikoloji içinde bulunması kişinin siyasal davranışını engelleyebilmektedir (Sosyal Bilimler Dergisi, 1991: 422-423). Çapraz baskıların, çoğu zaman kişinin siyasal davranışlarını etkileyecek boyutlara eriştiğini söyleyemeyiz. Yine de, bireylerin bazı durumlarda yoğunluğu birbirine yakın ve yönleri karşıt baskılarla karşılaştığı görülebilmektedir. Kendisine yönelen baskıları bağdaştıramayan bir kişi, kararsızlığa itilecektir. Çelişme, değer yargıları ve davranış kurallarına ilişkin ise sonuç “anomi” olabilir (Turan, 1996: 85). Genel olarak anominin ne olduğuna bakacak olursak, değişmekte olan toplumlar içinde, eski değerler düzeninin yerine modern sistemler geçerken sosyal yapıda ve kişilerde bir takım intibaksızlıklar, çatışma ve gerginlikler ortaya çıkar ki buna anomie veya kuralsızlık denir. Anominin sebebi ferdi topluma veya yeniliklere ayak uyduramamasıdır. Anominin yaygınlaşması fertte bir takım tepkilerin doğmasına sebep olabilir. Bu tepkilerden bazıları başta ilgisizlik ve çekilme olmak üzere, cemaatleşme, saldırganlık, aşırı yenilikçilik vb.dir (İşçi, 2000: 146-147). Çelişkinin yarattığı gerilimi gidermenin en sık karşılaşılan yolu çekilmedir. Ayrıca güven duygusundan yoksunlukta siyasal davranış için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kişinin siyasal davranışını etkileyebilecek bir diğer değişken de “empati”dir. Empati, kişinin soyut düşünebilmesini, kendisini başkalarının yerine koyabilmesini, yenilikleri kabule yatkınlığını içermektedir. Modern toplum katılımcı bir toplumdur ve katılma ile duygudaşlık ilişkilidir. Siyasal davranışı etkileyen psikolojik değişkenlerin tümü uyarıcı

yönde etkide bulunmaz. Siyasal davranıştan uzaklaştırıcı psikolojik etkenlerin varlığından da söz edebiliriz. Yabancılaşma böyle bir değişkendir. Siyasal yabancılaşma, bireylerin siyasal sistemi kendisi ile hiç bir ilişkisi olmayan, kendisi dışında olan bir yapı olarak görmesidir. Şüphesiz, sistemden kopmuş kişiden siyasal davranış bekleyemeyiz. Aynı yönde etki yaratan ikinci bir değişken apati'dir. İlgisizlik, kayıtsızlık şeklinde aktarabileceğimiz bu durum, bireyin siyaset olgusuna ilgi duymaması biçiminde belirlediğinden, onu siyasal davranıştan uzaklaştıracaktır. Daha önce, çapraz baskıları incelerken, bir karşılaştırma yapmak amacıyla değindiğimiz anomi ya da değer karışıklığının siyasal davranış aleyhine bir sonuç doğurduğunu tekrar hatırlatalım (Turan, 1996: 88-89). Konunun daha net anlaşılabilmesi için bireyi siyasal davranışa iten ya da ondan alıkoyan ruhsal ve kişisel nedenlere değinmekte yarar görmekteyiz. Siyasal davranış, bireye toplumda daha etkili olabilme olanağı sağlar. Bu etki, örneğin iktidar partisinin bir üyesi olmanın sağladığı olanaktan, ülkenin bir üst düzey yöneticisi olmanın sağladığı olanaklara kadar uzanır. Siyasal davranış, bireye bazı ekonomik olanaklar da sağlayabilir. Bu, belirli görevlere gelmek biçiminde olabileceği gibi, temsilcisi olduğu kesimlerin çıkarlarını kollamak biçiminde de olabilir. Hatta iktidar olanaklarını kişisel çıkar amacıyla kullanmak biçiminde de ortaya çıkabilir. Siyasal davranış, aynı zamanda inandığı, doğru bildiği bir davaya ya da toplumuna hizmet fırsattır. Tüm bu etkenler, siyasal davranışı özendirirler (Kışlalı, 1995: 188). Sosyo-ekonomik etkenler ve psikolojik etkenler birbirini tamamlayıcı bir şekilde siyasal davranış biçimini, yoğunluğunu ve yönünü şekillendirirler. Siyaset olgusu bir boşlukta cereyan etmediği, kurumsal bir çerçevede oluştuğu için, bu çerçeve ve onun isleyişiyle ilgili değişkenlerin de siyasal davranışı etkilediğini görüyoruz. Son olarak, bu değişkenler dizisini ele alacağız.

I.2.3. Seçmen Davranışına Etki Eden Siyasal Etmenler: Seçmen davranışlarını etkileyen çok sayıda etmen vardır. Bunların bir kısmını yukarıda anlatmaya çalıştık. Siyasal davranışı etkileyen etmenler arasında son olarak siyasal sistemin yapısı ve işleyişi ile ilgili etmenlere değinilebilir. Her siyasal sistem siyasal davranış sürecini çeşitli yasalarla düzenler ve bu kurallarla siyasal davranış faaliyetinin sınırlarını belirler. Bu bakımdan, siyasal değişkenlerle siyasal davranış arasındaki ilişkileri sistemin yapısı ve işleyişi bakımından ele alabiliriz (Gümüş, 2006: 29). Dünya üzerinde yaklaşık olarak 200 devletin varlığı kabul edilmektedir. Ayrıca günümüz dünyasında devletlerin yanı sıra birlikler ve uluslar arası örgütlenmelerde birçok ülke vatandaşının aynı anda karar almasını sağlayan yeni bir organizasyon modeli doğurmuştur(Avrupa Birliği gibi). Dolayısıyla birbirinden farklı bu oluşumların her birinde farklı yönetim modelleri uygulanmaktadır. Ancak her siyasal sistem, siyasal sürecin bir kurallar dizisi içerisinde cereyan etmesini öngörür, yasalarla siyasal yaşantıyı düzenler. Sözelimi, her sistemde kimin siyasal sürece dâhil olabileceğine, bazı durumlarda, hangi düzeyde katılabileceğine ilişkin belirli kriterler vardır. Oy verme ve seçilme hakkı, çeşitli biçimlerde kısıtlanmıştır. Seçmenlik hakkı belirli bir yaşa erişmeğe bağlıdır. Bazı sistemlerde, buna ek olarak, okuryazarlık, belirli bir süre oy kullanılan yerde oturmuş olmak, vergi ödemek, belirli tür suçlardan mahkûm edilmemiş olmak, erkek olmak, bazı meslekleri icra etmemek (askerlik gibi) ve benzeri koşullar aranmaktadır. Seçilmek için ise yaş, eğitim düzeyi gibi bazı özellikler aranmaktadır (Turan, 1996: 89). Gelişmiş bir siyasal davranış faaliyeti olarak kabul edilen örgütlemeyi örnek olarak ele alacak olursak, bu konuda bazı ülkeler belirli ideolojiler, ırk, din ve etnik ayrılıklar temelinde siyasal örgütlemeye izin vermemektedirler. Siyasal sistemin işleyişi de siyasal davranışı çeşitli yönlerden etkilemektedir. Örneğin, partiler arası rekabetin yoğun olduğu dönemlerde veya iktidardaki parti yahut partilerin değişmesinin söz konusu

olduğu durumlarda, siyasal ilgiyle birlikte siyasal davranışın da arttığı ileri sürülmektedir (Sosyal Bilimler Dergisi, 1991: 423). Bu bağlamda yeryüzünde iki yönetim modelinden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki demokratik yönetim modeli, ikincisi ise totaliter yâda diktatörlükle dizayn edilen yönetim modeli.

Demokratik sistemlerde seçmen davranışlarına bakıldığı zaman, siyasal rekabet söz konusu olduğu için ve vatandaşlık ekseninde oy kullanan yurttaşların oylarını özgürcü kullanmaları söz konusu olduğu için, seçmen davranışlarının birçok olgudan etkilendiğini söylemek mümkündür. Ancak her şeyden önce demokrasi ile siyasal davranış arasında kurulan özdeşliğin öncelik ve üstünlük olgularını ortadan kaldırmadığını belirtmek gerekmektedir. Her toplumda, toplumsal amaçların saptanması ve bunları gerçekleştirecek bir örgütlenmenin varlığı zorunludur. Bu zorunluluk birey iradesinden üstün bir iradenin varlığını demokraside de sürdürmekte, kurulan özdeşlik burada da otorite ile birey arasında birebir bir eşitlik anlamını taşımamaktadır (Uysal, 1984: 113). Halk tarafından yönetilme formülünde ifadesini bulan klasik demokrasi teorisi, bütün ergin vatandaşların hür ve eşit iradeleriyle toplum yönetimine katılmaları anlayışına dayanır. Ancak, çağdaş demokrasilerde pratiğin bu ideal demokrasi anlayışına tam olarak uygun düştüğünü iddia edebilmek pek mümkün görünmemektedir. Gerçekçi gözlemler, teori ile pratik arasında oldukça geniş bir mesafenin bulunduğunu ortaya koymuştur (Kapani, 1997: 103).

Totaliter yâda dikta rejimlerinin olduğu sistemlere bakıldığı zaman siyasal katılımın hiç olmadığı söylenemez. Fakat bu katılımın boyutu modern demokrasilerin kinden çok farklıdır. Görünürde birçok araç benzer olsa da işleyişin farklı olduğu görülmektedir. Örneğin Mısır, Suriye gibi birçok Ortadoğu ülkesinde kâğıt üzerinde vatandaşlar siyasal iktidarı verdikleri oyla belirlerler ki bu demokrasinin vazgeçilmez kuralıdır. Fakat adı geçen ülkelerde demokrasi olduğunu yâda siyasal sistemin demokratik

olduğunu söylemek oldukça güçtür. Örneğin seçim yapılır fakat seçime girmesine izin verilen tek parti var ise o sistemin sırf vatandaşlar oy kullanıyor diye demokratik görülmesi mümkün değildir. Yâda oylar gizli olması gerekirken çeşitli baskılar nedeniyle açık veriliyorsa yine benzer bir durumdan bahsedebiliriz. Ancak her şeye rağmen Siyasal fırsat yapısı yani siyasal otoritenin getireceği sınırlama, zorlama ve teşvikler özellikle diktatörlüklerde siyasal davranış üzerinde rol oynayan belli başlı faktörlerden biridir. Bireye az da olsa siyasal iktidarı etkileyebilme olanakları tanınması ya da yönetimin belirli bir yöndeki siyasal davranışı özendirilmesi ve ödüllendirmesi, siyasal davranışın en azından nicelik olarak artmasını sağlar (Öz, 1996: 32). Halk unsuru, her iki yönetim sisteminde de temel unsur haline gelmiştir. Bu bakımdan, halkın siyasal hayatta etkin olması olayı ile bugün diktatörlük sistemlerinde de karşılaşmaktayız. Üstelik bu olay yaygın ve yoğun bir biçimde kendini gösterir. Ancak, demokratik devletlerde siyasal davranış ile totaliter devletlerdeki siyasal davranış arasında önemli farklar bulunmaktadır. Her şeyden önce, bu ikisi arasında bir temel nitelik ve nicelik farkı bulunduğunu belirtmek gerekir. Demokrasilerde siyasal davranışın kişisel düzeyde veya çeşitli sosyal grupların siyasal dengede temsil edilmesi çerçevesinde kendini göstermesine karşılık, diktatör rejimlerde siyasal davranış toplumsal ölçüde kitlelerin seferber edilmesi aracı olarak ortaya çıkar (Öz, 1996: 32). Demokrasilerde aşağıda da göreceğimiz üzere, tüm bu siyasal davranış düzeyleri arasında yoğunluk bakımından bir kademelenme, bir hiyerarşiden söz etmek mümkündür. En alt kademedeki gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izleme dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bunlar, bir deyimle göre, seyirci faaliyeti olarak nitelendirilebilir. Bu kategoriye giren insanlar, bir nevi siyasal haber tüketicisi siyasal sahnenin seyircisidirler. Bunun daha ötesinde, orta kademedeki, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında eyleme geçme

söz konusu olur. (Gazetelerde yazı yazmak, radyolarda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımıyla bulunmak gibi.) Nihayet, siyasal davranışın en ileri kademesi; doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girilen faaliyetleri kapsar. Bir siyasal partide aktif üye olmak veya yöneticilik görevi yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak buralara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir. Ayrıca siyasal davranış yollarından biri olan seçimlerin totaliter sistemlerde önemli bir fonksiyonu olduğunu söylemek mümkün değildir (Öz, 1996: 32). Her iki sistemde siyasal davranış modelleri bakımından başka bir önemli fark da, demokratik rejimlerde halkın siyasal karar alma sürecine katılmasıdır. Kapani'ye göre, yönetilenlerin bu alandaki faaliyetleri, yöneticiler tarafından alınacak kararları etkileme amacına yönelmiştir. Diktatörlüklerde siyasal davranışın başlıca fonksiyonu ise, yöneticilerin kararlarını etkilemek değil, parti politikasının yürütülmesinde halkın aktif bir rol oynamasını sağlamaktır. Başka deyişle, halk kitleleri kararların alınmasına değil, alınmış olan kararların yürütülmesine katılırlar (Kapani, 1997: 105-106).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEÇİMLERİN TARİHÇESİ

II.1. Cumhuriyet Öncesi Seçimleri: Avrupa'da özellikle sanayi devrimi sonrasında başlayan reform hareketleri ve teknolojik yenilenme, batının Osmanlı'ya askeri ve siyasi açıdan üstünlük kurmasına yol açmıştır. Avrupa'da yaşanan bu yenilik hareketleri 1789 Fransız Devrimi sonrasında halk katmanlarına da yayılmış ve Avrupa'daki imparatorlukların yıkılmasına, yerine ulus devletlerinin çıkmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerle paralel olarak Osmanlı Devleti'nde yaşanan yenilik hareketleri, batının liberal düşüncesinin etkisi altında kalan bürokratik muhalefetin doğmasına neden olmuştur. Abdülaziz dönemindeki siyasal ve yönetsel sistemdeki sorunların giderilebilmesi için, padişahın tahttan indirilerek yerine V. Murat'ın geçmesine karar verilmiştir. V. Murat meşrutiyet isteyen tam bir güvence vermediğinden, kendilerine istedikleri yönetim biçimini sağlayacağına söz veren II. Abdülhamit tahta çıkarılmıştır (Sencer, 1986: 83).

II. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla beraber 1906 yılında Osmanlı'nın ilk ve tek anayasası olan Kanuni Esasi kabul edilmiştir. Kabul edilen anayasa gereği çift kanatlı bir meclisin(Meclisi Mebusan) kurulması öngörülmüş ve anayasanın kabulünden sonraki bir yıl içinde kurulacak meclis için ilk seçimler yapılmıştır.

1877 Seçimleri: İttihat ve Terakki Cemiyet'inin öncülüğünde ilan edilen 1. Meşrutiyet'ten sonra yapılan ilk seçimlerdir. Bu seçimlerde iki dereceli bir seçim sistemi kabul edilmiştir ve sadece erkeklere seçme, 25 yaşındaki erkeklere de seçilme hakkı verilmiştir. İmparatorluk 29 seçim çevresine ayrılmıştır. Buna göre Mebus sayısı 130 kişiden oluşacaktır ve seçimlerin dört yılda bir yapılması öngörülmüştür (Mumcu, 1981: 52). Fakat yapılan seçimler sonrasında 130 sayısına ulaşamamış. Meclis-i Mebusan'ın 130 üyeliği

için yapılan bu seçim sonunda ilk meclis 69 Müslüman ve 46 Gayrimüslim olmak üzere ancak toplam 115 milletvekili ile Dolmabahçe Sarayı büyük salonunda yapılan törenle açılabilmiştir (Yücekök, 1983: 86). Osmanlı –Rus savaşı nedeniyle ancak 56 kez toplanan meclis 28 Haziran 1877’de dağılmıştır. Fakat yine aynı yıl içinde yapılan ikinci seçimler sonrasında 13 Aralık 1877 tarihinde ikinci meclisin seçimleri Savaş nedeniyle bir aylık gecikme sonrasında yapılabilmüş ve ikinci meclis oluşturulmuştur (Toprak, 1988: 973).

Çoğunluk esasına göre yapılan 1877 yılı seçimlerine siyasi partiler katılamamıştır. Birinci meclisin ardından ikinci meclisin ömrü de kısa sürmüştür, II. Abdülhamit Osmanlı-Rus savaşını bahane ederek anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak önce meclisi tatil etmiştir sonrasında da 13 Mart 1878 yılında meclisi tamamen kapatmıştır (Toprak, 1988: 973).

1908 Seçimleri: II. Abdülhamit’in 30 yıl boyunca ilkeyi baskıyla yönetmesinin ardından yine gizlice örgütlenen ve en büyük muhalif hareket olan İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yaptığı girişimler sonucu padişah 3 Ağustos 1908’de İntihabı Mebusan Kanununu çıkararak II. Meşrutiyeti ilan etmiştir. II. Meşrutiyet seçimleri için yasal dayanağı oluşturan 83 maddelik seçme ve seçilme koşullarını belirlenmiştir. Buna göre seçme hakkı sadece erkeklere tanınmış ve seçilme hakkı da yine 25 yaşını dolduran erkeklere tanınmıştır. Seçimlerin dört yılda bir yapılması öngörülmüştür.

1908 seçimleri Kasım Aralık ayları içinde yapılmıştır. Seçim öncesinde ve sonrasında Bulgarlar, Ermeniler ve Rumlar, Türklerin özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhinde gösterilerde bulunmuştur. Özellikle Rumlar İttihat ve Terakki’den nispi temsil istemişlerdir (Çavdar, 1987: 5). 1908 seçimleri sonrasında Meclisi Mebusan’a 226 temsilci gönderilmiştir. 142 Türk, 60 Arap, 25 Arnavut, 23 Rum, 12 Ermeni, 5

Musevi, 4 Bulgar, 3 Sırp ve 1 Ulah temsilciden oluşan meclis 17 Aralık 1908 tarihinde toplanmıştır (Çavdar, 1987: 5).

1911 Seçimleri: Mebusan meclisinde çoğunluğa sahip olan, İttihat ve Terakki ile hükümetin arası kısa bir müddet içinde açıldı. 31 Mart vaka'sından sonra sultan İkinci Abdülhamit Han tahttan indirilerek Selanik'e gönderildi. Yerine de beşinci Mehmet Reşat getirildi. Ekseriyeti İttihat ve Telakki taraftarı, gayr-i Müslim ve Türk olmayan unsurlardan meydana gelen Meclis-i mebusan, Mayıs 1909'da Kanuni-i Esasi üzerinde değişiklikler yaptı. Meclis-i ayan ve Padişah tarafından da tasdik edilen değişikliklerin, Meclis-i Mebusan'da görüşülmesi esnasında çok sert tartışmalar oldu. Bu değişikliklerle Padişah'ın ve Ayan meclisinin yetkisi daraltılıyor, Meclis-i mebusan yetkileri fazlalaştırılıyordu. Yine 21 Kasım 1911 yılında güçlü bir muhalefet partisi olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası açıldı ve sert bir biçimde ittihatçılara muhalefet etmeye başladı. Bunun üzerine 1911 yılında ara seçimlere gidildi. 1911 yılının Kasım ayında İstanbul'da yapılan ara seçimi, İttihat ve Telakki fırkası kaybetti. Bu seçimi kazanan Hürriyet ve İtilaf Fırkası, mecliste, hükümetin Trablusgarb'ı savunmadaki başarısızlığı ile ilgili bir genel soruşturma istedi. Bazı İttihatçı mebuslar da muhalefete katıldı. Meclisin kontrollerinden çıkmak üzere olduğunu gören İttihat ve Telakki Fırkası ileri gelenleri, sadrazam Sait Paşa'dan meclisi fesih etmesini istediler. Bunu yapmak için Kanuni Esasinin 7 ve 35. maddelerini değiştirerek; padişaha, meclisle kabine arasında bir tartışma olmadan da meclisi fesih hakkı yeniden verilmek istendi. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, padişahın yetkisini güçlendirmek için bu tedbirin alınmasını daha önce kendisi istediğinden karşı çıkmadı. Buna rağmen değişiklik teklifi mecliste reddedildi. Böylece meclisle kabine arasında görüş ayrılığı çıktı. Bu durum değiştirilmek istenen 35. madde ile çözüldü ve padişah 18 Ocak 1912'de Meclis-i Mebusanı fesih etti (Tunaya, 1966: 164).

1912 Seçimleri: 1911 ara seçimlerinde yenilen İttihat ve Terakki Cemiyeti 1912 yılında büyük bir baskı uygulayarak seçimleri yenilemiştir. İlk erken seçim özelliği taşımaktadır ve yine ilk defa İdareyi Örfiye altında yapılan seçimdir. Sopalı seçim olarak anılan yeni bir umumi seçim yapılarak yeni Meclis-i Mebusan 18 Nisan 1912'de toplandı. Mecliste 270 İttihatçı karşısında muhaliflerin sayısı 15 olarak belirlenmiştir. Meclis 157 Türk, 68 Arap, 18 Arnavut, 13 Ermeni, 4 Musevi ve 9 Slav mebusan oluşmuştur (Kaynar, 1960: 154). Mayıs ayı içinde Kanun-i Esasi'de yapılması istenen değişiklik tasarıları tekrar meclise getirildi. Bu tasanlar Meclis-i Mebusan'dan geçtiyse de, Ayan Meclisinin ve Padişah'ın tasdikinden bazı siyasi olaylar sebebiyle geçmedi. Memleket ve millet faydasına kânunlar çıkarmaktan uzak olan Meclis-i Mebusan, kısır tartışmaların uzaması ve netice alınamaması üzerine, sadrazam Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından 5 Ağustos 1912'de fesh ettirildi. Yeniden umumi mebus seçimlerinin yapılması kararlaştırıldı. Fakat bu sırada Balkan harbi patlak verdi. Bunun üzerine, genel seçimler tehir olunarak memlekette örfi idare (sıkıyönetim) ilan edildi.(Çavdar, 1987: 9).

1914 Seçimleri: İttihat ve Terakki Cemiyeti seçimlere tek başına girmiştir. Seçimde toplam mebus sayısı 259'dur. Bu seçimler İntihabı Mebusan Kanununa göre yapılmıştır. Mecliste 144 Türk, 84 Arap, 13 Rum, 14 Ermeni, 4 Musevi Temsil edilmiştir (Yücekök, 1983: 87). İttihat ve Telakki fırkası, Meclis-i Mebusan'da tek parti olarak faaliyet gösterdi. Birinci Dünya savaşı boyunca faaliyetini sürdüren Meclis-i Mebusan, savaşın mağlûbiyetle bitmesinden sonra imzalanan Mondros mütarekesiyle birlikte 21 Aralık 1918'de Sultan Vahideddin tarafından yeniden seçim yapılmak üzere fesh edildi.

1919 Seçimleri: Yapılan seçimden sonra ilk toplantısını 12 Ocak 1920'de yapan son Meclis-i Mebusan'ın açılışına, sadrazam Ali Rıza Paşa katıldı. Bu toplantıya ancak 27 Mebus geldi. Ömrü kısa olan bu meclis, 16 Mart 1920 günü İstanbul'un İtilâf devletleri

tarafından işgal edilmesi üzerine 11 Nisan 1920 tarihinde Padişah'ın irade-i seniyyesi ile yeniden seçilmek üzere fesh edildi. Böylece Birinci Meşrutiyetin ilânından itibaren altı defa teşekkül etmiş olan Meclis-i Mebusan tarihe karışmış oldu. Fakat bu son meclisin yaptığı en önemli şey Kurtuluş savaşını hukukileştiren son kararı yani Misakı Milli kararı olmuştur (Yücekök, 1983: 87).

1920 Seçimleri: 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgale uğraması sonrasında Mustafa Kemal ve arkadaşları ulusal meclisin Ankara'da toplanmasına karar vermişlerdir. 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan meclis için seçimler henüz yapıldığından ikinci seçmenlerin yeniden oy vermeye çağrılmaları da yasal olarak bu bağlamda kolayca gerçekleşmiştir (Şengil, 1996: 62). Seçimler iki dereceli ve gizli oy ve kurul önünde sayılma esasına göre yapılmıştır. TBMM 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da açılmıştır. TBMM, iki ayrı seçimle gelen milletvekillerinden oluşmuştur. İlk grupta yeni seçimle gelen 349 milletvekilleri vardır. İkinci grupta ise Osmanlı'nın son Mebusan Meclisi'nden gelen 88 milletvekili vardır.

II.2. Cumhuriyet Sonrası Seçimler: 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte Osmanlı Devleti son bulmuş yerine kurulan devlet "Milli Egemenlik İlkesin"'i benimsemiştir. Bu çerçevede ülkenin yönetim şekli cumhuriyet olarak kabul edilmiş ve ülkeyi yönetecek kişilerin seçimle iş başına gelmesi öngörülmüştür. Cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte 1923 tarihinden itibaren düzenli olarak dört yılda bir seçimler yapılmıştır. Fakat devletin şekli cumhuriyet olarak kabul edilse de ülkenin demokrasiye geçmesi 1946 yılına kadar mümkün olamamıştır. Bu süreçte ülkeyi tek parti yönetimi dizayn etmiştir.

II.2.1. Tek Parti Döneminde Seçimler: Milli mücadele döneminin en önemli çatı örgütü olan Anadolu Müdafai Hukuk Cemiyeti milli mücadelenin kazanılması ile birlikte

partileşme süreciye girmiş bu çerçevede 9 Eylül 1923 tarihinde Atatürk tarafından Halk Fıkrası Kurulmuştur. 1924 yılında ise Halk kelimesinin önüne Cumhuriyet kelimesi eklenerek Cumhuriyet Halk Fıkrasına dönüşmüştür. 1935 yılında ise yapılan kurultayda Fıkra kelimesinin yerine Parti kelimesi kabul edilmiş ve Cumhuriyet Halk Fıkrası, Cumhuriyet Halk Partisi'ne dönüşmüştür. CHF yada sonraki ismi ile CHP, cumhuriyetin ilan edilmesi ile birlikte 1946 yılına kadar ülkeyi tek başına yönetmiş ve bu dönemde yapılan seçimlere tek parti olarak girmiştir. Gerçi 1923-1946 tarihleri arasında demokrasiye geçiş için birkaç denemeye girişilmiş fakat bu denemeler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu dönemde yapılan seçimler;

1923 Seçimleri: Sadece erkeklere seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır ve seçmen yaşı 25'ten 18 yaşa indirilmiştir (Ateş, 1994: 60). 1923 seçimlerinde mücadele eden guruplar, Müdafai Hukuk I. Gurup, Müdafai Hukuk II. Gurup, Müdafai Milliye Gurubu, Amele Gurubu ve bağımsızlardır. Yapılan seçimler sonrasında Gazi Mustafa Kemal'in desteklediği Mudafai Hukuk I. Gurup seçimleri büyük bir çoğunlukla kazanmıştır ve II. Gurup yenilmiştir, böylece tek parti yönetimine doğru bir adım atılmıştır (Güneş, 1991: 10). Yapılan seçimler sonrasında kurulan meclisin en önemli icraatı cumhuriyeti ilan etmek olmuştur.

1927 Seçimleri: Cumhuriyet Halk Fıkrası başkanı Mustafa Kemal tarafından hazırlanan liste ile 31 Ağustos 1927 tarihinde seçimlere tek parti olarak girilmiş ve seçimi doğal olarak CHF kazanmıştır.

1931 Seçimleri: 1931 seçimlerine gidilmeden önce 12 Ağustos 1930 tarihinde çok partili hayata geçiş için bir deneme yapılmış ve Serbest Cumhuriyet Fıkrası kurulmuştur. Fakat sonrasında yaşanan siyasal gelişmeler çerçevesinde Mustafa Kemal'in isteği üzerine Partinin başkanı Fethi Bey 17 Kasım 1930 tarihinde partiyi kapatmıştır (Üste, 1999: 140).

1931 tarihinde yapılan en önemli değişiklik belediye seçimlerinde, seçme yaşı 22, seçilme yaşı 30 olarak kabul edilmiş ve en önemlisi kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. 1931 yılında Yapılan seçimlere CHF tek başına girip seçimi kazanmıştır.

1935 Seçimleri: 1935 seçimlerinin en önemli tarafı kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilerek ilk defa kadınların oy kullanabilmesidir. Seçme yaşı 22, seçilme yaşı 30 olarak kabul edilmiş ve seçim iki dereceli çoğunluk sistemi ile yapılmıştır. Seçimlere tek başına giren CHP seçimleri kazanmıştır ve meclise 8 kadın vekil seçilmiştir (Ağaoğlu, 1973: 36).

1939 Seçimleri: Bu seçimin en önemli tarafı CHP'nin dışında bağımsızlarında seçime girmesine izin verilmesidir. 1939 seçimlerine tek parti olarak giren CHP seçimi kazanmış ve seçilen 423 milletvekilinden 13'ü kadınlardan oluşmuştur (Üste, 1999: 142).

1943 Seçimleri: Seçme yaşı 22, seçilme yaşı 30 olarak kabul edilmiş ve milletvekili seçilme şartları arasına Türk olmak ibaresi eklenmiştir. Seçimler iki dereceli çoğunluk esasına göre yapılmıştır. CHP'nin tek parti olarak girdiği son seçimdir. Dolayısıyla da bu seçimi, seçime tek başına giren CHP kazanmıştır.

1946 Seçimleri: ilk defa CHP'nin dışında başka partilerinde girmesine izin verilen bu seçimlerde yine ilk defa meşrutiyetten beri devam eden iki dereceli seçim sistemi terk edilmiştir. CHP'nin farklı kazandığı bu seçimler açık oy, gizli sayım yöntemine göre yapılmıştır ve bu nedenle Türk demokrasisinin ilk sınavı kabul edilen bu seçimlerin meşruiyet sorunuyla karşılaştığı söylenebilir. 465 milletvekilliği için gidilen seçimlerde CHP 397, DP 61, Bağımsızlar 7 milletvekili çıkarabilmiştir (Tunaya, 1969: 557).

II.2.2. Çok Partili Dönemde Seçimler: 1923-1943 Dönemindeki tek parti yönetiminde girilen seçimler dört yılda bir yapılmıştır ve seçimlere CHP'nin dışında başka bir siyasi partinin girmesine izin verilmemiştir. Fakat özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünyada esen demokrasi rüzgârı çerçevesinde ve yıllar boyu CHP'nin ülkeyi tek başına

yönetmesinden kaynaklanan toplumsal muhalefetin baskısı neticesinde, 1946 yılındaki seçimlere CHP'nin dışında başka siyasi partilerinde girmesine izin verilmiş böylece tek parti dönemi fiilen olmasa da teoride sona ermiştir. Tek parti yönetimin esasen son bulması 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerde CHP'nin seçimleri kaybedip iktidardan uzaklaşması ile mümkün olabilmiştir. Çok partili döneme bakıldığı zaman aslında Türkiye Tarihini şekillendiren üç tane önemli dönemeçten bahsetmek mümkündür. İlk dönem demokrasiye geçiş tarihi olarak kabul edilen 1950 ile 1960 arasındaki Demokrat Parti Dönemidir. İkinci dönem 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra başlayıp yine bir başka darbe yılı olan 1980 arası dönemdir. Üçüncü dönem ise 1980 sonrasında başlayıp günümüze kadar gelen dönemdir.

II.2.2.1. 1950-1960 Dönemi Seçimleri: Bu dönemde üç tane seçim yapılmış ve bu üç seçimin tamamını Demokrat Parti kazanarak tek başına iktidara gelmiştir.

1950 Seçimleri: En fazla katılımın sağlandığı seçimdir. Seçime katılım oranı %89.06'dır (Türk, 1995: 62). 1950 Yılında yapılan seçimleri CHP kaybederek iktidarı Demokrat Partiye devretmek zorunda kalmıştır. Seçimlerde CHP %39.4, DP %52.7, MP %3.1, Bağımsızlar %4.8 oy almışlardır. Bu sonuçlara göre CHP 487 milletvekilinden 63'ünü, DP 420'sini, MP 1'ini, Bağımsızlar 3'ünü almışlardır (Türk, 1995: 62).

1954 Seçimleri: Bu dönemde, Muhalefet partisi Hemen hemen iktidar partisine yakın oy almıştır. Nitekim oyların parlamentooya yansımaları oranı, alınan oylar kadar yakın değildir. Seçim sonuçlarına bakıldığı zaman, önceki seçimlerde ortaya çıkan temsilde adaletsizliğin daha da belirginleştiği görülmüştür. 1954 seçimleri liste usulü basit çoğunluk sistemine göre yapılmıştır (Payaslıoğlu, 1986: 80). Yapılan seçimlerde CHP oyların %35.4'ünü alıp mecliste 31 milletvekili ile %5.7 ile temsil edilmiştir. DP oyların 57.6'sını alıp, 505 milletvekili ile mecliste %93.2 ile temsil edilmiştir. CMP %4.9 oy oranı ile 5 vekil ve %1

temsil oranı, bağımsızlar ise oyların %1.5'ünü alıp 1 milletvekili çıkararak mecliste %0.2 ile temsil edilmişlerdir (Türk, 1995: 62).

1957 Seçimleri: 1957 seçimleri erken seçim niteliğindedir. Oldukça gergin bir ortam içinde yapılmıştır. Basit çoğunluk esasına göre yapılan seçimlerden DP yine tek başına iktidar olarak çıkmış fakat muhalefet seçimlerden güçlenerek çıkmıştır.

TABLO 1

1957 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
DP	424	47.9	66
CHP	178	41	29.2
CMP	4	7.1	0.6
HP	4	3.4	0.6
BAĞIMSIZLAR	-	0.1	-

Kaynak: Türk, 1995: 63

II.2.2.2.1960-1980 Dönemi Seçimleri: 27 Mayıs 1960 tarihinde Demokrat Parti hükümetine karşı yapılan askeri darbe sonrasında hükümet devrilmiş, Demokrat Parti kapatılmış, Demokrat Partili aralarında başbakan Adnan Menderes'in de olduğu üç bakan idam edilmiş ve böylece Türkiye'nin 1950'de başlayan demokrasi tarihi tank paletleri arasında sona ermiştir. Ancak Türkiye demokrasisine verilen zorunlu mola kısa sürmüş ve 1961 yılında seçimlere gidilerek parlamento yenilenmiştir. 1961 yılında başlayan bu yeni dönem bir başka darbe olan 12 Eylül 1980 darbesine kadar sürmüştür.

1961 Seçimleri: bu seçimlerde basit çoğunluk usulü yerine nispi temsil sistemine geçilmiştir. Yine bu seçimlerde TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olmak üzere iki kanatlı bir yapıya kavuşmuştur. 1961 yılında yapılan seçimleri %36.7 ile CHP kazanmış fakat yeteri kadar milletvekili çıkaramadığı için tek başına iktidara gelememiş ve ülke tarihinde ilk defa koalisyona gidilen seçim sonuçlarını ortaya çıkaran seçim olmuştur.

TABLO 2

1961 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
AP	158	34.8	35.1
CHP	173	36.7	38.5
CKMP	54	14	12
YTP	65	13.7	14.4
BAĞIMSIZLAR	-	0.8	-

Kaynak: Türk, 1995: 63

1965 Seçimleri: 13 Şubat 1965 tarihinde yapılan seçimlerde milli bakiye yöntemi benimsenmiştir. Yine aynı dönemde çıkarılan seçim kanunu ile siyasi partilere ön seçim sistemi getirilerek siyasi partilerin kökleşmesi için en önemli adımlardan birisi atılmıştır. 1965 yılında yapılan seçimleri AP kazanarak tek başına iktidara gelmiştir.

TABLO 3
1965 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
AP	240	52.9	53.3
CHP	134	%28.7	29.8
CKMP	11	2.2	2.5
MP	31	6.3	6.9
TİP	14	3	3.1
YTP	19	3.7	4.2
BAĞIMSIZLAR	1	3.2	0.2

Kaynak: Türk, 1995: 64

1969 Seçimleri: Bu seçimlerde baraj uygulanmadan klasik d'Hont sistemi uygulanmıştır. Türkiye'de ekonomik, sosyal ve siyasal ortamın son derece gergin ve hareketli olduğu bir döneme rastlayan 1969 seçimleri AP ve CHP'nin içyapılarında bölünmelerin ve parti yapılarında değişmelerin meydana geldiği bir seçim dönemidir (Ezherli, 1986: 54). Yine bu seçimlere katılım oranı, %64 ile Türkiye tarihinin en düşük seçime katılım oranıdır. 1969 seçimlerinde de AP 256 milletvekili ile tek başına iktidara gelerek seçimi kazanmıştır(Tanilli, 1974: 56).

TABLO 4
1969 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
AP	256	46.5	56.9
CHP	143	27.3	31.8
CCP	15	6.6	3.3
MHP	1	3	0.2
MP(2)	6	3.2	1.3
TBP	8	2.8	1.8
TİP	2	2.8	0.5
YTP	6	2.2	1.3
BAĞIMSIZLAR	13	5.6	2.9

Kaynak: Türk, 1995: 64

1973 Seçimleri: 14 Ekim 1973 seçimleri, iki buçuk yıllık bir sıkıyönetim dönemi sonrasında yapılmıştır. 1973 seçimleri siyaset tarihi açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. İç politikada ikisinin toplamı %75'i bulan iki büyük partinin(CHP-AP), egemenliğinin büyük ölçüde sona erdiğini gösteren seçimlerdir (Tanilli, 1974: 57). 1973 seçimlerinde AP oldukça fazla oy kaybetmiş buna karşın CHP oy oranını %10 artırmayı başarmıştır. Ancak yinede hiçbir parti tek başına iktidar olamadığı için CHP ve MSP kendi aralarında koalisyon kurmuşlardır (Ezherli, 1986: 76).

TABLO 5
1973 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
AP	149	29.8	33.1
CGP	13	5.3	2.9
CHP	185	33.3	41.1
DP	45	11.9	10
MHP	3	3.4	0.7
MP	-	0.6	0
MSP	48	11.8	10.7
TBP	1	1.1	0.2
BAĞIMSIZLAR	6	2.8	1.3

Kaynak: Türk, 1995: 65

1977 Seçimleri: 1973 seçimlerinde olduğu gibi hiçbir parti tek başına iktidar olamamış ancak Kıbrıs Harekatı yüzünden Ecevit'in genel başkanı olduğu CHP, %41.3 oy oranına ulaşarak çok ciddi bir oranda oylarını artırmıştır. Ancak yinede tek başına iktidara gelecek çoğunluğa ulaşamamıştır.

TABLO 6
1977 Seçim Sonuçları

PARTİLER	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %	Temsil Oranı %
AP	189	36.9	42
CGP	3	1.9	0.7
CHP	213	41.3	47.3
DP	1	1.9	0.2
MHP	16	6.4	3.6
MSP	24	8.5	5.3
TBP	-	0.4	-
TİP	-	0.2	-
BAĞIMSIZLAR	4	2.5	0.9

Kaynak: Türk, 1995: 65

II.2.2.3. 1980 Sonrası Seçimleri: 12 Eylül 1980 yılında yapılan askeri darbeye Türkiye demokrasisi üçüncü zorunlu molasını vermiştir. Kendisinden önce yapılan bir darbe ve bir muhtıradan çok daha sert sonuçları olan 12 Eylül 1980 darbesi Türkiye siyasetini yeniden dizayn etmiştir. Tüm siyasi partilerin kapatıldığı ve liderlerinin tutuklandığı askeri darbe ortamı, 1982 yılında hazırlanan cunta anayasasının referandumda kabul edilmesiyle birlikte sona ermiş ancak tamamen demokrasiye geçilmesi, 1983 yılındaki genel seçimlere kadar sürmüştür.

1983 Genel Seçimleri: 1983 yılında yapılan genel seçimler ile birlikte askeri cunta yönetimi fiilen sona ermiş fakat pratikte mevcut anayasası ile varlığını sürdürmüştür. 1983 yılında yapılan genel seçimlere bakıldığı zaman seçime kimlerin gireceğine cunta konseyinin karar verdiği ve neredeyse kendileri dışında da kimsenin girmesine izin verilmediği bir seçim ortamı yaşanmıştır. Cunta konseyinin aldığı karara göre seçimlere üç tane siyasi partinin girmesine izin verilmiş, bu üç siyasi partiden ikisi askeri yönetim tarafından desteklenmiştir. Ancak seçimlere girmesine son anda karar verilen ve tek sivil parti olan Turgut Özal liderliğindeki ANAP, seçimleri kazanarak tek başına iktidara gelmeyi başarmıştır. 1983 seçimlerinde Çift barajlı d'Hont sistemi kabul edilmiştir. Bunlardan birisi ülke barajı, öbürü ise bölge barajıdır. Daha sonraları Anayasa Mahkemesi bölge barajını iptal ederek sadece ülke barajının uygulanmasına onay vermiştir. Getirilen bu %10'luk ülke barajı küçük partilerin meclise girmesinin engellenmesi ve koalisyonların önüne geçilmesi için getirilmiştir. Fakat daha sonraları bu barajın, Kürt muhalefet partilerini meclis dışında tutmak için muhafaza edildiği görülmektedir.

TABLO 7

1983 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE PARTİLER	OY ORANI %	MERSİN PARTİLER	OY ORANI %
Anavatan partisi	45.14	Anavatan partisi	43
Halkçı parti	30.46	Halkçı parti	36
Milliyetçi Demokrasi partisi	23.26	Milliyetçi Demokrasi partisi	20

1984 Yerel Seçim Sonuçları: 1983 genel seçimlerinden bir yıl sonra yapılan yerel seçimlere, genel seçimlere giren partilerin dışında başka partilerin girmesine de izin verilmiş ve Türkiye siyaseti birçok yeni siyasi parti ile tanışmıştır. Bu seçimlerde de ANAP %45.1'lik oy oranı ile ipe göğüslemiş ve seçimleri kazanmıştır. ANAP'I %25'lik oy oranı ile SODEP takip etmiştir.

TABLO 8

1984 Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE PARTİ ADI	Genel Oy oranı(tüm belediyelerde) %	Büyükşehir Oy oranı %		Bel. Meclisi oy oranı %		İl Genel Meclisi oy oranı %	
ANAP	43	ANAP	50	ANAP	44	ANAP	42
SODEP	25	SODEP	29	SODEP	26	SODEP	23
DYP	12	HP	8	DYP	12	DYP	13
HP	8	DYP	5	HP	8	HP	9
MDP	5	MDP	4	MDP	6	MDP	7
RP	4	RP	4	RP	4	RP	4
BAĞIMSIZ	3	BAĞIMSIZ	0	BAĞIMSIZ	1	BAĞIMSIZ	2

www.secimsonuclari.web.tr/1984/02.06.2011

1987 Genel Seçim Sonuçları: 1987 Seçimlerinden kısa bir süre önce yapılan referandumla siyasi yasakların ve yasaklıların kaldırılması çok küçük bir farkla kabul edilmiş ve buda seçim sürecini ciddi şekilde etkilemiştir. Referandumda ki sonuçları kendi lehine avantaja çevirmeyi planlayan dönemin başbakanı ve ANAP'ın genel başkanı Turgut Özal, erken seçim kararı almıştır. Yedi partinin katıldığı seçimlerde üç parti barajı geçebilmiş ve ANAP oylarını ciddi manada düşürmesine rağmen seçimi kazanarak tek başına iktidara

gelmeyi başarmıştır. ANAP'ın aldığı oylar ile mecliste elde ettiği koltuk sayısı arasında çok ciddi bir farkın olması, bu seçimi, temsilde adalet noktasında en adaletsiz seçim olarak tarihe geçirmiştir.

TABLO 9

1987 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE	OY	Koltuk	MERSİN	OY ORANI %
PARTİ ADI	ORANI	Sayısı	PARTİ ADI	
	%			
ANAP	36.31	292	ANAP	36
SHP	24.74	99	SHP	33.9
DYP	19.14	59	DYP	17.6
DSP	8.53	-	DSP	4.4
RP	7.16	-	RP	4
MÇP	2.93	-	MÇP	3.5

www.secimsonuclari.web.tr/1987/02.06.2011

1989 Yerel Seçim Sonuçları: 1989 Seçimleri her yönü ile Türkiye siyasetinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Tek başına iktidar olan ANAP karşısında, diğer partilerin ciddi oy artışı kaydettiği 1989 seçimleri, ANAP'ın çözülme sürecine girmesini sağlayan seçimlerdir. 1987 genel seçimlerinde birinci olan ve tek başına iktidara gelen ANAP, 1989 yerel seçimlerinde il genel meclisi oylarında üçüncü parti konumuna geçmiş, buna karşın çok yeni olan SHP seçimleri kazanarak iktidar alternatifi olduğunu göstermiştir.

TABLO 10

1989 Türkiye’de Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE PARTİ ADI	Genel Oy oranı(tüm belediyelerde) %	Büyükşehir oy oranı %		Bel. Meclisi oy oranı %		İl Genel Meclisi oy oranı %	
SHP	33	SHP	38	SHP	33	SHP	29
ANAP	24	ANAP	24	DYP	24	DYP	25
DYP	23	DYP	18	ANAP	24	ANAP	22
RP	9	RP	9	RP	9	RP	10
DSP	6	DSP	9	DSP	7	DSP	9
MÇP	3	MÇP	2	MÇP	3	MÇP	4
BAĞIMSIZ	1	BAĞIMSIZ	0.2	BAĞIMSIZ	0	BAĞIMSIZ	0

www.secimsonuclari.web.tr/1989/02.06.2011

TABLO 11

1989 Mersin’de Yerel Seçim Sonuçları

MERSİN PARTİ ADI	Genel Oy oranı(tüm belediyelerde) %	Büyükşehir oy oranı %		Bel. Meclisi oy oranı %		İl Genel Meclisi oy oranı %	
SHP	38	SHP	0	SHP	39.1	SHP	35
ANAP	26	ANAP	0	ANAP	26.4	ANAP	25
DYP	22	DYP	0	DYP	22	DYP	24
DSP	4.4	DSP	0	DSP	4.5	DSP	5.8
RP	4.3	RP	0	RP	4.5	RP	4.7
MÇP	1.8	MÇP	0	MÇP	2.6	MÇP	4.6
BAĞIMSIZ	0	BAĞIMSIZ	0	BAĞIMSIZ	0	BAĞIMSIZ	0

www.secimsonuclari.web.tr/1989/02.06.2011

1991 Genel Seçim Sonuçları: 20 Ekim 1991 seçimlerinde, %10 ülke ve seçim çevresinin büyüklüğüne göre %20 ve %25 seçim çevresi barajı uygulanmıştır. Bu barajlar sonucunda, Türkiye’de ilk kez bu kadar çok partiler arası seçim ittifakına sebep olmuştur. ANAP’ın erken seçim kararı alması ile 1991 seçimlerine gidilmiştir. ANAP’ın böyle bir karar almasının altındaki nedenlerin, siyasal ömrünü tamamlar görünümde olması, varlığını koruma mücadelesi, yâda olası bir koalisyon hükümetinin içinde yer alabilmek olarak gösterilmiştir. Yapılan seçimleri Süleyman Demirel’in genel başkanlığını yaptığı DYP birinci olarak tamamlamış, ANAP ikinci, SHP ise üçüncü olarak tamamlamıştır. Yapılan seçimlerde oyunu 1989 yerel seçimlerine göre en ciddi şekilde düşüren parti SHP’dir.

TABLO 12

1991 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE	OY ORANI %	MERSİN	OY ORANI %
Parti adı		Parti adı	
DYP	27	DYP	31
ANAP	24	SHP	28.1
SHP	20.75	ANAP	24
RP	16.88	RP	8.7
DSP	10.75	DSP	6.8

www.secimsonuclari.web.tr/1989/02.06.2011

1994 Yerel Seçim Sonuçları: 1994 belediye başkanlığı seçim sonuçları incelendiğinde 1989 yerel seçimlerinde sağ yelpazede yaşanan kan kaybının durduğu, görülür. Bunun da ötesinde sağ partiler, Türkiye genelinde çok hızlı bir şekilde toparlanıp güçlerini arttırmışlardır: 1989 seçimlerinde sağ partilerin toplam oyu yüzde 59.48 iken, 1994 belediye başkanlığı seçimlerinde, yüzde 20’den fazla artarak yüzde 70.13’e yükselmiştir. Bu yükseliş, çıkarılan belediye başkanlığı sayısına da yansımıştır. Sağ partiler 1989

seçimlerinde, Türkiye genelinde toplam 1984 belediye başkanlığının 1225'ini kazanırken, 1994 seçimlerinde 2710 belediye başkanlığının 2143'n kazanmıştır. Oransal açıdan da, yerel yönetimlerde daha önce yüzde 61.74 olan güçlerini, bu seçimlerde yüzde 79.08'e taşımışlardır. Sağın bu hızlı toparlanmasında öncülüğü DYP ve ANAP yapmış olsa da, MHP ve özellikle de RP'nin bu yükselişe katkısı yadsınamayacak ölçüde büyüktür.

TABLO 13

1994 Türkiye'de Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE Parti Adı	Genel Oy oranı(Tüm belediyelerde) %	Büyükşehir Belediyesi %		Bel. Meclisi %		İl Genel Meclisi %	
		RP	22	ANAP	23	DYP	21
ANAP	23	RP	22	ANAP	23	DYP	21
RP	19	ANAP	22	RP	19	ANAP	21
DYP	19	SHP	20	DYP	19	RP	19
SHP	17	DYP	16	SHP	17	SHP	14
DSP	8	DSP	11	DSP	8	DSP	9
MHP	8	MHP	5	MHP	8	MHP	8
CHP	4	CHP	3	CHP	4	CHP	5

www.secimsonuclari.web.tr/1994 ve www.tuik.gov.tr /02.06.2011

TABLO 14

1994 Mersin’de Yerel Seçim Sonuçları

MERSİN Parti Adı	Genel Oy oranı(tüm belediyelerde) %	Büyükşehir Belediyesi %		İl Genel Meclisi %	
ANAP	26.7	ANAP	37.2	ANAP	%5.5
SHP	20.6	SHP	23.5	DYP	21.1
DYP	19.9	DYP	11.1	SHP	16.5
MHP	11.7	RP	8	MHP	14.2
CHP	9	CHP	8	CHP	8
RP	6	DSP	6	RP	7
DSP	3	MHP	6	DSP	4.5

www.secimsonuclari.web.tr/1994 ve www.tuik.gov.tr /02.06.2011

1995 Genel Seçim Sonuçları: 1995 seçimleri, seçimlere katılan 12 partiden beş tanesinin barajı geçebildiği ve merkez sağ ile merkez sol partiler arasında bölünmelerin yaşandığı bir seçimdir. Özellikle radikal sağ olarak adlandırılan Milli Görüş geleneğinin temsilcisi olan RP'nin, 1994 yerel seçimlerinin yanı sıra 1995 seçimlerinde de büyük başarı göstermeleri ve seçimi birinci olarak tamamlamaları Türkiye siyasetinin en önemli kırılma noktalarından birini oluşturmuştur. Bunun yanı sıra ülkede sol partilerin önemli ölçüde güç kaybetmeye başladıkları ve büyük bir hüsrana yaşadıkları 1995 seçimleri, sosyal demokrat kimlikli partilerin yenilgisiyle sonuçlanan seçimlerdir.

TABLO 15
1995 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE	OY ORANI %	MERSİN	OY ORANI %
Parti adı		Parti Adı	
RP	21.38	ANAP	18.6
ANAP	19.65	DYP	17.7
DYP	19.18	MHP	15.9
DSP	14.64	CHP	14.4
CHP	10.71	DSP	13.3
MHP	8.18	RP	10.7
HADEP	4.17	HADEP	7.9

<http://secim.iha.com.tr/Default.aspx/02.06.2011>

1999 Genel ve Yerel Seçim Sonuçları: Kuşkusuz her açıdan 1999 yerel ve genel seçimleri, Türkiye siyaset tarihi açısından son derece önemlidir. 1999 seçimlerinin, hem genel seçimleri hem de yerel seçimleri kapsamı, oy farklılaşmasını göstermesi açısından bir laboratuvar niteliğindedir. 1999 genel seçimlerine kısaca bakacak olursak, seçimlerin ana belirleyicisinin Kürt sorunu ve bu kapsamda yakalanan PKK lideri Abdullah Öcalan çerçevesinde geçtiği, Öcalan'ın yakalanması ile Dönemim Başbakanı Bülent Ecevit'in genel başkanı olduğu DSP'nin seçimi birinci olarak, yükselen milliyetçi hassasiyetler nedeniyle MHP'nin büyük bir oy artışı ile ikinci parti olduğu görülmektedir. Fakat 1999 yerel seçimlerinde ise, çok farklı bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir. Genel seçimlerde birinci parti olan DSP'nin, yerel seçimlerde daha düşük oy aldığı buna karşın, genel seçimlerde üçüncü parti olan FP'nin yerel seçimlerde genelden aldığından daha yüksek bir oy oranına ulaştığı görülmektedir.

TABLO 16
1999 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE(GENEL) Parti Adı	OY ORANI &	MERSİN(GENEL) % Parti Adı	OY ORANI %
DSP	22.19	MHP	28.38
MHP	18	DSP	19.35
FP	15.41	CHP	12.31
ANAP	13.22	DYP	11
DYP	12	ANAP	10.88
CHP	8.71	HADEP	8.84
HADEP	4.75	FP	5.21

<http://www.konrad.org.tr/secim/02.06.2011>

TABLO 17
Türkiye’de 1999 Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE (YEREL) Parti adı	GENEL OY		BELEDİYE MECLİSİ		BÜYÜKŞEHİR		İL GENEL MECLİSİ	
	ORANI(TÜM	BELEDİYELER) %	%	%	BELEDİYESİ %	%	%	%
FP	FP	18	FP	18	FP	23.36	DSP	18.70
ANAP	ANAP	17	ANAP	17	DSP	19.27	MHP	17.17
DSP	DSP	15	DSP	16	ANAP	16.86	FP	16.48
MHP	MHP	15	MHP	16	CHP	15.51	ANAP	15.03
CHP	CHP	14	CHP	13	MHP	10.34	DYP	13.21
DYP	DYP	13	DYP	12	DYP	7	CHP	11.08.
HADEP	HADEP	3	HADEP	3	HADEP	4	HADEP	3.48

<http://www.konrad.org.tr/secim/02.06.2011>

TABLO 18

Mersin'de 1999 Yerel Seçim Sonuçları

MERSİN Parti Adı	GENEL OY ORANI TÜM BELEDİYELER %	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ %		İL GENEL MECLİSİ %	
MHP	27.1	DSP	19.3	MHP	29.4
CHP	18.8	CHP	18.4	DSP	16.7
ANAP	14.7	MHP	18.2	CHP	14.8
DSP	12.7	HADEP	17.5	ANAP	12.5
DYP	10.9	ANAP	12.7	DYP	11.6
HADEP	9.5	FP	6.5	HADEP	6.2
FP	4.3	DYP	4.5	FP	5.1

<http://www.konrad.org.tr/secim/02.06.2011>

2002 Genel Seçim Sonuçları: 1999 genel seçim sonuçları sonrasında kurulan ve DSP-ANAP-MHP'den oluşan üçlü koalisyon 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda erken seçim kararı almak zorunda kalmış, 2002 yılında yapılan seçimlerde de, yeni kurulan AKP, %34.43'lük oy oranı ile seçimi kazanıp tek başına iktidara gelmiştir. Bu seçimlerde sadece AKP ve CHP, seçim barajını aşmayı başarmış, daha önce iktidarda olan üç partinin üçü de baraj altında kalmıştır. Yapılan 2002 seçimlerinin en tartışmalı konularından biriside temsilde adalet konusudur. Yapılan seçimlerde, seçmenin yaklaşık %54'ünün iradesi meclise yansımış, geriye kalan %46'lık kesimin iradesi mecliste temsil olanağı bulamamıştır.

TABLO 19

2002 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE GENEL	OY ORANI %	MERSİN GENEL	OY ORANI %
Parti Adı		Parti Adı	
AKP	34.43	CHP	24.74
CHP	19.41	MHP	18.42
DYP	9.54	AKP	18
MHP	8.35	DEHAP	9.53
GP	7.25	DYP	8.74
DEHAP	6.14	GP	6.89
ANAP	5.11	ANAP	6.62

<http://www.konrad.org.tr/secim/02.06.2011>

2004 Yerel Seçim Sonuçları: 2002 yılında iktidara AKP'nin gelmesinden sonra ekonomi alanında yaşanan iyileşmeler ve yapılan reformlar sonucunda, AKP'nin seçmen nazarındaki itibarı artmış ve bu durum 2004 yerel seçimlerine yansımıştır. Yapılan seçimleri genel seçimlerdeki oy oranını yaklaşık olarak %8 artırıp İGM' deki oy oranını %42'ye çıkaran AKP kazanmıştır. CHP'nin dışındaki muhalefet partileri olan MHP ve DYP, 2002 seçimlerine oranla oylarını kısmen artırarak İGM' de %10'luk dilimi geçmeyi başarmışlardır. Ancak merkez sağ seçmenin yeni ve güçlü çekim alanı olmayı becerememiş, bu seçmen kitlesinin en büyük temsilcisi konumuna AKP yerleşmiştir.

TABLO 20

Türkiye’de 2004 Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE Parti Adı	GEL OY ORANI(TÜM BELEDİYELER) %	BELEDİYE MECLİSİ %		BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ %		İL GENEL MECLİSİ %	
AKP	40	AKP	40	AKP	46	AKP	42
CHP	21	CHP	21	CHP	24	CHP	18
MHP	10	MHP	10	SHP	7	MHP	10
DYP	9	DYP	10	DYP	6	DYP	10
SP	5	SHP	5	MHP	5	SHP	5
SHP	5	SP	5	SP	4	SP	4
ANAP	3	ANAP	3	GP	3	GP	3

<http://www.genelsecim.org/Details.asp?ID=33&SY=2004/02.06.2011>

TABLO 21

Mersin’de 2004 Yerel Seçim Sonuçları

MERSİN Parti Adı	GENEL OY (TÜM BELEDİYELERDE) %	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ %		İL GENEL MECLİSİ %	
MHP	27	CHP	34	MHP	27
CHP	25	SHP	22.5	AKP	25
AKP	23.7	AKP	20	CHP	23
SHP	12	MHP	18.5	SHP	9.9
DYP	6	GP	1.5	DYP	6.5
BAĞIMSIZ	2	DYP	1	GP	2.2
GP	1.5	SP	0.5	DSP	1.6

<http://www.genelsecim.org/Details.asp?ID=33&SY=2004>

2007 Genel Seçim Sonuçları: AKP'nin kazandığı üçüncü seçim olan 2007 seçimleri, iktidar partisi olan AKP'nin oylarını çok ciddi biçimde artırdığı, buna karşılık muhalefet partilerinin çok fazla varlık gösteremediği seçimlerdir. Bu muhalefet partileri arasında belkide tek istisna olarak MHP'nin ayrı bir yere konumlandırılması mümkündür. 2002 seçimlerinde baraj altında kalan ve 2004 yerel seçimlerinde İGM' de %10'luk oy oranına ulaşan MHP'nin, bu seçimlerde oylarını çok ciddi bir şekilde artırarak, %14.3'lük oy oranı ile seçim barajını geçip meclise girdiği görülmektedir.

TABLO 22

2007 Genel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE	OY ORANI %	MERSİN Parti Adı	OY ORANI %
Parti Adı			
AKP	<i>46.6</i>	MHP	<i>30.5</i>
CHP	<i>20.9</i>	AKP	<i>27.1</i>
MHP	<i>14.3</i>	CHP	<i>24.7</i>
DP	<i>5.4</i>	BAĞIMSIZ(DTP)	<i>6.6</i>
BAĞIMSIZ(DTP)	<i>5.3</i>	DP	<i>5.5</i>
GP	<i>3</i>	GP	<i>2.7</i>
SP	<i>2.3</i>	SP	<i>0.8</i>

<http://www.genelsecim.org/Details.asp?ID=33&SY=2007>

2009 Yerel Seçim Sonuçları: 2009 yerel seçimlerinin en çarpıcı sonucu üç seçim oylarını artırarak seçimi kazanan iktidar partisi AKP'nin, seçimleri yine birinci parti olarak kazanmakla beraber ilk defa oy oranında ciddi şekilde bir düşmenin gözlemlendiği seçimler olmasıdır. Buna karşılık ana muhalefet partisi olan CHP'nin oy oranını İGM' de, 2007 genel seçim sonuçlarına göre %2 artırdığı, benzer bir artışın MHP'de de yaşandığı görülmektedir.

TABLO 23

Türkiye’de 2009 Yerel Seçim Sonuçları

TÜRKİYE Parti Adı	GENEL ORANI BEL.) %	OY (TÜM MECLİSİ %	BELEDİYE MECLİSİ %	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ %	İL GENEL MECLİSİ %		
AKP	40.12	AKP	38	AKP	42	AKP	38.79
CHP	28.19	CHP	25	CHP	32	CHP	23.13
MHP	14.67	MHP	17	MHP	12	MHP	16
DTP	5.2	SP	6	DTP	4	DTP	6
SP	4.75	DTP	5	SP	4	SP	5
DSP	2.43	DP	4	DSP	2	DP	4

<http://secim2009.sabah.com.tr/>

TABLO 24

Mersin’de 2009 Yerel Seçim Sonuçları

MERSİN Parti Adı	GENEL ORANI BEL.) %	OY (TÜM BELEDİYESİ %	BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ %	İL GENEL MECLİSİ %	
AKP	50	CHP	30.88	MHP	31.3
CHP	23	MHP	24.76	AKP	25.3
MHP	7.6	AKP	21.11	CHP	22.6
SP	6.3	DTP	18	DTP	10.4
DTP	5.1	DSP	3.67	DSP	3.8
DP	4.5	SP	0.5	DP	2.2

<http://secim2009.sabah.com.tr/>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENEL SEÇİM-YEREL SEÇİM KARŞILAŞTIRMALARI

III.1. Genel Seçim-Yerel Seçim Karşılaştırmaları ve Tercih Farklılıklarının Nedenleri

Liberal siyaset kuramı, yerel yönetimlerin demokrasinin okulu olduğunu öne sürmektedir. Bu sav, aynı zamanda, yerel siyasetin kendine özgü yapısı olduğu ve bu kapsamda ulusal siyasetten ayrı bir nitelik taşıdığı sonucunu da doğurmaktadır. Bu yazı, yerel seçimlerin izini sürerekten söz konusu savın, Türkiye açısından geçerliliğini sorgulama amacını taşımaktadır. Bu çerçevede 1980 sonrası yapılan, yerel seçimler ile genel seçimlerin sonuçlarının karşılaştırılması yöntemi ile yerel siyasetin genel siyasetten farklılaşabilip farklılaşamadığı gözlenmeye çalışılacak ancak en önemlisi, bir farklılaşma varsa seçmenin bunu bilinçli yapıp yapmadığı öğrenilmeye çalışılacaktır. Tabi bunu yaparken 1980 öncesi yerel seçimler ile genel seçimlerin sonuçlarına bakıp bir farklılaşma olup olmadığına bakmak gerekir.

1980 öncesi döneme bakıldığı zaman, 1980 sonrasında 1989 yerel seçimlerine gelinceye kadar, yapılan tüm yerel seçimlerde, yerel seçim türlerinin hepsinde yani belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliği, il genel meclisi üyeliği ve 1980 sonrasında da büyükşehir belediye başkanlığı seçimlerinde, siyasal partiler benzer oy almışlardır (Akbulut, 2004: 17-18). Yani bir siyasal parti örnek olarak, CHP, belediye meclisi üyeliği, belediye başkanlığı ve il genel meclisi üyeliği seçimlerinde sırasıyla, % 30, %32 ve %32 oy oranı elde etmiştir. Bunun anlamı, seçmen, yerel seçimlerde oy verirken, siyasal parti tercihini, genel olarak, ön planda tutmaktadır (Akbulut, 2004: 17). Yani siyasal ideolojisine göre oy vermektedir. Burada aday olan kişilerin çok fazla önemi yoktur denemezse de, çok büyük etkisi olduğu da söylenemez. 1989 yılına gelinceye değin, üç (ve dört) seçim türünün kendi arasındaki oy farklılaşması, %3 veya % 4 oranında olmuştur. Söz konusu bu

farklılık, döneme özgü koşullardan ve kimi partilerin özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Akbulut, 2004: 17-19). 1989 yerel seçimlerinden sonra ise, genel olarak, belediye meclisi-belediye başkanlığı ile il genel meclisi üyeliği seçimlerinde oy farklılaşması görülmüştür. Örnek olarak, DSP, belediye meclisi üyeliği ve belediye başkanlığı seçimlerinde % 17 ve % 16'lık bir oy oranı elde etmişken, il genel meclisi üyeliği seçimlerinde % 20'lik bir oy oranı elde etmiştir (Akbulut: 2004: 17-19).

1960'lardan 1980'lere kadar, Türkiye'deki siyasal yaşamda fiili iki partili sistemin olduğu kabul edilmektedir. Bu kabul, seçim sonuçlarına bakılarak sınanabilir. 1980'li yıllara kadar, CHP ve AP'nin oy toplamının 1973 seçimleri istisna olmak üzere, % 70'in üzerinde olması bu kapsamdadır. Bu temel özellik, yerel seçimlere de yansımış ve 1963-1977 yıllarında yapılan tüm yerel seçimlerde bu iki parti oy ağırlığına sahip olabilmiştir. 1963-1977 yerel seçim sonuçları incelendiğinde, AP ve CHP tüm yerel seçim türlerinde birbirine yakın-benzer oy almışlardır. Güdümlü bir taban birleştirilmesi örneği olan bir siyasi parti olarak ANAP'ın katıldığı 1984 yerel seçimleri bir yana bırakıldığında, 1989 seçimlerinde yukarıda bahsedilen genel özellik aşınmaya başlamıştır. Yerel seçimlere katılan siyasal partiler, belediye başkanlığı ve belediye meclisi üyeliği seçimlerinde benzer oy alırlarken, il genel meclisi üyeliği seçimlerinde, belediye seçimlerinde aldıkları oy oranının altında ya da üstünde oy oranına sahip olmuşlardır. Bu özelliğin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerden biri, 1980'lerin sonunda siyasal yaşamın, siyasal partilerin sayılarının artmasıyla beraber parçalı bir görünüme bürünmesidir. Böylelikle, 1980 öncesi dönemde, kişilerin yerel seçimlerde özellikle de belediye seçimlerinde bağımsızlar veya kimi bölge ve/veya eşraf partileri aracılığıyla "yerel siyasete" dahil olma mekanizması, 1990'lı yıllarda parçalı siyasal yapı görünümünde bir somutluk kazanmıştır (Akbulut, 2004: 17-19).

1980'den sonra yapılan yerel seçimlerde, siyasal partilerin belediye başkanlığı ve belediye meclisi üyeliği seçimlerinde oy benzerliği karakteristiktir. 1980'den önce yapılan yerel seçimlerde, örneğin 1963 yerel seçimlerinde AP, belediye başkanlığı seçiminde % 45.97, il genel meclisi üyeliği seçimlerinde ise, % 45.48'lik bir oy oranı elde etmiştir. CHP'de, sırasıyla, % 35.69 ve % 36.22 oy oranlarına ulaşmıştır. Genel olarak, her iki seçim türünde de, oy oranları birbirine yakın gözükmektedir. 1980 sonrasındaki gibi, belediye başkanlığı- belediye meclisi üyeliği seçimlerinde, il genel meclisi üyeliği seçimlerine göre bir türdeşlikten kaynaklanan farklılaşma yoktur. Oysaki 1989 yerel seçimlerinden başlayarak, örnek olarak, ANAP, belediye başkanlığı seçiminde % 23.74, belediye meclisi üyeliği seçiminde % 23.51 oy oranı sağlamışken, il genel meclisi üyeliği seçiminde % 21.80'lik bir oy oranı elde etmiştir. SHP sırasıyla, % 32.76, % 33.16 ve % 28.69; DYP yine sırasıyla, % 23.48, % 23.70 ve % 25.13'lik bir oy oranı sağlamıştır. Benzer durum, 1994 yerel seçimlerinde de görülmüş ve ANAP, yine yukarıdaki sırayla, % 22.87, % 22.97 ve % 21.09; DYP, % 18.85, % 18.90 ve % 21.41; RP, % 19.20, % 19.07 ve % 21.4'lik oy oranı elde etmişlerdir. Bu sonuçlardan da görüleceği gibi, seçmen siyasal parti tercihini özellikle il genel meclisi üyeliği seçiminde daha belirgin olarak ortaya koyabilmektedir.

1989 seçimlerinden itibaren başlayan bu oy farklılaşması, sadece yerel seçim türleri arasında değil, aynı zamanda yerel seçim ile genel seçim sonuçları arasında da yaşanmıştır. Örneğin 1999 tarihinde aynı anda yapılan yerel seçim ve genel seçim sonuçları arasında da ciddi farklılıklar gözlenmiştir. Örneğin 1999 genel seçim sonuçlarına göre, %22.14 oy alan DSP, aynı anda yapılan yerel seçimlerde İGM'de %18.70 oy alabilmiştir. Bu ve bunun gibi sonuçların çokça yaşandığı 1989 sonrası dönemdeki seçimler, bize seçmenin yerel seçim ile genel seçim olgularını birbirinden ayırttığını ve

bu seçimlerde aday ile parti arasında farklı tercihlerde bulunabildiğini, seçmenin bu farkındalığının giderek yükseldiği söylenebilir.

III.1.1. İhtilal Sonrası İlk Seçimler: 1983–1984 Karşılaştırması

12 Eylül 1980 tarihinde Kenan Evren yönetimindeki askeri cuntanın ülkenin yönetime el koymasının ardından, 1983 yılında ilk defa sivil bir yönetim için genel seçimlere gidilmiş ve seçimlere kimlerin ve hangi partilerin gireceğini cunta konseyi belirlemiştir. 1983 yılında, ikisi askeri cunta tarafından desteklenen, biriside Turgut Özal'ın liderliğini yaptığı tek sivil parti olan ANAP olmak üzere üç partinin girdiği seçimleri, askerlerin oy vermeyin çağrısı yaptığı ANAP kazanmış ve tek başına iktidara gelmiştir. Güdümlü bir taban birleştirilmesi örneği olan bir siyasi parti olarak ANAP, askeri cuntaya karşı olan tüm farklı muhaliflerin nerdeyse birçoğunun desteklediği bir parti konumuna gelmiştir. Hemen bir yıl sonra yapılan yerel seçimlerde de benzer bir yapı kendini göstermiş, ANAP oy kaybetmesine rağmen merkez siyaseti temsil eden en önemli parti olmayı sürdürmüştür.

1983 genel seçimleri ile 1984 yerel seçimlerinin karşılaştırması yapıldığı zaman göze çarpan en önemli nokta, 1984 yılındaki yerel seçimlere giren parti sayısının üç değil altıya yükselmiş olmasıdır. Dolayısıyla da seçmen açısından alternatiflerin çoğalmış olmasıdır. Bundan ötürü 1983 yılında ANAP'a zorunlu nedenlerle oy veren seçmenin bir kısmının kendini daha yakın hissettiği partilere kayması nedeniyle, ANAP 1983 yılında almış olduğu %45.14'lük oy oranını 1984 yerel seçimlerinde, İGM oylarında %42'ye düşürmüştür. Buna karşılık sol seçmeni temsil eden SODEP, girdiği ilk yerel seçimlerde %25'lik oy oranına ulaşarak ikinci parti olmuştur. 1983 genel seçimleri ile 1984 yerel seçimlerinin karşılaştırmasını yapmak, askeri vesayetin çok güçlü olduğu bir dönem olması ve siyasi alternatiflere izin verilmemesi açısından çok fazla aydınlatıcı olmaz. Özellikle

1980 öncesi döneme ilişkin olarak neredeyse tüm liderlerin yasaklı olması, bazılarının tutuklu olması ve ülkede ciddi bir kaos ortamının yaşanması bize bu karşılaştırmayı yapma imkanı vermiyor. Ancak her şeye rağmen ANAP'IN 1984 yerel seçimlerinde %3 civarında bir oy kaybına uğraması dönemin koşulları açısından ilgi çekicidir.

III.1.2. Merkez Sağ ve Merkez Solun Yükseldiği Seçimler:1987–1989 Karşılaştırması

1983 genel seçimleri ve 1984 yerel seçimlerinde birinci parti olan ve merkez sağın en büyük temsilciliğine aday olan ANAP, 1987 seçimlerine gelindiğinde, 1980 öncesinde merkez sağı temsil eden AP'nin genel başkanı Süleyman Demirel'inde aralarında bulunduğu bazı siyasi yasaklıların, yasaklarının kaldırılması için başlatılan kampanyaya karşı çıkıyor ve siyasi yasakların devamını talep ediyordu. 1987 Seçimlerinden kısa bir süre önce yapılan referandumla siyasi yasakların ve yasaklıların kaldırılması çok küçük bir farkla kabul edilmiş ve buda seçim sürecini ciddi şekilde etkilemiştir. Referandumda ki sonuçları kendi lehine avantaja çevirmeyi planlayan dönemin başbakanı ve ANAP'ın genel başkanı Turgut Özal, erken seçim kararı almıştır. Yedi partinin katıldığı seçimlerde üç parti barajı geçebilmiş ve ANAP oylarını ciddi manada düşürmesine rağmen %36.3 oy oranı ile seçimi kazanarak tek başına iktidara gelmeyi başarmıştır. Merkez sağda en büyük parti konumunda olan ANAP'ın aldığı oylar ile mecliste elde ettiği koltuk sayısı arasında çok ciddi bir farkın olması, bu seçimi, temsilde adalet noktasında en adaletsiz seçim olarak tarihe geçirmiştir.

1989 yerel seçimlerine gelindiğinde ise merkez sağın en büyük temsilcisi olan ANAP, ülkedeki egemenliğini merkez solun en büyük temsilcisi konumuna yükselen SHP'ye kaptırılmış, yapılan yerel seçimlerde İGM'i oylarında %29'luk oy oranı ile SHP, seçimi galip tamamlamıştır. 1989 Seçimleri her yönü ile Türkiye siyasetinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Tek başına iktidar olan ANAP karşısında, diğer

partilerin ciddi oy artışı kaydettiği 1989 seçimleri, ANAP'ın çözülme sürecine girmesini sağlayan seçimlerdir. 1987 genel seçimlerinde birinci olan ve tek başına iktidara gelen ANAP, 1989 yerel seçimlerinde il genel meclisi oylarında üçüncü parti konumuna geçmiş, buna karşın çok yeni olan SHP seçimleri kazanarak iktidar alternatifi olduğunu göstermiştir.

1987 Genel seçimleri ile 1989 yerel seçimlerini karşılaştırdığımızda, karşımıza çok önemli bir nokta çıkmaktadır. Bu toplam seçmen içinde sol oylardaki yükseliş oranıdır. Halkçı Parti (HP) ve Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)'nin birleşmesiyle Kasım 1985'te kurulan SHP, yerel seçimlerde solun ikinci tarihi çıkışını gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi solun ilk çıkışını, 1977 yerel seçimlerinde Ecevit'in CHP'si gerçekleştirmiş ve Türkiye genelinde kazandığı yüzde 41.73 oy oranı ve 714 belediye başkanlığı ile Türk siyasi tarihinde çok önemli bir sayfa açmıştı. Bununla birlikte solun bu çıkışı, 1980 askeri darbesiyle durdurulmuştu. Solun ikinci çıkışını ise SHP gerçekleştirmiştir. SHP 1989 il genel meclisi seçimlerinde, yüzde 28.69 oy alarak, birinci parti olmuştur. Kazanılan belediye başkanlığı sıralamasında da, en yakın rakibi ANAP'tan 82 daha fazla belediye başkanı çıkararak, toplamda 652 belediye başkanlığı ile seçimin galibi olmuştur (Arslan, 2007: 17). Toplam oy bağlamında da sol kanat, darbe sonrası ilk yerel seçimlerde yüzde 32.63 olan gücünü, 1989 belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 39.22'ye yükseltmiştir. Bu rakamlar, 1989 Türkiye yerel seçimlerinin mağlubunun, iktidar partisi ANAP ve sağ olduğunu açıkça göstermektedir. Bu sonuçlar bize sağ seçmen ile sol seçmen arasındaki geçişkenliğin çok ciddi oranda arttığını göstermektedir. 1989 seçimlerinde ki bu sol çıkışın, 1977 seçimlerindeki sol çıkıştan ciddi farkları olduğunu söylenebilir. 1977 seçimlerinde siyasetin ana belirleyicilerine bakıldığı zaman, seçimlerdeki söylemlerin ve parti propagandalarının daha ideolojik olduğu, buna karşın 1989 yerel seçimlerdeki yarışın sağ-

sol ideolojik yarışından ziyade vatandaşların günlük siyasal talepleri doğrultusunda yapıldığını ve adayların çok ciddi bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün. Örneğin bu bağlamda Seçimi birinci parti olarak kazanan SHP, seçim kampanyasını İstanbul, Ankara, İzmir, Adana gibi büyük şehirlerde yoğunlaştırarak, “sosyal devleti kurmaya belediyelerimizden başlayalım” sloganıyla seçmeni cezp etmeye çalışmıştır. Yaklaşık bir milyon şoförün adresine adayları tanıtan mektuplar gönderilmiş, Çankaya’daki tüm seçmenlerin alfabetik sıraya göre tek tek telefonları aranıp oy istemek gibi propaganda yollarına başvurulmuştur (Çitçi, 2001: 184-185). 1989 yerel seçim sonuçlarına bakıldığı zaman yerel siyasi aktörlerin eski seçimlere nazaran çok fazla ön plana çıkması da bu tezi güçlendiren etmenlerin başında gelmektedir.

III.1.3.Merkez Sağda Değişim: Siyasal İslam’ın Yükselişi: 1991–1994 Karşılaştırması

Türkiye’de 10 Ekim 1991 Genel Seçimleri ile ANAP dönemi kapanmış, koalisyon hükümetleri dönemi başlamış oldu. %83,93 katılım oranıyla bir önceki seçimlere nispeten halkın seçime olan ilgisinde önemli bir düşüş yaşanmıştır.

Seçimlerin galibi %27,03’lük oy oranıyla Süleyman Demirel’in başkanlığındaki Doğru Yol Partisi olmuştur. Seçimde ikinci parti, %24,01 oy oranıyla ANAP; üçüncü parti %20,75 oy oranıyla SHP; dördüncü parti %16,88 oy oranıyla RP ve beşinci parti %10,75 oy oranıyla DSP olmuştur. Seçimin ardından beş partili bir parlamento oluşmuştur. Cumhurbaşkanı, seçimlerin galibi olan DYP’nin başkanı Süleyman Demirel’e hükümeti kurma görevi vermiş ve böylece DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmuştur. Turgut Özal’dan boşalan Başbakanlık koltuğu Süleyman Demirel tarafından doldurulmuştur. Fakat Süleyman Demirel’in başbakanlığı beklenmedik bir şekilde, Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın 17 Nisan 1993 tarihinde vefatı ile son bulmuş ve Süleyman

Demirel Türkiye Cumhuriyeti 9. Cumhurbaşkanı seçilerek Başbakanlık görevinden ayrılmıştır. Süleyman Demirel'in ayrılmasıyla boşalan DYP'nin başkanlık koltuğuna oturan isim Tansu Çiller olmuştur. Aynı zamanda Başbakanlık görevini de üstlenen Tansu Çiller, böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın başbakanı olmuştur. Bu süreçte koalisyonun SHP tarafında da hareketli günler yaşanmış, başkan Erdal İnönü'nün yerini önce Murat Karayalçın almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ile birleşen ve CHP çatısı altına giren SHP'de sonrasında Hikmet Çekin başkan seçilmiştir. Buna karşın Murat Karayalçın hükümetteki görevine son vermemiş, hükümet çalışmalarına kendisi devam etmiştir. Daha sonra ise Deniz Baykal genel başkanlığa gelmiş ve Deniz Baykal'ın başkanlığı döneminde DYP-SHP koalisyon hükümeti de son bulmuştur. DYP-SHP koalisyon hükümetinin son bulması üzerine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, DYP başkanı Tansu Çiller'i hükümeti kurmakla görevlendirmiştir. Bir başarısız denemenin ardından CHP ile tekrar koalisyon hükümeti kuran Tansu Çiller, koalisyon kurulmadan önce verdiği erken seçim sözünü yerine getirerek Türkiye'yi yeni bir seçim atmosferine sokmuştur.

1994 yerel seçimlerine gelindiğinde ise mevcut bu atmosfer içinde, 1994 Türkiye yerel seçimleri 27 Mart 1994 tarihinde, toplam 2710 belediye başkanlığı için gerçekleştirilmiştir. Seçimlere 13 siyasi parti katılmıştır. 1994 belediye başkanlığı seçim sonuçları incelendiğinde sağ yelpazede yaşanan kan kaybının durduğu, görülür. Bunun da ötesinde sağ partiler, Türkiye genelinde çok hızlı bir şekilde toparlanıp güçlerini arttırmışlardır: 1989 seçimlerinde sağ partilerin toplam oyu yüzde 59.48 iken, 1994 belediye başkanlığı seçimlerinde, yüzde 20'den fazla artarak yüzde 70.13'e yükselmiştir. Bu yükseliş, çıkarılan belediye başkanlığı sayısına da yansımıştır. Sağ partiler 1989 seçimlerinde, Türkiye genelinde toplam 1984 belediye başkanlığının 1225'ini kazanırken, 1994 seçimlerinde 2710 belediye başkanlığının 2143'ünü kazanmıştır (Arslan, 2007: 18).

Oransal açıdan da, yerel yönetimlerde daha önce yüzde 61.74 olan güçlerini, bu seçimlerde yüzde 79.08'e taşımışlardır. Sağın bu hızlı toparlanmasında öncülüğü DYP ve ANAP yapmış olsa da, MHP ve özellikle de RP'nin bu yükselişe katkısı yadsınamayacak ölçüde büyüktür (Arslan, 2007: 18). Sol kanat ise, sağın bu hızlı yükselişi karşısında büyük bir güç kaybı yaşamıştır. Sol partilerin bir önceki seçimlere göre oy kaybı yüzde 10'a yaklaşmıştır. Bir önceki seçimlerde, Türkiye'de, belediye başkanlıklarının yüzde 34.73'ü sol partilerin yönetiminde iken, 1994 seçimlerinde bu güç, çok hızlı bir düşüşle yüzde 19.32'ye gerilemiştir. Solun yerel yönetimlerdeki bu büyük gerileyişinde en önemli rolü SHP oynamıştır. Bir önceki seçimlerde yüzde 28.69 oy oranı ile tarihi bir başarı sergileyerek seçimden galip çıkan SHP; 1994 il genel meclisi seçimlerinde oy oranını yüzde 13.53'e düşürerek tarihi bir hezimetle imza atmıştır (Arslan, 2007: 19). Bu başarısızlık, SHP'nin yerel yönetim anlayışının, halk tarafından kabul görmediğinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir. Solun öteki iki partisinden CHP 64 belediye başkanlığı kazanarak altıncı sırada, DSP ise 23 belediye başkanlığı ile sekizinci sırada yer almıştır (Arslan, 2007: 19).

1994 yerel seçimlerinde, en dramatik sonucu SHP yaşarken, en büyük başarıyı Erbakan'ın Refah Partisi gerçekleştirmiştir. Hem çıkardığı belediye başkanlığı sayısı hem de il genel meclisi seçimi oy oranı bakımından ilk iki sırayı sağ kanattan DYP ve ANAP paylaşırsa da RP, bir önceki seçimlerde yüzde 9.80 olan oy oranını, seçim öncesi kamuoyu yoklamalarının tersine (Bayramoğlu, 2006-a), 1994 il genel meclisi seçimlerinde ikiye katlayarak yüzde 19.14'lük bir güce ulaşmıştır. Bir önceki seçimlere Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) çatısı altında giren milliyetçi kanat, 1994 seçimlerine Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) kimliği ile girmiştir. MHP de oy oranını iki kat arttırarak, 118 belediye başkanlığı kazanmıştır. MHP'nin yerel yönetimlerde güçlenerek beşinci parti konumuna

yükselmesinde, Alparslan Türkeş döneminde sergilenen “modern”, “laik”, “kentli” çehresi önemli rol oynamıştır (Bayramoğlu, 2006). Türkeş’in ölümünden sonra genel başkan seçilen Devlet Bahçeli’nin de bu kimliğe sahip çıkması MHP’ye, 1999 genel seçimlerinde daha büyük bir başarı getirecektir.

Görüldüğü üzere PKK eylemlerinin en yoğun yaşandığı 1991 genel seçimleri ile 1994 yerel seçimleri arasındaki dönem, siyasete yeni aktörlerin girdiği ve merkez sağ ile merkez solun büyük bir hızla ayrışmaya ve bölünmeye başladığı dönemdir. Siyaset dilinin oldukça ağır olduğu bu dönemde siyasi partiler gerek yerel seçimlerde gerekse de genel seçimlerde ideolojik tartışmaları çokça yaşasalar da yerel seçimlerin ve yerel seçimlerde aday olan aktörlerin çokça ön plana çıktığı bir dönemdir. Özellikle anakent belediyelerine seçilen RP’li adayların çokça ön plana çıktığı 1994 yerel seçimleri Türkiye siyaset tarihinde muhafazakâr terminolojinin yükselmeye başladığı dönem olarak kabul edilir. Her ne kadar seçim meydanlarında partilerin ulusal siyaseti ve ideolojik yaklaşımları ön planda tutması çokça rastlanılır bir durum olsa da yerel aktörlerin ön plana fazlası ile çıkması ve yerel sorunların seçim meydanlarında tartışma konusu olması ideolojik söylem döngüsünün dönüşüme geçmesine katkı sağladığı söylenebilir.

III.1.4. “Milli Görüş” İktidarı: 1994-1995 Karşılaştırması

1994 yerel seçimlerinden hemen bir yıl sonra yapılan 1995 genel seçimleri, 1994 yılında ki yerel seçimlerde çok büyük bir sürpriz yapıp İGM’si oylarında üçüncü parti olan RP’nin, bir yıl sonra yapılan genel seçimlerde iktidara gelmesi ile sonuçlanmıştır.

24 Aralık 1995 tarihinde yapılan seçimler sonrasındaki parlamentodaki partiler değiştirmede. Fakat bu seçimlere ciddi oy artışı yakalayarak birinci parti olmayı başaran

Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refah Partisi damgasını vurdu. Bu erken seçimin yapılmasının en önemli mimarlarından birisi olan CHP başkanı Deniz Baykal, bu seçimin kaybedenleri arasında oldu. Yapılan erken seçimin ardından, Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refah Partisi %21,38 oy oranıyla birinci parti oldu. Seçimlerin sonucunda ikinci çıkan parti %19,65 oy oranıyla ANAP, üçüncü parti %19,18 oy oranıyla DYP oldu. Parlatentonun sol kanadında ise, %14,64 oy oranıyla DSP dördüncü ve %10,71 oy oranıyla CHP ise beşinci parti oldu (Belge.Net, 02.06.2011). Parlatentonun böylesine şekillendiği bir atmosferde, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurma görevini RP lideri Necmettin Erbakan'a verdiyse de Necmettin Erbakan hükümeti kuramayarak görevi Cumhurbaşkanına iade etmek durumunda kaldı. Bu sefer Süleyman Demirel'in görev verdiği isim, ANAP lideri Mesut Yılmaz oldu. Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller'in koalisyonu kurmak üzere anlaşmalarıyla ANAP-DYP koalisyon hükümeti kurulduysa da bu iki liderin sürekli anlaşmazlığa düşmeleri söz konusu koalisyonun ömrünü kısalttı ve dört ay gibi bir sürede hükümet dağıldı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından tekrar hükümeti kurmakla görevlendirilen isim RP lideri Necmettin Erbakan oldu. Necmettin Erbakan'ın ve yine Tansu Çiller'in girişimleriyle RP-DYP koalisyon hükümeti kuruldu ve göreve başladı. Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki bu hükümet başta Türk Silahlı Kuvvetleri olmak üzere toplumun bir kesiminde ciddi rahatsızlıklara neden oldu. Seçim çalışmaları sırasında RP kurmaylarının sarf ettikleri radikal dinci söylemler toplumda laiklik karşıtlığı olarak değerlendirildi ve önemli bir hassasiyetin doğmasına neden oldu. Necmettin Erbakan'ın oluşan bu hassasiyeti çok da iyi okuyamayarak iç ve özellikle dış politikada yaptığı "farklı" atılımlar için daha da içinden çıkılmaz bir hal almasına neden oldu.

Dönemin siyaset resmi böyle iken asıl önemli olan nokta merkez sağ oylardaki bölünmedir. ANAP-DYP çizgisinde yoğunlaşan merkez sağ oylar ilk defa üçüncü bir mecra olarak adlandırılan milli görüş çizgisine kaymış bununla beraber, adı geçen merkez partiler küçülme sürecine girmiştir. 1994 yerel seçimleri ile 1995 genel seçimlerinin sonuçlarına bakıldığı zaman en önemli noktanın muhafazakâr siyaset çizgisinin iktidara gelmesi olarak söylenebilir. Yine 1994 yerel seçimlerde solun toplam oyunun %29 olduğu ancak 1995 genel seçimlerinde bu oy oranının azda olsa yükselerek %30.2'ye çıktığı görülmektedir. 1994 yerel seçimlerinin yaşandığı siyasal ortam ile 1995 genel seçimlerinin yaşandığı siyasal ortam arasında çok fazla bir fark olmamakla beraber 1994 yerel seçimlerinde birçok belediyeyi kazanan RP'li belediye başkan adaylarının ve yerel yöneticilerin bir yıl sonra yapılan genel seçimlerde son derece etkili olduğu görülmektedir. Özellikle anakent belediyelerinde çok kısa sürede yapılan başarılı çalışmalar seçmenin 1995 genel seçimlerinde etkilenmesine yol açmış, buda yerel yönetimlerin öneminin artmasına yol açan bir diğer etmen olmuştur.

III.1.5. Üçlü Koalisyon Dönemi:1999 Genel ve Yerel Seçimler Karşılaştırması

1999 yılında yapılan seçimlerin hem yerel seçimleri hem de genel seçimleri kapsamı ve iki seçiminde aynı günde yapılması alınan sonuçları analiz etmeyi son derece kolaylaştıran bir etmen olmuştur. 1999 yılında yapılan genel seçimlere baktığımız zaman, Doksalı yıllar içerisinde gerçekleştirilen seçimler göz önüne alındığında halkın en yoğun ilgisini çeken seçim 18 Nisan 1999 Genel Seçim'i olmuştur. Yoğun katılımı, 18 Nisan 1999 tarihli bu seçimin galibi Bülent Ecevit başkanlığındaki DSP olmuştur. Türkiye'de uzun bir dönem sonrasında tekrar sol bir parti en yüksek oy oranıyla parlamentoda yer almıştır. Devlet Bahçeli başkanlığındaki MHP'nin de ikinci parti olduğu bu seçimler, kamuoyu araştırma şirketlerini ciddi anlamda yanıltmıştır. Seçim sonrasında açılan

sandıklardan çıkan sonuç şöyle olmuştur: Birinci parti %22,18 oy oranıyla DSP, ikinci parti %17,97 oy oranıyla MHP olurken üçüncü, dördüncü ve beşinci partiler şöyle sıralanmıştır: %15,41 oy oranıyla kapatılan FP yerine kurulan Fazilet Partisi, %13,22 oy oranıyla ANAP, %12,01 oy oranıyla DYP. %8,71 oy alabilen CHP ise baraja takılarak, parlamentoda yer alamamıştır. Bu sonuçlar üzerine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, hükümeti kurma görevini DSP lideri Bülent Ecevit'e verdi. Bülent Ecevit, hükümeti kurmak için MHP lideri Devlet Bahçeli ve ANAP lideri Mesut Yılmaz ile masaya oturdu ve DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti 28 Mayıs 1999 tarihinde kuruldu.

Aynı tarihte yani 18 Nisan 1999'da gerçekleşen 1999 yerel seçimlerine ise 20 parti katılmıştır. Bu seçimlerde 14 parti 80 ilin tamamında, 15'i Büyükşehir, toplam 3200 belediye başkanlığı için yarışmıştır (Arslan, 2007: 21). Bir önceki seçimlerde olduğu gibi, 1999 belediye başkanlığı seçimleri de, Türkiye genelinde sağ kanadın tartışmasız üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte eğilim değişmiş, sağ partiler Türkiye genelinde kısmi bir oy kaybı yaşamışlardır. Ancak oy kaybetse de, belediye başkanlıklarının sayısal ve oransal dağılımı bakımından, bu seçimin galibi yine sağ kanattır. Şöyle ki, 1994 belediye başkanlığı seçimlerinde sağ partiler, toplam 2710 belediye başkanlığının 2143'ünü kazanarak, Türkiye genelinde belediye başkanlıklarının yüzde 79,08'ine sahip olmuştur. 1999 seçimlerinde ise toplam 3215 belediye başkanlığından 2551'ini kazanarak yüzde 79,35'lik büyük bir güç elde etmiştir (Arslan, 2007: 21). Sol kanadın toplam oy oranında, bir önceki seçimlere oranla değişen fazla bir şey olmamıştır: Her iki seçimlerde de sol partiler, yerel iktidar pastasından yüzde 29 civarında bir pay alabilmiştir. Kazanılan belediye başkanlığı sayısı ve oranı bakımından da durum aynıdır. Bir önceki seçimlerde 523 belediye başkanlığı ile Türkiye'de yerel yönetimlerin yüzde 19,32'sine sahip olan sol kanat, 1999 seçimlerinde de 3215 belediye başkanlığının 562'sini

kazanarak, yüzde 29.11'lik oy oranı ile belediye başkanlıklarının yüzde 17.49'una sahip olabilmıştır (Arslan, 2007: 22). Bu seçimler de partiler bağlamında çok çarpıcı sonuçlar ortaya koymuştur. Türk siyasi tarihinde, 1963–1999 yıllarını kapsayan süreçte yapılan bütün yerel seçimlerde, belediye başkanlarının partilere dağılımı temelinde ilk kez bu seçimlerde, ilk dört sırayı sağ partiler kazanmıştır. Bir başka anlatımla toplam 3215 belediye başkanlığının 779'unu kazanan ANAP birinci sırada, 736 belediye başkanlığı kazanan DYP ikinci sırada, 499 belediye başkanlığı kazanan MHP üçüncü ve 488 belediye başkanlığı kazanan FP dördüncü sırada yer almıştır. Solun bu seçimlerdeki iki büyük partisi CHP ve DSP ise beşinci ve altıncı sırayı paylaşmıştır. Burada vurgulanması gereken önemli bir ayrıntı, DSP belediye başkanlığı seçimlerinde yüzde 15.19'luk oy oranı ile ANAP ve FP'nin ardından üçüncü sırada yer almış olmakla birlikte, kazanılan belediye başkanlığı sayısı bakımından bu başarıyı sürdürememiştir. Türkiye il genel meclisi seçim sonuçları bakımından ise durum biraz daha farklıdır. Bu seçimlerden yüzde 18.70 oy oranıyla DSP birinci çıkmıştır. Bu partiyi, yüzde 17.17 ile MHP ve yüzde 16.48 ile FP izlemiştir. Dördüncü ve beşinci sırada ise ANAP ve DYP yer almıştır. Yedinci sırada yer alan CHP'nin oyu ise yüzde 11.08'dir. 1999 yılı seçimlerinin sonuçları DSP açısından oldukça anlamlıdır. Bu parti aldığı oy oranı bakımından, il genel meclisi seçimlerinden birinci, belediye başkanlığı seçimlerinden de üçüncü parti olarak çıkmış olmasına rağmen, ancak 189 belediye başkanlığı kazanabilmiştir. Yine genel seçimlerde %22.19 oy alan DSP'nin, aynı anda yapılan yerel seçimlerde partilere verilen oy olarak kabul edilen İGM'de %18.70 oy oranına düşmesi bir başka çarpıcı sonuçtur. Yine aynı şekilde MHP %18'den %17.17'e düşmesi benzer bir durumdur. Aynı şekilde genel seçimlerde %15.41 oy alan FP'nin İGM' de oylarını %16.48'e, ANAP'ın genel seçimlerde %13.22 olan oy oranını İGM' de %15.3'e yükseltmesi benzer çarpıcı bir sonuçtur.

Bu sonuçlara bakıldığı zaman toplamda söylemek gerekirse, genel seçimlerde toplam sol oyların oranı %37’i bulurken, yerel seçimlerde toplam sol oyların %29’a düşmesi seçimlerdeki seçmen algısının son derece yüksek bir noktada olduğunu ve yerel seçim ile genel seçim arasındaki farkındalığın seçmen arasında oldukça yüksek bir bilince sahip olduğu söylenebilir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman yerel seçimlerdeki sol oylar ile genel seçimlerdeki sol oylar arasındaki %8’lik farkın sağ partilere ya da adaylara kaydığını söylemek mümkündür. Ya da tersinden bakacak olursak, yerel seçimlerde sağ partilere oy veren seçmenlerin önemli bir kısmının genel seçimlerde sol partilere oy verdiği söylenebilir. Bu sonuçlar bize sağ seçmen ile sol seçmen arasındaki akışkanlığın boyutunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Buda bize ideolojik oy verme reflekslerinin önemli bir ölçüde değiştiğini göstermektedir.

III.1.6. Türkiye’de Muhafazakâr Demokrasinin Doğuşu: 2002–2004 Karşılaştırması

1999 seçimleri sonrasında kurulan üçlü koalisyonun iki büyük ortağı DSP ve MHP’nin 1980 öncesindeki anlaşmaz tavırları ve aralarındaki siyasal çatışmalar sonrasında böylesine bir koalisyon hükümetini kurlmaları Türkiye’nin siyasal yaşamında önemli bir aşamanın kazanıldığını göstermekte idi. DSP liderliğindeki üçlü koalisyon hükümeti, 3 Kasım 2002 tarihine kadar iktidarda kalmayı başardı. Bu süre zarfında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, 10. Cumhurbaşkanlığı görevine bir siyasi değil bir hukukçu olan Ahmet Necdet Sezer getirildi. Yine üçlü koalisyon döneminde yaşanan doğal afetler ve özellikle 17 Ağustos 1999 depremi Türkiye’yi toplumsal ve ekonomik bir trajedi yaşamaya zorladı. Deprem sonrasında uluslararası yardımların da desteğiyle açılan yaralar birer birer kapanmaya başladı. Üçlü koalisyon hükümetinin iktidarının son bulmasında önemli etkenlerin başında, şüphesiz, yaşanan ekonomik kriz gelmektedir. Yaşanan kriz Türkiye’de ciddi toplumsal sıkıntıların yaşanmasına neden oldu. Öyle ki Başbakanlık

binası önünde bir esnaf “Sayın Başbakanım...” diyerek Başbakanlığa giriş yapmakta olan Bülent Ecevit’in önünde yazarkasasını fırlattı. Gazete ve televizyonlara yansıyan bu görüntü, tüm Türkiye’de zihinlere kazındı. Bu şartlar altında koalisyonun ikinci büyük ortağı MHP’nin lideri Devlet Bahçeli, 3 Kasım 2002 tarihli erken seçimin önünü açtı.

3 Kasım 2002’de yapılan Genel Seçim %79,10 katılım oranıyla halkın çok da ilgi gösterdiği bir seçim olmadı, hatta 1980 sonrasında yapılan Genel Seçimler arasında en düşük katılım oranı bu seçimlerde görülmüştür. Seçim sonucunda ise Türkiye’nin alıştığı çok partili bir parlamento oluşmadı, aksine iktidar ve muhalefetten oluşan iki partili bir parlamento kuruldu. İkili bir parlamento halkın çok da alışık olduğu bir şey değildi. Bu seçimlerle birlikte Türkiye’nin siyasal yaşamına iki yeni parti dâhil oldu. Seçim sonrasında ciddi oy oranı alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ve Genç Parti (GP) de artık kendinden söz ettirmeye başladılar. Türkiye’nin siyasal yaşamında kendinden yeni yeni söz ettirmeye başlayan, Necmettin Erbakan önderliğindeki Fazilet Partisi’nden kopan “yenilikçi kanat” tarafından kurulan AKP seçimlerin favori partisi idi. Açılan sandıklardan çıkan sonuç şöyle oldu: %34,42 oy oranıyla AKP ciddi bir zafer kazandı. Seçimin ikinci kazananı ise %19,40 oy oranıyla CHP oldu. DYP ise bu seçimlerde yoğun bir kampanya yürütmesine rağmen %9,53 oy oranıyla yarım puanla barajı geçemedi ve parlamentoda yer alamadı. Yine %8,34 oy oranıyla MHP, %7,25 oy oranıyla GP ciddi oranda oy almalarına karşın barajı geçemedikleri nedeniyle parlamentoda yer alamadılar (Belge.Net, 03.06.2011). Önceki hükümetin başbakanı Bülent Ecevit’in başkanlığındaki DSP, bu seçimlerde neredeyse öncesinde aldığı oyların tamamını yitirerek, ancak %1,21 oy alabildi. Seçimin galibi Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in hükümeti kurma görevini Abdullah Gül’e vermesiyle 18 Kasım 2002 tarihinde iktidar partisi oldu. Böylece Türkiye’de koalisyon hükümetleri dönemi de son buluyordu.

Abdullah Gül'ün başbakanlığındaki hükümet 11 Mart 2003 tarihine kadar görevde kaldı ve sonrasında istifasını sunarak yeni hükümetin kurulmasına önayak oldu. Recep Tayyip Erdoğan'ın, CHP'nin de desteğiyle tekrarlanan Siirt seçimleriyle TBMM'ye sonradan da olsa girmesiyle AKP'nin başındaki isim de değişmiş oldu. Bunun üzerine, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, yeni hükümeti kurma görevini Recep Tayyip Erdoğan'a verdi. Hükümet, Recep Tayyip Erdoğan başkanlığında, 14 Mart 2002 tarihinde kuruldu ve Başbakan, Recep Tayyip Erdoğan olurken önceki dönem Başbakanlık koltuğunda oturan Abdullah Gül de Dışişleri Bakanı oldu. Ana muhalefette ise Deniz Baykal başkanlığındaki CHP vardı. CHP önceki seçimlere nazaran önemli bir oy artışı yakalayarak solun neredeyse tüm oylarını toplamayı başarmış oldu. Seçimin kaybedenleri ise Türkiye'nin siyasal yaşamında önemli bir döneme damgasını vuran, Türkiye'nin bugüne kadar en önde gelen partileri oldular. Bu seçimlerle birlikte DYP, ANAP, FP ve DSP gibi Türkiye'nin siyasal yaşamında önemli bir yere sahip partiler, konumlarını büyük oranda kaybettiler.

AKP yönetiminde Türkiye, AKP'nin doğduğu “milli görüş” düşüncesinin aksine, küreselleşme sürecine son sürat müdahil olmaya çalışmış, tüm ülkede geniş çaplı özelleştirmeler yapılmıştır. Türkiye'nin önde gelen değerleri bu süreçte genellikle yabancıların ellerine geçmiştir. Avrupa Birliği'ne giriş temel hükümet politikaları arasında belirlenmiş ve bu konuda ciddi mesai harcanmıştır. Her ne kadar yüzü Batı'ya dönük bir parti izlenimi veriyor olsa da AKP, toplumun büyük bir bölümü ve belki de Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından çok inandırıcı bulunmamış ve toplumda çeşitli kaygılar doğmaya başlamıştır. Bu kaygıların bir sonucu olarak başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana olmak üzere tüm Türkiye'de düzenlenen “Cumhuriyet Mitingleri”nin bazılarında bir milyonun üzerinde eylemci katılmıştır. AKP'nin içinde bulunduğu durumdan ve bir takım parti üyelerinin eylemlerinden kaygı duyan toplum kesimleri arasında yargı üyeleri de vardır.

Bu süreçte AKP'ye yönelik olarak Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kapatılma davası açılmışsa da AKP ceza almasına rağmen kapatılmaktan “kıl payı” kurtulabilmiştir.

2004 yerel seçimlerine bakıldığı zaman ise, 2004 yerel seçimleri de, Türk siyasi ve toplumsal hayatının en kayda değer seçimlerinden bir tanesidir. Sağ siyaset geleneği yerel seçimler temelinde, son 40 yılın en büyük başarısını bu seçimlerde kazanmıştır. Belediye başkanlığı seçimlerinde, Türkiye genelinde alınan yüzde 72.83'lük oy, sağ kanat için tarihi bir başarı olmuştur. Bu seçimler, sol kanat açısından da ilklerin yaşandığı sonuçlar ortaya koymuştur. Sol kanat ise, aldığı yüzde 26.33'lük oy bu seçimlerde, tarihi bir yenilgiye uğramıştır (Arslan, 2007: 23). 2004 yerel seçimlerinin partiler bazındaki galibi, Adalet ve Kalkınma partisidir. AKP, Türkiye il genel meclisi seçimlerinde, yüzde 41.89 gibi büyük bir güç elde ederek birinci parti olmuştur. Bu oran, yüzde 18.38'lik oy oranı ile seçimlerden ikinci parti olarak çıkan CHP'nin oylarından, yüzde 128 daha fazladır. Belediye başkanlığı seçimleri ise, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçim zaferini daha görünür kılar. AKP, Türkiye genelinde toplam 3516 belediye başkanlığının, 1950'sini kazanmıştır. Bir başka anlatımla tek başına, Türkiye genelinde belediye başkanlıklarının yüzde 55.46 elde etmiştir. İkinci parti CHP'nin kazandığı belediye başkanlığı sayısı ise sadece 498'dir. Sayısal bakımından üçüncü sırayı 415 belediye başkanlığı ile DYP, dördüncü sırayı ise 264 belediye başkanlığı ile MHP alır. Beşinci sıradaki ANAP 113 ve altıncı sıradaki SHP ise ancak 72 belediye başkanlığı kazanabilmiştir (Arslan, 2007: 24). 2004 yerel seçimlerinde Türkiye genelinde, toplam 3516 belediye başkanlığının 2832'sini sağ partiler kazanmıştır. Bu rakam, sağ partiler açısından yüzde 80.55 gibi tarihi bir orana karşılık gelmektedir. Buna karşın toplam 602 belediye başkanlığı kazanan sol partiler yerelde, yalnızca yüzde 17.12'lik bir güç elde

edebilmişlerdir. Bu durum sol kanat açısından ise, tarihi bir mağlubiyet anlamı taşımaktadır (Arslan, 2007: 25).

2002 genel seçimleri ile 2004 yerel seçimlerinin sonuçlarına bakıldığı zaman iktidar partisi olan AKP'nin oy oranını yaklaşık 6 puan artırdığı, buna karşılık ana muhalefet partisi olan CHP'nin oy oranını 1 puan düşürdüğü görülmektedir. Buna karşın 2002'de barajı geçemeyen MHP ile DYP'nin 2004 yerel seçimlerinde İGM oy oranında barajı aşabildikleri görülmüştür. Bu sonuçlara bakıldığı zaman en ilginç sonuç Genç partinin aldığı sonuçtur. 2002 seçimlerinde %7.25 oy oranına ulaşan ve başında iş adamı Cem Uzan'ın olduğu parti, 2004 yerel seçimlerinde Cem Uzan'ın şirketlerine yapılan operasyon sonucu oy oranını %3'e düşürmüştür. Bu dönemde sadece bu örneğe bakarak bile seçmenin ideolojik oy verme reflekslerinin, 1980 öncesine göre son derece zayıfladığını söylemek mümkündür. Çünkü ülkedeki en zengin işadamlarından biri olan Cem Uzan'ın Kurmuş olduğu ve herhangi bir ideolojik tabana oturmayan ve çok kısa sürede %7 gibi ciddi bir oy oranına ulaşan bir partinin bu başarısını başka türlü açıklamak mümkün değildir. Keza bir sonraki yerel seçimlerde partinin almış olduğu oylarda %70'e yakın bir düşüşün yaşanması bu partiye oy veren seçmenlerin belli bir ideolojik kaygıyla oy vermediği son derece açıktır. Buna karşın DSP'nin 1999 yılında yüzde yirmilerin üzerinden, bir sonraki seçimlerde %2'nin altına düşmesi misal olarak ele alınmak istese bile sonuçlar açısından bir benzerlikten söz etmek mümkün değildir. Çünkü 1999 seçimlerinde DSP'ye oy veren seçmenin büyük bir kısmının daha doğrusu neredeyse tamamının yine benzer sol bir parti olan CHP'ye kanalize olduğu görülmektedir. Fakat GP için aynısını söylemek mümkün değildir.

III.1.7. Türkiye’de Muhafazakâr Demokrasinin Yükselişi: 2007–2009 Karşılaştırması

2007 genel seçimlerine bakıldığı zaman, Mevcut iktidar partisi olan AKP’ye karşı Cumhuriyet mitinglerinin yarattığı atmosferde, bir takım farklı beklentilere rağmen 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılan Genel Seçim’in galibi Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki AKP oldu. Seçim sonucunda, %46,58 oy oranıyla AKP birinci parti olurken, %20,88 oy oranıyla CHP ikinci ve %14,27 oy oranıyla MHP üçüncü parti oldu ve %10’luk seçim barajını aşarak parlamentoda kendine yer buldu. %5,42 oy oranıyla DP, %3,04 oy oranıyla GP ciddi oylar almalarına rağmen barajı aşamayan partiler arasında kaldılar (Belge.Net, 04.06.2011). Bu seçimlere parti çatısı altında girmeyen Demokratik Toplum Partisi (DTP), bağımsız adaylar göstererek, dolaylı bir yoldan da olsa %10 seçim barajını aşarak parlamentoda grup kuracak kadar sandalyeye sahip oldu. Bir önceki seçimlere göre ciddi bir oy artışı yakalayan AKP, bu başarısına rağmen %10’luk seçim barajını aşan MHP ve ayrıca DTP çatısı altında birleşerek grup kuran bağımsız adaylar nedeniyle parlamentodaki sandalye sayısında düşüş yaşadı. Yaşanan ekonomik krize ve artan teröre rağmen kamuoyu araştırma şirketlerince halen favori parti gösterilen AKP, 2002’den beri izlediği politikalarla geride kalan sekiz yılda Türkiye’yi baştan aşağı yeniden şekillendirdi. Bugün, Türkiye’de ciddi bir politik değişimin yaşandığı noktasında Türkiye’nin neredeyse tamamı hemfikir. Politik üst yapıda yaşanan söz konusu değişim/dönüşüm şüphesiz ekonomik ve kültürel alt yapıyı da baştan sona şekillendiriyor. Türkiye’de egemen güçler de sokaktaki vatandaş da değişti, değişiyor! Yaşanan değişimin/dönüşümün lokomotif, şüphesiz dokuz yıldır iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi. Dokuz yıllık iktidarı süresince AKP, Türkiye’yi kendi programına göre yeni bir şekle sokmayı büyük ölçüde başardı. Öncesinde marjinalleştirilmeye çalışılan AKP, sonrasında sistemin merkezindeki kurum ve kuruluşları marjinalleştirerek kendisini

neredeysse tek sistem partisi haline getirdi. Ergenekon sürecinde yaşananlar özellikle buna hizmet etti, muhalifler sistemden ayıklanarak ve marjinalleştirilerek sistem AKP'ye uyduruldu.

2009 yerel seçimlerine gelindiğinde ise, 2009 yerel seçimlerinin en çarpıcı sonucu üç seçim oylarını artırarak seçimi kazanan iktidar partisi AKP'nin, seçimleri yine birinci parti olarak kazanmakla beraber ilk defa oy oranında ciddi şekilde bir düşmenin gözlemlendiği seçimler olmasıdır. Buna karşılık ana muhalefet partisi olan CHP'nin oy oranını İGM' de, 2007 genel seçim sonuçlarına göre %2 artırdığı, benzer bir artışın MHP'de de yaşandığı görülmektedir. Yine 2007 genel seçimlerinde solun toplam oy oranı %26.14 iken, 2009 yerel seçimlerine gelindiğinde solun toplam oylarının İGM'i oylarına göre '%32'ye çıktığı görülmektedir. Bu sonuçlar bize sol seçmen ile sağ seçmen arasında 1980 sonrası hızlanan akışkanlığının devam ettiğini göstermektedir. Keza 2009 yerel seçimlerde tüm belediyelerde CHP'nin oylarının %28.19, İGM'de %23.13 olması seçmenlerin yerel yönetimlerde CHP'li adayları destekler iken partiye verilen oyları ifade eden İGM'de desteğini çektiği ve parti ile adaylar arasında bir tercih farklılığına gittiği görülmektedir. Yine aynı şekilde CHP'nin tüm belediler de aldığı oy oranı %28.19 iken, belediye meclisindeki oy oranlarının %25'e düşmesi benzer bir sonucu bizlere göstermektedir. Bu sonuçlar seçmenin sandık başında oy verir iken bilinçli bir şekilde oy verdiğinin önemli işaretlerinden birisidir.

III.2. 2002 Sonrası Genel Seçim-Yerel Seçim Karşılaştırmaları Alan Araştırması: Mersin Örneği

Mersin büyükşehir sınırları içerisinde kalan Akdeniz, Toroslar, Yenişehir ve Mezitli ilçelerinde yapılan bu anket çalışması toplamda 16 mahallede gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 510 kişi ile yüz yüze görüşerek yapılmıştır.

TABLO 25**Cinsiyet**

	Kaç kişi	Genel toplam içinde%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Erkek	259	50,8	50,8	50,8
Kadın	251	49,2	49,2	100,0
Total	510	100,0	100,0	

Toplamda 259 erkek ve 251 kadınla yapılan bu anket çalışması Mersin’de 2009 genel seçimlerinde oy kullanan seçmen sayısı göz önüne alınarak tespit edilmiştir. Her bin kişiye 1 anket deneği düşecek şekilde yapılan bu çalışma esnasında hangi ilçeden kaç kişi seçileceği yine o ilçedeki seçmen sayısı göz önüne alınarak tespit edilmiştir. Yapılan anket çalışmasındaki denekler, toplamda dört yaş aralığı tespit edilerek bu yaş aralıklarından seçilmişlerdir. 18-24 yaş Aralığından 134 kişi, 26-40 yaş Aralığından 135 kişi, 41-60 yaş Aralığından 135 kişi, 60 ve üstü yaş aralığından ise 106 denek seçilmiştir.

TABLO 26**Yaşınız**

Yaş gurupları	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Gurup içinde Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
18-25	134	26,3	26,3	26,3
26-40	135	26,5	26,5	52,7
41-60	135	26,5	26,5	79,2
60...+	106	20,8	20,8	100,0
Total	510	100,0	100,0	

Yaş ile siyasetle ilgilenme oranlarına bakıldığı zaman son derece ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

TABLO 27**Yaşınız / Siyasetle ilgileniyor musunuz?**

Yaş gurupları	Siyasetle ilgileniyor musunuz?										Total	
	İlgileniyorum %		Az ilgileniyorum %		Hiç ilgilenmiyor um %		Çok ilgileniyorum %		Gündemi takip ediyorum %			
18-25	41	%26	43	%40	18	%22	12	%17	20	%22	134	%26
26-40	25	%16	32	%30	24	%29	13	%18	41	%45	135	%26.4
41-60	58	%37	19	%17	22	%27	23	%32	13	%14	135	%26.4
60...+	34	%21	14	%13	18	%22	23	%32	17	%19	106	%21
Toplam Kişi	158	%31	108	%21	82	%16	71	%14	91	%18	510	%100

1. Yaş ile siyasetle ilgilenme oranlarının gösterildiği tabloya bakıldığı zaman karşımıza çıkan ilk veri siyasetle ilgilenme oranlarıdır. Siyasetle ilgileniyor musunuz sorusuna verilen cevaplara baktığımız zaman ilgileniyorum diyenlerin oranı %31 ile ilk sırada yer almaktadır. Az ilgileniyorum diyenlerin oranı%21 ile ikinci, gündemi takip ediyorum diyenlerin oranı %18 ile üçüncü, hiç ilgilenmiyorum diyenlerin oranı %16 ile dördüncü ve çok ilgileniyorum diyenlerin oranı %14 ile sonuncu sırada yer almaktadır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman ilgileniyorum, az ilgileniyorum, çok ilgileniyorum ve gündemi takip ediyorum oranlarına bakıldığı zaman toplumun büyük bir kesiminin az ya da çok ülke gündemi ile ilgilendiği görülmektedir. Zaten yapılan seçimlerde ki katılım oranlarının gelişmiş batı demokrasilerine göre çok yüksek olması da ülkede siyasete olan ilginin bir diğer kanıtı durumundadır.
2. Siyaset ile ilgileniyorum diyenlerin yaş ortalamalarına bakıldığı zaman 41-60 yaş aralığındaki seçmenlerin %37 ile ilk sırada yer aldığı, onları %26 ile 18-25 yaş aralığındaki seçmenlerin takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman siyaset ile en fazla ilgilenen seçmenlerin orta yaşlı seçmenler olduğu fakat genç seçmenlerinde siyasete ilgisinin yüksek olduğu görülmektedir. Siyasetle az ilgileniyorum diyenlere baktığımız zaman ilk sırada %40 ile 18-25 yaş aralığındaki seçmenlerin geldiğini onları, %30 ile 26-40 yaş aralığının, %17 ile 41-60 yaş aralığının, %13 ile 60 ve üstü yaş aralığının takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman siyasetle az ilgilenenler arasında 18-25 yaş aralığındaki seçmenlerin ilk sırada geldiğini görmekteyiz. Az ilgileniyorum diyenler arasında ise 60 yaş ve üstünün en son sırada geldiği dolayısıyla bu kategorideki seçmenlerin siyasete ilgisinin genç seçmenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Siyaset

ile hiç ilgilenmiyorum diyenlerin oranlarına bakıldığı zaman %29 ile 26-40 yaş aralığının ilk sırada geldiği, onları %27 ile 41-60 yaş aralığının takip ettiği görülmektedir. Hiç ilgilenmiyorum cevabı verenlerin arasında genç seçmenler ile orta yaşlı seçmenlerin ilk sırada yer aldığı buna karşın en genç seçmenlerin yer aldığı 18-25 yaş aralığı ile en yüksek yaş aralığında olan 60 yaş ve üstü seçmenlerin %22 ile son sırayı aldığı görülmektedir. Çok ilgileniyorum cevabı verenlere bakıldığı zaman %32'lik oranlarla 40-60 yaş aralığı ile 60 ve üstü yaş aralığının geldiği, son sırada ise %17'lik oranla 18-25 yaş aralığındaki seçmenlerin geldiği görülmektedir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere siyaset ile en fazla ilgilenen yaş aralığı orta yaş ve üstü seçmen aralığıdır. Çok ilgileniyorum diyenler arasında en düşük oran ise en genç seçmen aralığına aittir. Gündemi takip ediyorum diyenlerin oranlarına bakıldığı zaman %45 ile daha çok çalışan sınıf olan 26-40 yaş aralığının geldiği görülmektedir. Buna karşın %14'lük oranla 41-60 yaş aralığının en son sırada geldiği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman gündemi en fazla takip edenlerin çalışma yaşında olanlar olduğu buna karşın diğer yaş guruplarındaki seçmenlerin gündemi takip etme oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir.

3. Fakat seçmenlerin yaş aralığına bakıldığı zaman 18-25 yaş aralığında ki 134 seçmenin %30,5 siyasetle ilgileniyorum derken, %32'si az ilgileniyorum, %13,5'u hiç ilgilenmiyorum, %9'u çok ilgileniyorum, %15'i gündemi takip ediyorum demıştır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman 18-25 yaş aralığında ki seçmenin siyasetle çok fazla ilgilenmediği fakat siyaseti ve gündemi yakından takip ettiği görülmektedir.

4. 26-40 yaş aralığına baktığımız zaman, bu yaş aralığında yer alan 135 seçmenin %18,5'i siyasetle ilgileniyorum derken, %23,7'si az ilgileniyorum, %17,7'si hiç ilgilenmiyorum, %9,6'sı çok ilgileniyorum, %30,4'ü gündemi takip ediyorum cevabı vermiştir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman 26-40 yaş aralığındaki seçmenin siyasetle çok fazla ilgilenmediği fakat ciddi oranda gündemi takip ettikleri görülmektedir. Bunun nedenlerine baktığımız zaman bu yaş aralığında ki seçmenlerin daha çok aktif iş gücü içinde olması onların siyasetle çok fazla ilgilenmesini engelleyen etmenlerden biri olarak sayılabilir. Fakat yine bu yaş aralığındakilerin aktif iş gücü kapsamında olması ve ekonomik beklentilerinin canlı olması onların gündemi takip etmesini sağlayan bir diğer nedendir.
5. 41-60 yaş aralığındaki seçmenlere baktığımız zaman, bu yaş aralığında yer alan 135 seçmenin %43'ü siyasetle ilgileniyorum derken, %14'ü az ilgileniyorum, %16'sı hiç ilgilenmiyorum, %16,5'ü çok ilgileniyorum, %9,5'u gündemi takip ediyorum cevabını vermiştir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman bu yaş aralığındaki seçmenlerin büyük bir kısmının siyaset ile ilgilendiği ve ülke gündemini takip ettiği söylenebilir. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman bu yaş aralığındaki seçmenlerin büyük bir kısmının hayattan ekonomik beklentilerinin giderek sabitleştiği bu nedenle de daha cesur bir şekilde siyaset ile ilgilendikleri söylenebilir.
6. 60 ve üstü yaş aralığındaki seçmenlere baktığımız zaman, bu yaş aralığında yer alan 106 seçmenin %32'nin siyasetle ilgilendiği, %13'ünün az ilgilendiği, %17'sinin hiç ilgilenmediği, %21,7'sinin çok ilgilendiği, %16'sının gündemi takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman 60 ve üstü yaş aralığında yer alan seçmenlerin siyasete ve ülkenin gündemine ilgilerinin yüksek olduğu

görülmektedir. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman bu yaş aralığında yer alan birçok seçmenin emekli sınıfında yer alması ve bu yüzden siyasete daha fazla zaman ayırabilmeleri gerekçe olarak gösterilebilir.

TABLO 28

Eğitim durumu

	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Okuryazar değil	47	9,2	9,2	9,2
İlkokul	133	26,1	26,1	35,3
İlköğretim	78	15,3	15,3	50,6
Lise	151	29,6	29,6	80,2
Üniversite	96	18,8	18,8	99,0
Lisansüstü	5	1,0	1,0	100,0
Total	510	100,0	100,0	

Eğitim durumu açısından ise 6 kategori tespit edilmiş ve deneklerin hangi eğitim düzeyinde oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmada ankete cevap verenlerin %9.2'sinin okur yazar olmadığı, %26'sının ilkokul mezunu olduğu, %15.3'ünün ilköğretim mezunu olduğu, %29.6'sının lise mezunu olduğu, %18.8'inin üniversite mezunu olduğu ve %1'inde lisansüstü eğitim aldığı görülmektedir.

TABLO 29**Doğum yeriniz**

	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Mersin	310	60,8	60,8	60,8
Diğer	200	39,2	39,2	100,0
Total	510	100,0	100,0	

Ankete cevap veren deneklerin nereli olduğuna bakıldığı zaman, deneklerin %60.8'nin Mersin doğumlu, geriye kalan %39.2'ninde Mersin dışından olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 30**5.Medeni durumunuz**

	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Evli	318	62,4	63,9	63,9
Bekâr	180	35,3	36,1	100,0
Total	498	97,6	100,0	
Cevaplan mayan	12	2,4		

Ankete cevap verenlerden %63'nün evli, %36.1'nin bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman kişilerin beklentilerinin evli yâda bekar olmalarına göre değiştiği gözden kaçırılmaması gereken bir olgudur.

TABLO 31**Mesleğiniz**

Guruplar	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Memur	31	6,1	6,1	6,1
Özelde işçi	53	10,4	10,4	16,6
Kamuda işçi	11	2,2	2,2	18,7
Çiftçi	40	7,8	7,8	26,6
Esnaf	66	13,0	13,0	39,6
İssiz	61	12,0	12,0	51,7
Ev kadını	83	16,3	16,3	68,0
Emekli	58	11,4	11,4	79,5
Diğer	104	20,5	20,4	100,0
Total	507	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		

Yine ankete cevap veren deneklerden %6.1'nin memur, %10.4'nün özelde işçi, %2.2'nin kamuda işçi, %7.8'nin çiftçi, %13'nün esnaf, %12'nin işsiz, %16.3'ünün ev kadını, %11.4'nün emekli, %20.5'nin diğer cevap seçeneğini cevapladığı görülmektedir.

TABLO 32**Geliriniz**

Gelir gurupları	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
600	131	25,7	30,8	30,8
600-1000	175	34,3	41,1	71,8
1000-2000	112	22,0	26,3	98,1
2000...+	8	1,6	1,9	100,0
Toplam	426	83,5	100,0	
Cevaplanmayan	84	16,5		
Total	510	100,0		

Ankete cevap veren deneklerin gelir durumlarına bakıldığı zaman; geliri 600 Türk Lirasına kadar olanların oranı %25.7, 600-1000 TL arasında olanların oranı %34.3, 1000-2000 TL arasında olanların oranı %22, 2000 TL üstü olanların oranı %1.6, cevaplamayanların oranı ise%16.5'tir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman seçmenlerin büyük bir kısmının alt gelir gurubuna ait olduğu görülmektedir.

TABLO 33

Kendinizi hangi siyasi görüşe yakın hissediyorsunuz

	Kaç kişi	Genel toplam içinde(510)%	Geçerli yüzde%	Kümülatif değer
Solda	159	31,2	31,4	31,4
Sağda	101	19,8	19,9	51,3
Merkezde	62	12,2	12,2	63,5
Sosyal demokrat	51	10,0	10,1	73,6
Milliyetçi muhafazakâr	20	3,9	3,9	77,5
Ulusalıcı laik	9	1,8	1,8	79,3
Türk milliyetçisi	73	14,3	14,4	93,7
Kürt milliyetçisi	29	5,7	5,7	99,4
Marksist\komünist	3	,6	,6	100,0
Total	507	99,4	100,0	
Cevaplanmayan	3	,6		
Total	510	100,0		

Deneklerin siyasi görüşüne bakıldığı zaman; kendini solda görenlerin oranı %31.2, sağda görenlerin oranı %19.8, merkezde görenlerin oranı %12.2, sosyal demokrat görenlerin oranı %10, milliyetçi muhafazakar görenlerin oranı %3.9, ulusalıcı laik

görenlerin oranı %1.8, türk milletçisi olarak görenlerin oranı %14.3, Kürt milliyetçisi olarak görenlerin oranı %5.7, Marksist/Komünist görenlerin oranı%0.6'dır.

III.2.1. Mersin Merkez İçin Genel Seçim Yerel Seçim Karşılaştırması: Aşağıdaki tabloda 2002'den beri Mersin'de yapılan seçimlerin sonuçları ile yapılan anket çalışmasının sonuçları yer almaktadır.

TABLO 34

Mersin'de Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

PARTİLER	2002 GENEL %		2004 YEREL %		2007 GENEL %		2009 YEREL %		GELECEK seçimler (ANKET) %	
		Anket		Anket		Anket		Anket	Yerel	Genel
CHP	24.7	Anket 27,3	34	Anket 32.7	24.6	Anket 29,7	30.9	Anket 34.4	Yerel 33.6	Genel 33,7
AKP	18	Anket 19,2	22.5	Anket 17.5	27.1	Anket 24,8	21.1	Anket 20.2	Yerel 23.6	Genel 25,0
MHP	18.4	Anket 18,8	18.5	Anket 17.3	30.5	Anket 21,1	24.8	Anket 24.0	Yerel 21.4	Genel 20,5
DTP/BDP	9.5	Anket 13,4	22.5	Anket 14.7	6.6	Anket 16,3	18.1	Anket 16.5	Yerel 17.7	Genel 18,1
DİĞER	28.2	Anket 4,4		Anket 2.9		Anket 2,4		Anket 2.4	Yerel 3.7	Genel 2,6

1. Yukarıdaki tabloda yıllara göre gerçek seçim sonuçları ile anket sonuçları karşılaştırılmıştır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman anket sonuçları ile gerçek seçim sonuçları arasında çok büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Ancak partilerin yerel seçimler ile genel seçimler arasında aldıkları oy oranları arasında çok ciddi farklar vardır. Bunlardan ilki CHP'ye ilişkin olanıdır. CHP'nin 2002 genel seçimlerinde aldığı oy oranı %24.7, 2007 genel seçiminde aldığı oy oranı %24.6 iken 2004 yerel seçimlerinde aldığı oy oranı %34, 2009 yerel seçimlerinde aldığı oy oranı ise %30.9'dur. Genel seçim sonuçları ile yerel seçim sonuçları arasında bu denli oy farkının olmasının en temel amacı CHP'nin kent merkezlerinde güçlü olması ki bu nedenle yerel seçimlerdeki oy oranı yüksektir. Buna karşın kırsal kesimde oylarının düşük olmasıdır. Genel seçimlerde hem kır hem de kent oyları hesaplandığı için CHP'nin genel seçimlerde aldığı oy oranı yerel seçimlerde aldığı oy oranından daha düşüktür. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere CHP, Mersin ilinde daha çok eğitim düzeyi ve gelir seviyesi daha yüksek olan kentli seçmenden daha fazla oy almaktadır.
2. Yukarıdaki tablonun önemli göstergelerinden biriside AKP'ye ilişkindir. AKP'nin genel seçimlerde aldığı oy oranlarına bakıldığı zaman, 2002 genel seçimlerinde aldığı oy oranı %18, 2007 genel seçimlerinde aldığı oy oranı %27,1'dir. Mersin'de 2002 genel seçimlerinde üçüncü parti olan AKP'nin 2007 yılında yapılan genel seçimlerde oyunu çok ciddi oranda artırdığı görülmektedir. Üstelik bu artış hem genel seçimler için hem de yerel seçimler için söz konusudur. 2004 yerel seçimlerinde %22,5, 2009 yerel seçimlerinde ise %21,1 oy oranına ulaşan AKP için yapılabilecek en önemli değerlendirmelerden biride oy tabanına ilişkindir. Özellikle 2007 yılında %27,1 oy oranına ulaşan AKP, mersin kent merkezinde de

güçlenmekle beraber esasen asıl oy artışını kırsal kesimdeki seçmen tabanından yapmıştır. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman toplumsal açıdan iyileşen hayat şartları, kırsal kesime yönelik olarak hükümetin yürüttüğü destekleme faaliyetleri bu artışın temel nedenleri olarak gösterilebilir. Kent merkezindeki seçmenler, yani eğitim düzeyi ve gelir seviyesinin yüksek olduğu kesimlerin önceliklerinin daha çeşitli olması ve Mersin kent merkezinde siyasal kutuplaşmanın fazla olması seçmenlerin mevcut partilerine daha fazla sadık kalmasını sağlamıştır. Ancak bu temel kutuplaşmalardan görece daha uzak olan kır nüfusu tercihlerini belirler iken daha çok ekonomik gerekçeler ile siyasal yönelimler içerisine girmiş buda görece ekonomik alanda başarılı sayılan AKP'nin oy artışının diğer partilere nazaran daha fazla olmasını sağlamıştır.

3. MHP'nin oy oranlarına bakıldığı zaman, 2002 genel seçimlerinde %18, 2007 genel seçimlerinde %30, oy alan MHP 2004 yerel seçimlerinde %18,5, 2009 yerel seçimlerinde ise %24,8 oy oranına ulaşmıştır. Bu oy oranlarına bakıldığı zaman MHP'nin 2002 genel seçimlerinden sonraki ilk genel seçimlerinde oylarını neredeyse katladığı görülür. Aslında bu artış ilk etapta çok şaşırtıcı gelse de geri planına bakıldığı zaman anlaşılır bir artış olduğu görülmektedir. Mersinde geçmişten beri çok güçlü bir tabana sahip olan MHP'nin oy artışından ziyade 2002'de ki oy düşüşüne değinmek gerekir. 2002 öncesi iktidar ortaklarından birisi olan MHP, 2001 yılında ülkede yaşanan ekonomik krizden sorumlu tutulmuş ve 2002 genel seçimlerinde bir nebi cezalandırılmıştır. Zaman geçtikçe de eski oy oranına yaklaşmaya başlamıştır. Ancak her şeye rağmen gözden kaçırılmaması gereken bir nokta daha vardır. Genel anlamı ile kırsal kesimden daha fazla oy alan MHP, asıl oy artışını kent merkezlerinde yaşamıştır. 2004 yerel seçimlerinde %18,5

oy alan MHP, 2009 yerel seçimlerinde bu oy oranını %24,8'e yükselterek bu alandaki başarısını göstermiştir. Geleneksel olarak kırsal kesimden daha fazla oy alan MHP'nin kent merkezlerinde ki bu oy artışının temel nedenlerine baktığımız zaman bunun en temel nedenlerinden birisinin Mersin kent merkezinde güçlü bir BDP varlığı olmasıdır. Diğer birçok kentten farklı olarak Kürt seçmenlerin yoğun olarak yaşadığı kent merkezinde MHP'nin bu tabana ilişkin olarak tehdit algısı daha yüksektir.

4. Son olarak BDP'nin oy oranlarına bakıldığı zaman, 2002 genel seçimlerinde %9.5, 2007 genel seçimlerinde %6.6 oy alan BDP, 2004 yerel seçimlerinde %22.5, 2009 yerel seçimlerinde ise %18.1 oy aldığı görülmektedir. İlk etapta yerel seçimler ile genel seçimler arasındaki oy farkının bu denli yüksek olması şaşırtıcı gelse de aslında gerekçesi son derece açıktır. Yerel seçimlerde daha çok kent merkezlerindeki oylar esas alındığı için ve daha çok BDP'ye oy verecek Kürt kökenli seçmenler kent merkezlerinde yoğunlaştığı için doğal olarak BDP'nin yerel seçimlerdeki oy oranları daha yüksektir. Buna karşın kırsal kesimlerdeki oylarında hesaplandığı genel seçimlerdeki oy oranları da daha düşüktür. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere BDP'nin potansiyel seçmen tabanı kent merkezlerinde bulunmaktadır. Ancak yinede değinilmesi gereken önemli bir sonuç daha vardır. 2002 genel seçimlerinde yaklaşık olarak %9.5 oy alan BDP, 2007 genel seçimlerinde %6.6 oy oranına düşmüştür. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman ülke gündeminin bu düşüşte önemli rolü olduğu söylenebilir. 2002 siyasal iklimi BDP'li seçmenler açısından oldukça sert iken bu oy oranlarının tepkisel olarak yükselmesine yol açmıştır. Fakat 2007 yerel seçimleri öncesi özellikle AKP hükümetinin Kürt sorunu açısından başlattığı açılım süreci siyasal iklimin BDP'li

seçmen açısından yumuşamasına yol açmış ve BDP'li seçmenin bir kısmı AKP'ye kaymıştır. Buda doğal olarak BDP'nin oy oranlarının düşmesine sebep olan etmenlerden birisidir. Fakat tek neden olarak bunun gösterilmesi durumu tam olarak yansıtmayabilir. Ekonomik, sosyal alandaki diğer gelişmelerinde bu düşüşte önemli nedenlerin başında geldiği söylenebilir. Benzer bir durum yerel seçimler içinde söz konusudur. 2004 yerel seçimlerinde %22,5 oy alan BDP, 2009 yerel seçimlerinde bu oy oranını %18,1'e düşürmüştür. Genel seçimler için söylediğimiz durumun bir benzeri yerel seçimler için söz konusu olsa da tek neden olarak sayılması doğru olmaz. Oy oranlarındaki bu düşüşün yerel seçimler için bir diğer nedeni de büyükşehir sınırlarının genişlemesi ve doğal olarak BDP'li seçmenlerin oranının yeni nüfus içindeki oranının düşmesi de bu oy azalışının nedenleri arasında sayılabilir.

TABLO 35
ANKET TEKİ YEREL SEÇİM SONUÇLARI İLE GERÇEK GENEL SEÇİM
SONUÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Partiler	2004 büyükşehir(anket) %	2004 ilçe (anket)%	2004 İGM(anket) %	2002 GENEL SEÇİM SONUÇLARI%	2007 GENEL SEÇİM SONUÇLARI%
CHP	32.7	30.1	28.8	24.7	24.6
AKP	17.5	17.1	19.3	18	27.1
MHP	17.3	19.7	18.7	18.4	30.5
DTP/BDP	14.7	14.4	14.6	9.5	6.6
DİĞER	2.9	3.1	3.4	28.2	11

TABLO 36

2009 Yerel Yönetimler Seçim Sonuçları

Seçim Bölgesi	AKP				CHP			
	Büyükşehir Belediyesi Sınırlarında İl Genel Meclisi %	Büyükşehir Belediye Başkanlığı %	Belediye Başkanlığı %	Belediye Meclis Üyeliği %	Büyükşehir Belediyesinde İl Genel Meclisi %	Büyükşehir Belediye Başkanlığı %	Belediye Başkanlığı %	Belediye Meclis Üyeliği %
Türkiye	38,4	42,2	38,6	38,2	29,78	32,4	24,7	24,8
Mersin Geneli	25,44				22,64			
Mersin	20,39	21,1	25,4	25	28,15	30,9	24,1	24,3
Akdeniz	19,51	20,41	19,11	19,38	25,53	27,77	26,69	26,39
Mezitli	20,21	20,13	20,83	20,75	37,49	41,48	38,06	38,23
Toroslar	23,09	24,57	22,62	22,71	19,08	21,68	18,35	18,76
Yenişehir	18,29	18,26	19,09	18,84	37,58	40,39	40,06	39,57

Seçim Bölgesi	DTP/BDP				MHP			
	Büyükşehir Belediyesi Sınırlarında İl Genel Meclisi %	Büyükşehir Belediye Başkanlığı %	Belediye Başkanlığı %	Belediye Meclis Üyeliği %	Büyükşehir Belediyesinde İl Genel Meclisi %	Büyükşehir Belediye Başkanlığı %	Belediye Başkanlığı %	Belediye Meclis Üyeliği %
Türkiye	4,61	4,3	5,2	5,3	14,04	12,4	16,5	16,6
Mersin Geneli	10,22				31,27			
Mersin	17,59	18,1	12,4	12,5	25,49	24,8	32	31,6
Akdeniz	27,34	27,25	29,54	29,31	19,28	19,11	18,61	18,52
Mezitli	5,61	6,44	5,61	5,91	30,06	27,50	31,90	31,24
Toroslar	17,61	18,35	19,41	19,32	32,65	31,14	36,12	34,66
Yenişehir	11,40	12,17	11,52	11,89	22,15	22,83	21,20	21,82

Kaynak: TÜİK Genel Seçimler verilerinden derlenmiştir.

- 2009 yerel seçim sonuçlarına bakıldığı zaman Mersin kent merkezinde il genel meclisi oy oranlarında MHP'nin %31,27'lik oy oranı ile birinci parti olduğu, onu

sırası ile %25.44 ile AKP, %22.64 ile CHP ve %10.22 ile BDP'nin izlediğini görüyoruz. Kırsal kesim ile kent merkezlerinin oylarının birlikte hesaplandığı il genel meclislerinde birinci olan MHP'nin büyükşehir sınırlarında aldığı il genel meclisi oy oranı %25.49 düşmektedir. Bunun temel nedeni MHP'nin Mersin'in eğitim ve gelir seviyesinin kent merkezine göre daha düşük olduğu kırsaldan daha fazla oy olması buna karşın eğitim ve gelir seviyesinin daha yüksek olduğu kent merkezinde daha düşük oy almasıdır. Benzer bir durum AKP içinde söz konusudur. Kır oylarının da hesaplandığı Mersin il genel meclisi oyları arasında %25.44 oy alan AKP, büyükşehir sınırları içindeki il genel meclisi oylarının %20.39'unu alabilmiştir. Bu sonuçta bize AKP'nin de tıpkı MHP gibi kent merkezinde ziyade kırsal alanda daha güçlü olduğunu göstermektedir. Buna karşın CHP eğitim ve gelir seviyesinin daha yüksek olduğu kent merkezinde %28.15 oy oranına ulaşır iken, gelir ve ekonomik seviyesinin kent merkezine göre daha düşük olduğu kırsal kesiminde oylarının hesaplandığı il genel meclis oylarında %22.64 oy almıştır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman CHP'nin seçmen tabanının daha çok gelir seviyesi ile eğitim düzeyi yüksek olan kesimden oluştuğu söylenebilir.

2. İkinci önemli saptama ise partilerin büyükşehir sınırlarında aldıkları il genel meclisi oyları ile yine partilerin büyükşehir belediye başkanlığı için aldıkları oyların birbirinden farklı olmasıdır. Tabloda ilk olarak AKP'ye bakıldığı zaman AKP'nin büyükşehir sınırları içinde aldığı ve daha çok parti sadakatinin ve ideolojilerin ön planda olduğu il genel meclisi oyları %20,39 iken, büyükşehir belediye başkanlığı için aldığı oy oranı %21,1'dir. Bu sonuca bakıldığı zaman partiden aday gösterilen başkan adayının partiden daha fazla oy aldığı görülmektedir. Aynı şey CHP içinde söz konusudur. CHP büyükşehir sınırları

içerisinde il genel meclisi oylarının %28,15'ini alırken, büyükşehir belediye başkanlığında aldığı oy oranı %30,9'u bulmaktadır. BDP için bu oran il genel meclisinde %17,59 iken büyükşehir belediye başkanlığında %18,1'dir. MHP için ise il genel meclisinde %25,49 iken, büyükşehir belediye başkanlığında %24,8'dir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman partilere oy veren seçmenlerin aynı anda yerel seçimlerde oy verir iken il genel meclisi oyları ile belediye başkanlığı oyları arasında ayırım yaptığını ve bu açıdan farkındalığın söz konusu olduğu görülmektedir. Söz konusu oy farklılığı küçük yerleşim yerleri için çok büyük oranlar gibi gözükme de büyükşehirler için yüzde birlik oranların bile çok büyük önemi ve oy karşılığı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin CHP'ye bakıldığı zaman il genel meclisi oyları ile büyükşehir belediye başkanlığı oyları arasında %2,65'lik bir farkın olduğu görülmektedir. Yani belediye başkanı yerel seçimde aynı anda oy kullanan seçmenler açısından partisinden daha fazla oy almıştır. Mersin gibi bir büyükşehirde %2,65'lik bir oy farklılığı yaklaşık olarak; CHP'nin 135.632 oy aldığı düşünüldüğünde 4000 oya karşılık gelmektedir ki bu ciddi bir seçmen sayısı demektir. Aynı şey AKP ve BDP içinde söylenebilir. MHP için ise bu sonuç biraz daha farklılık arz etmek ile beraber aslında aynı sonuçları vermektedir. MHP'de parti bağlılığının ve ideolojinin ön planda olduğu il genel meclisi oyları belediye başkan adayının aldığı oylardan daha fazladır. Bu sonuca bakıldığı zaman aslında iki şey söylemekte mümkündür. Birincisi MHP'deki parti bağlılığının ve ideolojinin diğer partilere göre daha yüksek olduğu, ikincisi ise başkanlığa aday gösterilen kişinin MHP tabanında yeteri kadar kabul görmemiş olması ki bu sonuç daha ağır basmaktadır. Ancak bu sonuçlar bile bize seçmenlerin oy verirken İGM oyları ile belediye başkanlığı oyları arasında bir

ayırma gidebildiğini bu açıdan da seçmenler arasında siyasi bilincin azımsanmayacak ölçülerde güçlü olduğu söylenebilir. Kişiler oy verir iken özellikle yerel seçimlerde siyasi görüşün yanı sıra partilerin gösterdikleri adaylarında seçmen açısından belirleyici olduğu ve bu etmenin giderek güçlendiği söylenebilir.

III.2.2.2004--2009 Yerel Seçim Karşılaştırması: yaptığımız anket çalışmasında deneklerin 2004 yerel seçimine ve 2009 yerel seçimine ilişkin verilen cevaplar doğrultusunda hazırlanan sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 37

2004 Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket)

PARTİLER(ANKET)	2004BÜYÜKŞEHİR%	2004 İLÇE BELEDİYESİ %	2004 İLGENEL MECLİSİ%
2004			
CHP	32.7	30.1	28.8
AKP	17.5	17.1	19.3
MHP	17.3	19.7	18.7
DTP/BDP	14.7	14.4	14.6
DİĞER	2.9	3.1	3.4

1. Yapılan bu ankette, 2004 yılındaki yerel seçimlerde oy kullandığını söyleyen seçmenlerin büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyesinde veya büyükşehir

belediyesi ile daha çok ideolojilerin ağır bastığı il genel meclisi seçimlerinde birbirinden farklı oy kullandıkları görülmektedir. Nitekim Mersin büyükşehir sınırları içerisinde yapılan bu ankete cevap veren seçmenler aynı zamanda hem büyükşehir, hem ilçe belediyesi hem de il genel meclisi seçimlerinde de aynı anda oy kullanan seçmenlerdir. Dolayısıyla aynı anda yapılan bu üç seçimde seçmenlerin birbirinden farklı partilere oy vermesi seçmendeki algı yüksekliğinin de bir işareti olarak sayılabilir. Örneğin büyükşehirde CHP'ye oy verdiğini söyleyen seçmen %32,7 iken ilçe belediyesinde bu oran %30,1'e düşmektedir. Parti bağlılığının daha çok kendini gösterdiği ve siyasal ideolojinin ön plana çıktığı İGM seçimlerinde ise CHP'nin oy oranı %28,8'e düşmektedir. CHP'de büyükşehir oyları ile il genel meclisi oyları arasında yaklaşık olarak %3,9'luk bir farkın olmasının temel nedenleri arasında belediye başkanının kişisel olarak başarılı sayılması ve kentteki birçok farklı kesimden oy alabilmesi ile açıklamak mümkündür. Genel seçimlerde başka partilere oy veren seçmenin bir kısmı belediye seçimlerinde CHP'li adaya oy verebilmektedir. Keza ilçe belediyesi oylarında da benzer bir farklılık söz konusudur.

2. Yine ankete cevap veren seçmenlerin tercihlerine bakıldığı zaman önemli bir farklılık daha ortaya çıkmaktadır. Örneğin büyükşehirde AKP'ye oy verdiğini söyleyen seçmenlerin oranı %17,5 iken, Partilerin ve siyasi düşüncelerin daha çok ortaya çıktığı İGM seçimlerinde aldığı oy %19,3'e yükselmektedir. Benzer bir yükseliş MHP içinde geçerlidir. MHP'nin büyükşehir belediyesinde aldığı oy %17,3 iken İGM de aldığı oy %18,7 civarındadır. Bu farklılığın temel nedenlerine baktığımız zaman bu partilerin gösterdiği adayların halk tarafından çok fazla tanınmadığı, ya da mevcut CHP'li belediye başkanının başarılı görülmesinin

yanında en önemli nedenlerden birisi de Mersin Büyükşehir belediyesi sınırlarında 2004 yılında DEHAP-DTP-BDP çizgisinden gelen güçlü bir Kürt seçmen profilinin olmasıdır. Mersin diğer birçok kentten farklı olarak yoğun bir biçimde göç alan bir kenttir. Ve siyasi yapı diğer birçok kentte nazaran parçalı bir yapı içermektedir. İşte bu nedenle Mersin'deki seçmenlerin diğer Akdeniz kentlerine oranla DTP çizgisinden oldukça ürkütükleri ve DTP çizgisini kendileri için bir tehdit olarak algıladıkları söylenebilir. İşte bu yüzden gerek AKP'li seçmenlerin bir kısmı Gerekse de MHP'li seçmenlerin bir kısmı bu tehdit algısından ötürü kentteki en güçlü adayda yani CHP'li adayda birleşmelerinden söz edilebilir. Nitekim gerek AKP, gerekse de MHP, İGM seçimlerinde büyükşehirde aldıklarından daha fazla oy almışlardır.

TABLO 38

2009 Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket)

PARTİLER(ANKET)2009	2009BÜYÜKŞEHİR%	2009 İLÇE BELEDİYESİ%	2009 İLGENEL MECLİSİ%
CHP	34.4	33.1	34.3
AKP	20.2	21.0	22.2
MHP	24.0	23.7	22.0
DTP/BDP	16.5	17.1	17.1
DİĞER	2.4	2.7	1.8

1. 2009 yerel seçimlerinde oy verdiğini söyleyen seçmenlerin tercihlerine bakıldığı zaman iki tane önemli sonuç ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi CHP'nin oylarında, 2004 yılına nazaran il genel meclis seçimleri ile Büyükşehir belediyesi seçimleri arasındaki farkın kapanmasıdır. Büyükşehirde CHP'nin aldığı oy oranı %34,4 iken, İGM de bu oran %34,3'tür. Aradaki farkın bu kadar azalmasının nedenlerine baktığımız zaman CHP'nin Mersin kent merkezinde parti olarak oylarını arttırdığı ve büyükşehir belediye başkanının da yine bir miktarda olsa oy oranını yukarıya çektiği söylenebilir. Bunun temel nedenlerine baktığımız zaman ülkedeki siyasal konjonktürdeki değişimler ile CHP'nin parti politikalarındaki değişimleri sıralayabiliriz. İkinci önemli değişim ise MHP'nin Büyükşehirde aldığı oy oranı ile İGM de aldığı oy oranı arasındaki farktır. 2004 yerel seçimlerinde MHP, İGM de büyükşehir seçimlerinden daha fazla oy alırken, 2009 yerel seçimlerinde MHP, büyükşehir seçimlerinde İGM de aldığı oylardan daha fazla oy almıştır. Örneğin İGM de %22 oy alırken, büyükşehir seçimlerinde MHP'ye oy verdiğini söyleyen seçmen oranı %24'tür. Bu radikal değişime ve yükselişin nedenlerine baktığımız zaman ilk sırada MHP'nin büyükşehir belediye başkan adayının kentte çok tanınan güçlü biri olmasını sayabiliriz. Gösterilen adayın bu yükselişte çok ciddi bir payı olduğu söylenebilir. Sadece bu sonuca bakarak bile Mersin kent merkezinde ki seçmenlerin ideolojik oy davranışlarının adaylar ve izlenen politikalar çerçevesinde değişiklik arz edebildiği söylenebilir. Tabi MHP'nin bu oy artışının nedenlerinden biride genişleyen büyükşehir sınırlarına dâhil edilen yerleşim yerlerindeki seçmenlerin önemli bir kısmının MHP'li olması ya da MHP'ye yakın seçmen olması da ciddi bir faktör olarak sayılabilir.

III.2.3. Gelecek Seçim Karşılaştırması: Anket çalışmasında deneklere sorulan sorulardan biriside gelecek seçimlerde kimlere oy vermeyi düşünüyorsunuz sorusu idi. Verilen cevapların sonuçlarının birbirinden farklılık arz etmesi başta da savunduğumuz tezimizi güçlendiren niteliktedir.

TABLO 39

Yerel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırması(anket)

PARTİLER(ANKET)	ÖNÜMÜZDEKİ SEÇİMDE BÜYÜKŞEHİR%	ÖNÜMÜZDEKİ SEÇİMDE İLÇE BELEDİYESİ%	ÖNÜMÜZDEKİ SEÇİMDE İLGENEL MECLİSİ%
CHP	33.6	33,4	34,2
AKP	23.6	23,6	23,0
MHP	21.4	21,6	21,8
DTP/BDP	17.7	17,7	17,3
DİĞER	3.7	3,7	3,7

1. Ankette önümüzdeki yerel seçimlerde kime oy vereceksiniz sorusuna verilen cevaplara baktığımız zaman, partilerin adayları şimdiden bilinmediği için aslında verilen cevaplar daha çok ideolojik temelde verildiği görülmektedir. Çünkü 2004-2009 yerel seçimlerine verilen cevaplarda büyükşehir ile ilçe belediyesi ya da il genel meclisi oyları arasında ciddi farklılıklar olmasına rağmen bu soruya verilen cevaplarda partilerin büyükşehir-ilçe-il genel meclisi seçimlerinde aldıkları oylar

arasında çok büyük farklılıklar gözükmemektedir. Bunun temel nedeninin adayların bu günden kestirilememesinden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak bu tablo da verilen oy oranları arasında farklılığın bu kadar az olması ve geçmiş seçimlerde ciddi farklılıklar olduğunun bilinmesi bize çok çarpıcı bir veri sunmaktadır. Adaylar henüz belli değil iken partilerin bu üç farklı oylamada ki oy oranları arasındaki farkın bu kadar az olması verilen cevapların ideolojik seçmen davranışını yansıttığı söylenmek ile birlikte geçmişte ki farklılıklar bize partilerin gösterdiği adayların aslında aldıkları oylar üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Adaylar henüz belli değilken oy oranları arasındaki farkın azalması ve sonrasında adayların belli olduğu dönemde bu farkların yükselmesi buna kanıt olarak söylenebilir.

TABLO 40

ANKETTE 2004-2009-(GELECEK) BÜYÜKŞEHİR

PARTİLER(ANKET)	2004BÜYÜKŞEHİR%	2009BÜYÜKŞEHİR%	GELECEK SEÇİMDE%
BÜYÜKŞEHİR			
CHP	32.7	34.4	33.6
AKP	17.5	20.2	23.6
MHP	17.3	24.0	21.4
DTP/BDP	14.7	16.5	17.7
DİĞER	2.9	2.4	3.7

1. Ankette, 2004-2009 büyükşehir belediyesinde oy kullandığını söyleyen seçmenlerin tercihlerine bakıldığı zaman CHP'nin oylarını nispeten de olsa artırdığı görülmektedir. Belediye başkanının aynı kişi olarak başkanlığını sürdürdüğüne baktığımız zaman, 2004 yerel seçimleri ile 2009 yerel seçimlerinde CHP'nin başkanın yıpranma payı da göz önüne alındığı zaman yinede oylarını %1.7 artırdığı görülmektedir. Bunun nedenlerine bakıldığı zaman mevcut başkanın halk arasında başarılı görülmesi gösterilebilir.
2. Ancak asıl ciddi yükselmenin diğer partilerde görüldüğünü söylemek mümkündür. Bakıldığı zaman MHP'ye 2004 seçimlerinde oy verdiğini söyleyenlerin oranı %17.3 iken bu oranın 2009 seçimlerinde %24'de çıktığı ve yaklaşık olarak MHP'nin oylarında % 6.7'lik bir artışın olduğu görülmektedir. Bu artışın temel nedenlerine baktığımız zaman 2009 yerel seçimlerinde MHP'nin halk arasında tanınan başarılı bir ismi aday göstermesi temel etkenlerden biri olarak sayılabilir. Ancak asıl bu oy artışının nedenlerine baktığımız zaman, MHP'li seçmenin Mersin büyükşehir sınırları içinde BDP yi ciddi bir tehdit olarak görmesi ve bu tehdit algısının Mersin kırsalına göre Kürt Nüfusunun yoğunlaştığı Büyükşehir sınırlarında arttığını söylemek mümkündür. Çünkü Mersin il genelinde 2009 yılında yapılan il genel meclisi oylarına baktığımız zaman MHP'nin gerçekte oy oranı %20.39 iken büyükşehir sınırlarında ki il genel meclisi oylarının %25.44 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman da MHP'nin bu ciddi oy artışının nedenlerinden birinin BDP' ye karşı tehdit algısının yükselmesi gösterilebilir. Ancak gelecek seçimlerde MHP'ye oy vereceğini söyleyen seçmen oranının da 2009 yılına göre yaklaşık % 2.6 puan civarında da düştüğü gözden kaçırılmamalı, buna karşın AKP'nin oylarının 2009 yılına göre gelecek seçimlerde %3.4 puan

yükseldiği gözden kaçırılmaması gereken bir diğer noktadır. CHP'nin oylarının sabit kaldığı göz önüne alındığında MHP'den uzaklaşan bu seçmenlerin AKP'ye yöneldiği söylenebilir.

3. Anket sonuçlarına göre 2004 seçimlerine nazaran oyunu artıran partilerden bir diğeri de AKP'dir. 2004 yılında ki seçimlerde oy oranı %17,5 olan AKP, 2009 seçimlerinde oy oranını 20,2'ye, gelecek seçimlerdeki oyunu da %23,6'ya çıkarmıştır. Bu ciddi artışın en önemli nedenlerine bakıldığı zaman, AKP'nin ülke genelinde parti olarak başarılı görülmesi ve genel politikalarının halk arasında benimsenmesi gösterilebilir. Oyuna artıran partilerden bir diğeri de BDP' dir. 2004 yılında BDP' ye oy verdiğini söyleyen seçmen sayısı %14,7 iken, 2009 seçimlerinde BDP' ye oy verdiğini söyleyen seçmen sayısı %16,5'a, gelecek seçimlerde oy vereceğini söyleyen seçmen sayısı ise %17,7'ye yükseldiği görülmektedir. Bu artışın temel nedenlerine bakıldığı zaman Mersine yoğun göçün devam etmesi ve kent merkezinde güneydoğulu seçmen oranının artması gerekçe olarak gösterilebilir. Yine büyükşehir sınırlarının genişlemesi ile büyükşehre dâhil edilen beldelerde ki seçmen profilinin çoğunun BDP' ye yakın seçmen profili taşıması yani güneydoğu kökenli olması bu oy artışını bizim için anlamlandırabilir.

TABLO 41

ANKETTE 2004-2009-(GELECEK) İLÇE BELEDİYESİ

PARTİLER(ANKET) İLÇE BELEDİYESİ	2004İLÇE BELEDİYESİ	2009 İLÇE BELEDİYESİ	GELECEK SEÇİMDE%
CHP	30.1	33.1	33,4
AKP	17.1	21.0	23,6
MHP	19.7	23.7	21,6
DTP/BDP	14.4	17.1	17,7
DİĞER	3.1	2.7	3,7

1. 2004-2009 büyükşehir belediyesi oy oranları için yapılan değerlendirmenin bir benzerinin ilçe belediyeler içinde söylemek mümkündür. Ancak CHP için bir farklılık söz konusudur. Çünkü büyükşehir oy oranlarında bir yükselme gözlenen de bu çok büyük oranlarda değildi. Fakat aynı şeyi ilçe belediyeler için söylemek mümkün değildir. Zira 2004 seçimlerinde CHP'ye oy verdiğini söyleyen seçmen sayısı, ilçe belediyelerde %30.1 iken 2009 seçimlerinde bu oran %33.1'e, gelecek seçimler için %33.4'e yükseldiği gözlenmiştir. Bu önemli artışın sebeplerine bakıldığı zaman mevcut belediye başkanlarının başarılı görülmesi en temel etkenlerden biridir. Çünkü CHP'nin gerçekte 2009 yılında yapılan seçimlerde, büyükşehir sınırları içindeki il genel meclisi oyları %28.15 iken, belediye başkanlarının aldığı oy oranı %31 civarındadır. Bu sonuçlara bakıldığı zamanda

başkanların kişisel başarılarının bu artışta önemli bir katkısı olduğunu söylemek mümkündür.

TABLO 42

ANKETTE 2004-2009-(GELECEK) İL GENEL MECLİSİ

PARTİLER(ANKET)	2004 İL GENEL MECLİSİ%	2009 İL GENEL MECLİSİ%	GELECEK SEÇİMDE İGM%
İL GENEL MECLİSİ			
CHP	28.8	34.3	34,2
AKP	19.3	22.2	23,0
MHP	18.7	22.0	21,8
DTP/BDP	14.6	17.1	17,3
DİĞER	3.4	1.8	3,7

1. İl genel meclisinde oy verdiğini söyleyen seçmenlerin tercihlerine bakıldığı zaman neredeyse tüm partilerin oylarını artırdığı söylenebilir. Buradaki en ciddi artışın CHP’de gözlendiğini söylemek mümkündür. 2004 yılında CHP’ye oy verdiğini söyleyen seçmen oranı %28.8 iken, 2009 yılında bu oranın %34.3 e çıktığı görülmektedir. Bu artışın nedenlerine bakıldığı zaman, partilerin yürüttükleri politikaların ve ülke gündeminin en temel belirleyicilerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak benzer bir yükselişin AKP ve MHP içinde söylenmesi mümkündür. Bu açıdan bakıldığı zaman 2004 seçimlerindeki merkez sağda ve merkez solda faaliyet gösteren birçok partinin 2009 seçimlerinde güç kaybetmesi

ve merkez siyasete bu üç partinin oturması bu artışı mantıksal çerçevede bize kısmen de olsa açıklayabilmektedir. Örneğin 2004 seçimlerinde adı geçen bu dört partinin Mersin’de il genel meclisi oylarının yaklaşık %85’ini aldığı görülür iken, 2009 yerel seçimlerinde il genel meclisi oylarında bu dört partinin yaklaşık olarak toplam oyların %91’ini aldığı görülmektedir. Bu sonuç bize gerek merkez sağda gerekse de merkez solda ki birçok irili ufaklı partinin 2004 sonrasında siyaseten yok olmasa bile oy oranlarının gözle görülür bir biçimde eridiğini ve bu partilere oy veren seçmenlerin adı geçen bu dört partiye kaydığı görülmektedir.

III.2.4. Seçmenlerin parti tercihlerinin Karşılaştırması: İlk tercihi belli olan deneklerin ikinci tercihlerini ve bu tercihlerin nedenlerine aşağıda kısaca değinelim.

TABLO 43

Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy vereceksiniz? / Herhangi bir nedenle partiniz seçimlere giremezse ikinci tercih olarak hangi partiye oy verirsiniz?

Gerçekte oy verdikleri parti	Herhangi bir nedenle partiniz seçimlere giremezse ikinci tercih olarak hangi partiye oy verirsiniz?										Total Kişi
	CHP		AKP		MHP		DTP\BDP		Diğer		
CHP	4	%7.4	14	%10.7	67	%50	14	%44	68	%46	167
AKP	10	%17	17	%13	64	%47.7	8	%25	27	%18	126
MHP	30	%55.5	55	%42	3	%2	0	%0	14	%9.5	102
DTP\ BDP	10	%17	42	%32	0	%0	9	%28	31	%21	92
Diğer	3	%5.5	2	%1.5	0	%0	1	%3	7	%5	13
	57	%11.4	130	%26	134	%27	32	%6.4	147	%29	500

1. Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman “herhangi bir nedenle oy verdiğiniz parti seçimlere giremez ise oy vereceğiniz ikinci parti hangisidir?” sorusuna verilen cevapları ve verilen cevapların hangi partilerin tabanlarına ait olduğu gösterilmiştir. Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman elde edilen ilk sonuç seçmenlerin ikinci tercih olarak hangi partiyi gördüklerine ilişkindir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman oy verdiğim parti seçimlere girmez ise oy vereceğim ikinci parti; CHP’dir diyenlerin oranı %11,4,tür, AKP’dir diyenlerin oranı %26’dır, MHP’dir diyenlerin oranı %27’dir, BDP’dir diyenlerin oranı %6,4’tür, DİĞER diyenlerin oranı %29’dur. Bu sonuçlara bakıldığı zaman seçmenlerin ikinci tercihi sıralamasında DİĞER seçeneği ilk sırayı almak ile birlikte, bu sıralamayı ikinci olarak MHP, üçüncü olarak AKP almaktadır. Bu sonuçlar çerçevesinde Mersin büyükşehir sınırları içerisinde MHP ile AKP’nin çok güçlü alternatifler olarak seçmenler tarafından algılandığı görülmektedir.
2. Burada ikinci önemli sonuç ise partiler arasındaki seçmen akışkanlığı yönüne ilişkindir. İkinci tercih olarak CHP’ye oy veririm diyen %11,4’lük(57 kişi) kesime bakıldığı zaman, CHP’ye oy veririm diyen 57 kişiden 4 tanesi(%7,4) yine CHP’li iken, 10 kişi(%17) AKP’li, 30 kişi(%55,5) MHP’li, 10 kişi(%17) BDP’li, 3 kişi(%5,5) DİĞER partilerdendir. Bu sonuca bakıldığı zaman ikinci tercih olarak oyu CHP’ye veririm diyen seçmenler arasında MHP’li seçmen ilk sırada gelmektedir. CHP’nin sol kanatta yer alan, MHP’nin ise sağ kanattan yer alan bir parti olması bu sonuçları bizim için şaşırtıcı hale getirmektedir. Nedenlerine bakıldığı zaman MHP’li seçmen ile CHP’li seçmenin Mersin kent merkezindeki hassasiyetlerinin örtüşmesinden bahsedilebilir. Özellikle kent merkezinde yoğun bir Kürt nüfusunun olması CHP’deki ulusalcı kanat ile MHP’deki milliyetçi kanatları

birbirine yakınlaştırmakta ve söylem birliği olmasa bile seçmen tabanları açısından söylem benzerlikleri ön plana çıkmaktadır. Keza yine tabloya baktığımızda birinci tercih olarak CHP'ye oy vereceğini söyleyen 167 kişiden 4 tanesi(%2.4) her halükarda ikinci tercih olarak yine CHP'ye veririm derken, 14 tanesi(%8,4) AKP'ye, 67 tanesi(%40,11) MHP'ye, 14 tanesi(8,4) BDP' ye, 68 tanesi(%40.7) DİĞER partilere oy veririm demektedir. Bu suçlara bakıldığı zaman CHP'li seçmenlerin içinde DİĞER seçeneği diyenler oransal olarak birinci olur iken, %40.11 ile MHP büyük bir farkla ikinci sırada yer almaktadır. Bu sonuçlar bize CHP'li seçmenlerin oy akışkanlığının MHP'ye doğru olduğunu ve CHP seçmen tabanının MHP'nin seçmen tabanına yakın olduğunu göstermektedir. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman zaman zaman MHP'li seçmen ile CHP'li seçmenin Mersin kent merkezindeki hassasiyetlerinin örtüşmesinden bahsedilebilir. Özellikle kent merkezinde yoğun bir Kürt nüfusunun olması CHP'deki ulusalcı kanat ile MHP'deki milliyetçi kanatları birbirine yakınlaştırmakta ve söylem birliği olmasa bile seçmen tabanları açısından söylem benzerlikleri ön plana çıkmaktadır. İkincil sebep olarak ta mevcut iktidarın sahibi olan AKP'ye birazda laik refleks yüzünden CHP'li seçmenin mesafeli durması ve bunun yanı sıra tepkili olması CHP'li seçmeni AKP'den uzaklaştırır iken MHP'nin milliyetçi-ulusalcı(veya vatanseverlik) duygularının yüksek olmasından ötürü onu MHP'ye yakınlaştırmaktadır.

3. İkinci tercih olarak AKP'yi gören seçmenlerin oranı ise %26'dır(130 kişi). İkinci tercih olarak AKP'ye oy vereceğini söyleyen %26 oranındaki seçmenlerin gerçekte oy verdikleri partilere bakıldığı zaman ilk sırada %42 ile MHP, %32 ile BDP, %13 ile AKP, %10,7 ile CHP, %1,5 ile DİĞER diyenler gelmektedir. Bu sonuçlara

bakıldığı zaman ikinci tercih olarak AKP'ye oy verenlerin içinde en büyük oran %42 ile MHP ve %32 ile BDP gelmektedir. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere Türk milliyetçiliği ile Kürt milliyetçiliğini temsil eden iki farklı siyasi yelpazedeki seçmenlerin ortak adres olarak gördükleri parti AKP'dir. Bu sonuçlarda bize AKP'nin Mersin'de, merkezde yer alan bir parti konumunda olduğunu göstermektedir. AKP'nin muhafazakâr bir parti olması MHP'li seçmeni AKP'ye yaklaştırır iken, Türkiye'de Kürt sorununa ilişkin olumlu söylemleri yüzünden de BDP'li seçmeni AKP'ye yaklaştırmaktadır. Tabii BDP'li seçmen tabanının ciddi bir bölümünün de muhafazakâr reflekslere sahip olduğunun gözden kaçırılmaması gerekir. Taban akışkanlığında bununda ciddi payı olduğu söylenebilir. Birinci tercih olarak AKP'ye oy vereceğini söyleyen seçmenlerin sayısı ise 126'dır. Bu 126 kişiden 17 tanesi(%13,5) şartlar ne olursa olsun ikinci tercih olarak ta AKP'yi görmektedir. 10 tanesi(%8) CHP'yi, 64 tanesi(%50,7) MHP'yi, 8 tanesi(%6,4) BDP'yi ikinci tercih olarak görmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman AKP'li seçmenin yarısından fazlasının ikinci tercih olarak MHP'yi gördüklerini ve MHP tabanı ile AKP tabanının birbirine yakın olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla AKP'de yaşanacak olası oy kaymalarının yönünün MHP'ye yönelik olacağı söylenebilir.

4. İkinci tercih olarak MHP'yi görenlerin oranı %27'dir(134 kişi). İkinci tercih olarak MHP'ye oy vereceğini söyleyen %27 oranındaki seçmenlerin gerçekte oy verdikleri partilere bakıldığı zaman ilk sırada %50 (67 kişi) ile CHP, %47,7(64 kişi) ile AKP gelmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman MHP'nin gerek AKP gerekse de CHP tabanına hitap ettiği görülmektedir. Sonuçlara bakıldığı zaman MHP'nin mevcut iki partiden de oy alabildiği anlaşılmaktadır. Birinci tercihi MHP

olan kesime(102 kişi) baktığımız zaman yani seçimlerde MHP'ye oy vereceğini söyleyen seçmenlerin ikinci sırada hangi partiyi kendilerine yakın gördüklerine baktığımızda da; birinci sırada 55 kişi(%54) ile AKP, ikinci sırada 30 kişi ile(%29,5) ile CHP ve 14 kişi(%14) ile DİĞER partiler gelmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman MHP'den olası bir oy akışının yönünün büyük çoğunlukla AKP olacağı onu %30 yakın bir oranla CHP'nin izlediği görülmektedir.

5. Sonuç olarak partilerdeki seçmen tercihlerine bakıldığı zaman gerek sol partiler gerekse de sağ partiler arasında seçmen akışkanlığının mümkün olabileceği görülmüştür. Bir sol parti olan CHP'li seçmenin ikinci tercihinin bir sağ parti olan MHP olması ya da bir sağ parti olan MHP'li seçmenin ikinci tercih sıralamasında CHP'nin ikinci sıradaki parti olması seçmen tabanları açısından ideolojilerin geri plana atıldığını ya da en azından koyu bir sadakate tabi olmadığını göstermektedir. Tabi bu sonuçlarda Mersin'in kendine göre şartları etkili olsa da, mevcut durumu tamamen bununla açıklamak mümkün değildir.

III.3.Mersin Alan Araştırması Sonuçları

Mersin büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde 510 denekle yapılan anket çalışması sonucu elde edilen veriler, eğitim, yaş, gelir ve cinsiyet gibi dört ana başlık çerçevesinde analiz edilmiş ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

III.3.1.Eğitim ve Siyasal Katılım

Demokrasi ile yönetilen toplumlarda, en önemli kavramlardan birisi siyasal katılma kavramıdır. Her ne kadar siyaset bilimciler arasında siyasal katılma kavramının tanımlanmasında net bir anlaşmaya varılmamış ise de; siyasal katılma her şeyden önce siyasal bir davranış olarak kabul edilmektedir (Özbudun, 1975: 89). Siyasal katılmanın en

bilinen yöntemi seçimlerde oy kullanmaktır ancak siyasal katılmayı sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak eksik ve yanlış bir anlayış olur (Kapani, 2003: 130). Bireyin siyasal yaşama katılmasından bahsedebilmemiz için, onun davranışlarını, otoritenin kararlarını etkilemek üzere yönlendirmesi gerekir (Kalaycıoğlu, 1983: 200). Öyleyse daha geniş bir ifadeyle siyasal katılma, gerek yerel gerekse de genel siyasal etkinliklerle vatandaşların farklı biçimlerde hükümet ve siyasal iktidarlar üzerinde baskı oluşturması ve de doğrudan siyasal sürece katılarak etki yaratmaya çalışmaları olarak tanımlanabilir (Güldiker, 1996: 31). Bu noktada siyasal katılmayı etkileyen birçok etmenin ön plana çıktığı görülür. Eğitim ise siyasal katılmayı belirleyen hatta yönlendiren en önemli unsurların başında gelmektedir. Çünkü kişinin öğrenmesi ömür boyu devam eden bir süreçtir. Siyasal davranışta eğitim değişkeni, en güçlü sosyal değişkendir. Eğitim, bireylerin siyasal yaşamda etkin olmalarını kolaylaştırır ve siyasal davranışın ön koşullarını hazırlar. Eğitim düzeyinin yüksekliği, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır, siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar (Çukurçayır, 2000: 83). Eğitim düzeyinin artması, siyasal davranışta bulunmayı uyarıcı yönde etkide bulunur.

Eğitim, siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan bir araç olduğundan ve toplumsallaşma da, bilgi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını ifade ettiğinden eğitimin, siyasal toplumsallaştırıcı bir rolü olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsallaşma bireyin biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelmesinden sonra içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, kültürünü, yargılarını ve davranış kurallarını öğrenmeye başlamasıyla ortaya çıkan ve tüm hayatı boyunca devam eden bir süreci ifade etmektedir (Alkan ve Ergil, 1980: 7). Tanım olarak toplumsallaşma; “toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş,

davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesidir.” Toplumun inançlarını, davranışlarını benimsemek toplumsallaşmayı, siyasal inanç değer ve davranışları benimsemek de siyasal toplumsallaşmayı (Alkan, 1992: 92) ifade etmektedir.

TABLO 44

Eğitim durumu / Siyasetle ilgileniyor musunuz?

Eğitim durumu	Siyasetle ilgileniyor musunuz?										Total
	İlgileniyorum		Az ilgileniyorum		Hiç ilgilenmiyorum		Çok ilgileniyorum		Gündemi takip ediyorum		
Okuryazar değil	7	%15	15	%32	13	%27.5	5	%10.5	7	%15	47
İlkokul	35	%26	35	%26	30	%22.5	15	%11	18	%13.5	133
İlköğretim	21	%27	15	%19	14	%18	12	%15	16	%21	78
Lise	55	%36	28	%18.5	20	%13	23	%15	25	%18	151
Üniversite	37	%38.5	15	%15.5	6	%6	15	%15.5	23	%25	96
Lisansüstü	3	%60	0	%0	0	%0	1	%20	1	%20	5
Total	158		108		82		71		91		510

Bu çerçevede Mersin büyükşehir sınırları içerisinde yapmış olduğumuz anket çalışmasında öncelikli olarak vatandaşların siyasete olan ilgilerinin ve bu ilgi oranının eğitim düzeyi ile ilişkisinin ortaya çıkarılması, yani siyasal toplumsallaşmanın boyutlarının öğrenilmesi hedeflenmiştir. Yukarıdaki tabloda deneklerin “siyasetle İlgileniyor musunuz” sorusuna verdikleri cevaplar ve cevap verenlerin eğitim düzeyleri yer almaktadır. Yapılan çalışmada elde edilen verilere baktığımız zaman karşımıza çıkan en önemli sonuçların başında, eğitim oranının artması ile birlikte siyasete olan ilginin artmasıdır. Nitekim siyasetle ilgileniyor musunuz sorusuna verilen cevaplarda, ilgileniyorum seçeneğine cevap verenlerin oranlarına baktığımız zaman; okur yazar olmayanların oranı %15, ilkokul %26,

ilköğretim %27, lise %36, üniversite %38.5, lisansüstü olanların ise %60 oranında olduğunu görmekteyiz. Görüldüğü üzere kişilerin eğitim düzeyleri artıkça siyasete olan ilgilerinin de buna paralel olarak arttığı görülmektedir. Yine aynı şekilde siyasetle az ilgileniyorum seçeneğine cevap verenlerin %32'nin okuryazar olmadığı, %26'nın ilkokul, %19'unun ilköğretim, %18,5'unun lise, %15,5'nun üniversite, %0'ının lisansüstü eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere eğitim oranı düştükçe siyasete olan ilgisizliğin arttığı anlaşılmaktadır.

III.3.1.1.Eğitim Düzeyi ile Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi

Yapılan alan araştırmasında seçmenler için genel seçimlerin mi, yoksa yerel seçimlerin mi daha önemli olduğunu tespit etmek için sorulan soruda deneklerin %20.6 yerel seçimlerin, %79.4'ü ise, genel seçimlerin daha önemli olduğunu söylemektedir.

TABLO 45.

Eğitim durumu * Sizce yerel seçimler mi daha önemli yoksa genel seçimler mi?

Eğitim durumu	Sizce yerel seçimler mi daha önemli yoksa genel seçimler mi?				Total
	Yerel seçimler		Genel seçimler		
Okuryazar değil	16	%34	31	%66	47
İlkokul	33	%24	100	%76	133
İlköğretim	18	%23	60	%77	78
Lise	25	%17	126	%83	151
Üniversite	12	%14	84	%86	96
Lisansüstü	1	%20	4	%80	5
Total	105	%20.6	405	%79.4	510

Genel seçimi daha önemli bulanların eğitim oranlarına bakıldığı zaman okuryazar olmayanların içindeki oranı %66, ilkokul olanların %76, ilköğretim olanların %77, lise olanların %83, üniversite olanların %86, lisansüstü olanların ise %80 civarında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman; eğitim oranları artıkça ulusal seçimlere olan ilginin artığını görmekteyiz.

TABLO 46.

Eğitim Durumu / Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?

Eğitim durumu	Genel seçim daha önemli diyorsanız neden?										Total
	Ülkenin çıkarları		Kişisel çıkarlar		Partinin çıkarları		Siyasal görüş		Kent'in çıkarları		
Okuryazar değil	8	%26.5	20	%64.5	1	%3	2	%6	0	%0	31
İlkokul	29	%29	57	%57	5	%5	7	%7	2	%2	100
İlköğretim	32	%53	20	%33	5	%9	3	%5	0	%0	60
Lise	70	%55.5	32	%25.5	6	%5	16	%12.5	2	%1.5	126
Üniversite	70	%83.5	5	%6	5	%6	4	%4.5	0	%0	84
Lisansüstü	4	%80	0	%0	0	%0	0	%0	0	%0	4
Total	213	%53	134	%33	22	%5	32	%8	4	%1	405

Kişilerin eğitim oranları artıkça ulusal siyasete ilgilerinin artmasının temel nedenlerine baktığımızda ise, eğitilmiş kişilerin daha bilinçli olması ve ülke meselelerine daha fazla ilgi duymalarını gösterebiliriz. Yukarıdaki tabloda genel seçimler mi daha önemli yoksa yerel seçimler mi daha önemli sorusuna genel seçimler diyenlerin, niçin genel seçimler dediklerinin cevapları var. Görüldüğü üzere; okur yazar olmayanların %26.5'i, ilkokul mezunlarının %29'u, ilköğretim mezunlarının %53'ü, üniversite mezunlarının %83.5'i, lisansüstü mezunlarının ise %80'i genel seçimi ülkenin çıkarları açısından önemli bulmaktadır. Sonuçlara bakıldığı zaman eğitim oranı yükseldikçe ulusal

siyasete olan ilginin arttığı, kişisel çıkarların yerini ulusal çıkarların aldığı görülmektedir. Buna karşın eğitim oranı düştükçe de ulusal çıkarların kişisel çıkarların gerisine düştüğü görülmektedir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere kişilerin eğitim oranları yani bilinç düzeyleri artıkça, ulusal siyasete olan ilgilerinin de arttığı söylenebilir.

Yerel seçimlerin daha önemli olduğunu söyleyen seçmenlerin eğitim düzeylerine bakıldığı zaman; okuryazar olamayanların oranının %34, ilkokul olanların %24, ilköğretim olanların %23, lise olanların %17, üniversite olanların %14, lisansüstü olanların ise %20 civarında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman eğitim düzeyi azaldıkça ulusal siyasete ilginin azaldığı buna paralel olarak, yerel siyasete olan ilginin arttığı görülmektedir. Eğitim düzeyi ile birlikte bilinç düzeyinin de azalmasının ulusal siyasete olan farkındalığı azalttığı ve yerel sorunların eğitim oranları düşük olan kişiler için, daha fazla ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

TABLO 47
Eğitim durumu / Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?

Eğitim durumu	Yerel seçim daha önemli diyorsanız neden?												Total
	Kişisel çıkarlar		Siyaset yapma olanağının kolay olması		Kentin çıkarları ön planda olduğu için		Ülke çıkarları		Bölgenin çıkarları		Diğerleri		
Okuryazar değil	7	%44	1	%6	4	%25	3	%19	1	%6	0	%0	16
İlkokul	14	%42	3	%9	4	%12	10	%30	2	%6	0	%0	33
İlköğretim	7	%39	1	%5.5	1	%5.5	7	%39	2	%11	0	%0	18
Lise	9	%36	1	%4	1	%4	12	%48	2	%8	0	%0	25
Üniversite	3	%25	0	%0	2	%16	6	%50	1	%8	0	%0	12
Lisansüstü	0	%0	0	%0	0	%0	1	%100	0	%0	0	%0	1
Total	40	%38	6	%5.5	12	%11	39	%37	8	%7.5	0	%0	105

Yerel seçimi daha önemli bulanların bunun nedeni olarak, kişisel çıkarlarını ön plana çıkarmaları bizim için önemli bir veridir. Zira eğitim oranları azaldıkça kişisel çıkarların o denli ön plana çıktığı görülmektedir. Örneğin, okuryazar olmayanlarda “kişisel çıkarlarım için yerel seçim daha önemli” diyenlerin oranı %44, ilkokul mezunlarında %42, ilköğretim mezunlarında %39, lise mezunlarında %36, üniversite mezunlarında %25, lisansüstü mezunlarında ise, %0’dır. Görüldüğü üzere eğitim oranı artıkça kişisel çıkarlar buna bağlı olarak düşmekte, ancak eğitim oranları artıkça da ülke çıkarları aynı paralelde artmaktadır. Örneğin, okuryazar olmayanlarda “ülke çıkarları için yerel seçim daha önemli” diyenlerin oranı %19, ilkokul mezunlarında %30, ilköğretim mezunlarında %39, üniversite mezunlarında %48, lisansüstü mezunlarında ise %100’dür. Bunun temel nedenlerine bakıldığı zaman eğitim oranı düşük olan kişilerin genellikle düşük gelir gurubundan kişilerden oluştuğu ve çoğunlukla geçim derdi çektikleri söylenebilir. En büyük sorun olarak işsizlikle ve geçim derdi ile uğraşan bu kişilerin, seçimlerde kişisel çıkarlarını ön plana çıkarmaları son derece doğaldır. Buna karşın eğitim oranları yüksek olan kişilerin sorunları, daha doğrusu çoğunluğunun öncelikli sorunu işsizlik vb. sorunlar olmadığı için genellikle ülke meselelerine daha fazla ilgi duyarlar ve seçimlerde ülke çıkarlarını ön planda tutarlar.

III.3.1.2.Eğitim-Türkiye’nin Öncelikli Sorunu İlişkisi

Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin Türkiye’nin öncelikli sorunlarına bakış açısının değiştiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye’nin en önemli sorunlarını tespit noktasında eğitim düzeyi ile doğrusal bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi düşük olanlar (okuma yazma bilmeyen, ilkokul mezunu, ilköğretim mezunu, lise mezunu) genel olarak işsizliği en önemli sorun olarak ele alırken; eğitim düzeyi yüksek olanlar (Üniversite ve yüksek

lisans veya doktora yapmış) Kürt sorunu ve terör, eğitimle ilgili sorunlar ve Cumhuriyet değerleri gibi ulusal siyasetle alakalı sorunların üzerinde durmaktadırlar.

TABLO 48

Eğitim Durumu /Sizce Bir Siyasi Partinin En Temel önceliği Ne Olmalı, Sizin Bir Siyasi Partiden Öncelikli Beklentiniz?

Eğitim durumu	Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı \sizin bir siyasi partiden öncelikli beklentiniz?												Total
	İşsizlik ve yoksulluğu çözmek		Kürt sorunu ve terörü bitirmek		Laik cumhuriyeti korumak		Eğitim sorununu çözmek		Demokrasiyi güçlendirmek		AB üyeliği		
Okuryazar değil	23	%49	12	%25.5	2	%4	5	%10.5	4	%8	1	%2	47
İlkokul	60	%46	40	%30	9	%7	14	%11	8	%6	2	%1.5	133
İlköğretim	33	%42	25	%32	8	%10.5	12	%15	2	%2.5	0	%0	78
Lise	60	%39	45	%30	17	%11	30	%20	0	%0	0	%0	151
Üniversite	35	%36	35	%36	9	%9.6	17	%18	0	%0	0	%0	96
Lisansüstü	1	%20	2	%40	1	%20	1	%20	0	%0	0	%0	5
Total	212	%42	158	%31	46	%9	79	%16	14	%2.8	6	%1.2	510

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere eğitim düzeyi düşük olanların siyasi partilerden öncelikli olarak çözmelerini bekledikleri sorunların başında işsizlik ve yoksulluğun çözülmesi gelmektedir. Okuryazar olmayanların işsizlik ve yoksulluk cevaplarına baktığımızda %49 ile ilk sırada geldiği onu , %46 ile ilkokul mezunları, %42 ile ilköğretim mezunları, %39 ile lise mezunlarının izlediği görülmektedir. Buna karşın eğitim düzeyi en yüksek olanlara baktığımız zaman; sizin bir siyasi partiden en büyük beklentiniz nedir sorusuna verdikleri cevapların başında Kürt sorununun, terör ve eğitim gibi daha ulusal ve siyasi konuların geldiği görülmektedir. Örneğin lisansüstü olanların Kürt

sorunu ve terörü bitirmek cevaplarına baktığımız zaman %40 ile ilk sırada oldukları onları %36 ile üniversite mezunlarının takip ettiği görülüyor. Aynı şekilde eğitim sorununu çözmek cevabını verenlere bakıldığı zaman da, yine eğitim oranları yükseldikçe bu soruna önem verenlerin sayısının arttığı görülmektedir. Örneğin bu alanda eğitim sorunu çözümleni diyenlerin oranlarına baktığımız zaman, lisansüstü mezunlarının %20 ile ilk sırada geldiği, onları %20 ile lise mezunları ve %18 ile üniversite mezunlarının izlediği görülmektedir. Daha öncede dile getirdiğimiz gibi bunun temel nedenlerine baktığımız zaman, eğitim oranının artması ile birlikte, bilinç düzeyinin de arttığı ve buna bağlı olarak ülke sorunlarına verilen önemin arttığı görülmektedir. Eğitim oranı azaldıkça ise kişilerin en temel sorunlarının, geçim sıkıntısı ve iş bulama sorunu olduğu için bu alandaki kişilerinde en temel önceliğini işsizlik ve yoksulluğun çözülmesi sorunu olduğu anlaşılmaktadır.

III.3.1.3. Eğitim Düzeyi İle Seçmenlerin Siyasi Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi

Seçimlerde seçmenlerin oy kullanırken göz önünde bulundurduğu kriterlerin çok fazla olduğu bilinmektedir. Ancak genel olarak seçmenler oy vereceği partiyi belirlerken genel olarak birkaç tane özelliği göz önünde bulundururlar. Yaptığımız çalışmada vatandaşların çoğunlukla hangi özelliklere göre oy verecekleri partiyi seçtiklerini ortaya çıkarmaya çalıştık. Aşağıdaki tabloda seçimlerde oy kullanan vatandaşların, oy verirken neleri göz önünde bulundukları belirtilmiştir.

TABLO 49

Eğitim durumu / Size göre milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur nedir?

Eğitim durumu	Size göre milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur nedir?												Total
	Adayın özellikleri		Partilerin politikaları		Liderlerin karizması		Partilerin ideolojileri		Partilerin sorunlara getirdiği çözüm önerileri		diğer		
Okuryazar değil	5	%10.5	8	%17	2	%4	6	%12	25	%53	1	%2	47
İlkokul	23	%17	19	%14.5	12	%9	9	%7.3	68	%51	1	%0.7	132
İlköğretim	11	%14	16	%20.5	4	%5	7	%9	37	%47	3	%3.5	78
Lise	19	%12.5	26	%17	7	%4.5	12	%8	83	%55	3	%2	150
Üniversite	7	%7.3	19	%19.7	6	%6.5	13	%13.5	48	%50	3	%9	96
Lisansüstü	1	%20	1	%20	0	%0	1	%20	2	%40	0	%0	5
Total	66	%13	89	%17.5	31	%6	49	%9.5	262	%55.5	11	%2.5	508

Milletvekili seçimlerinde, seçmenlerin oy verecekleri partiyi belirlemede rol oynayan etmenlerin başında, %55.5 ile partilerin sorunlara getirdikleri çözüm önerileri, %17.5 ile partilerin politikaları, %13 ile gösterdikleri adayların özellikleri, %9 ile partilerin ideolojileri ve %6 ile liderin karizması gelmektedir. Vatandaşların milletvekili genel seçimlerinde oy vereceği partiyi seçerken öncelikli olarak baktıkları unsurları ortaya

çıkardıktan sonra vatandaşların bu unsurlar çerçevesinde oy kullanırken kendisi açısından hangi unsurların dikkate alındığı ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 50

Eğitim Durumu / Siz Milletvekili Genel Seçimlerinde Oy Verirken Neleri Göz Önünde Bulundurursunuz?

Eğitim durumu	Siz milletvekili genel seçimlerinde oy verirken neleri göz önünde bulundurursunuz?												Total
	Siyasi görüşümü		Kişisel çıkarlarımı		Ülkenin çıkarları		Partimin çıkarlarını		Kentin çıkarlarını		Diğer		
Okuryazar değil	11	%23	24	%51	4	%8.5	6	%12.8	2	%4.2	0	%0	47
İlkokul	45	%34	57	%43	16	%12	8	%6	7	%5.3	1	%0.7	132
İlköğretim	25	%32.5	30	%38	23	%29.5	0	%0	0	%0	0	%0	78
Lise	35	%24	45	%30	55	%37	13	%8.3	1	%0.7	0	%0	149
Üniversite	25	%26	20	%20	45	%47	3	%3	2	%2	0	%0	95
Lisansüstü	1	%20	1	%20	3	%60	0	%	0	%0	0	%0	5
Total	142	%28	177	%35	146	%28.8	30	%6	12	%2	1	%0.2	506

Yukarıdaki veriler baktığımız zaman; milletvekili seçimlerinde seçmenlerin oy verirken en fazla göz önünde bulundurduğu unsurlar %35 ile kişisel çıkarlar, %28.8 ile ülkenin çıkarları, %28 ile siyasi görüşü, %6 ile partinin çıkarları ve %2 ile kentin çıkarlarının ön planda geldiği görülmektedir. Buradaki sonuçlara bakıldığı zaman eğitim oranı yükseldikçe, siyasi bilincin artması ile birlikte ülke sorunlarına ilginin arttığı buna paralel olarak seçmenlerin oy verirken ülke çıkarlarını gözettiğini söylemek mümkündür. Nitekim ülke çıkarları diyenlerin eğitim durumlarına baktığımız zaman, lisansüstü eğitim alanların %60'ı, üniversite mezunlarının %47'si, lise mezunlarının %37'sinin olduğu görülür. Ve eğitim oranı düştükçe oranın düştüğü buna karşılık kişisel çıkarların yükseldiği görülüyor. Bunun temel nedeni daha öncede dile getirdiğimiz gibi,

eğitim oranı düşük olanların genellikle gelir seviyesi bakımından daha düşük gelirlere sahip olmaları nedeni ile onlar için en büyük problem işsizlik ve yoksulluktur. Doğal olarak seçimlerde kişisel çıkarlarını maksimize edecek politikalara yönelmeleri beklenir. Nitekim kişisel çıkarlarını diyenlerin eğitim durumlarına bakıldığı zaman, eğitim oranı düşüktüğü kişisel çıkarım diyenlerin oranları artmaktadır. Kişisel çıkarım diyenler arasında en yüksek oran %51 ile okuma yazma bilmeyenler arasındadır. Onları %43 ile ilkokul, %38 ile ilköğretim, %30 ile lise ve %20 ilerde üniversite ve lisansüstü takip etmektedir.

TABLO 51

Eğitim Durumu /Siz Yerel Seçimlerde Oy Verirken Neleri Göz Önünde Bulundurursunuz?

Eğitim durumu	Siz yerel seçimlerde oy verirken neleri göz önünde bulundurursunuz?								Total
	Adayın özellikleri		Benim görüşümdeki siyasi partiden olması		Seçimlerde tanıdığım bir kişi olması		Etkin propaganda		
Okuryazar değil	15	%32	9	%19	22	%47	1	%2	47
İlkokul	40	%30	30	%22.5	60	%45	3	%2.5	133
İlköğretim	35	%45	13	%16	30	%38	0	%0	78
Lise	65	%43	31	%20.5	45	%30	11	%7.5	151
Üniversite	51	%53	24	%25	14	%15	7	%8	96
Lisansüstü	3	%60	1	%20	0	%0	1	%20	5
Total	209	%41	108	%21	170	%33.5	23	%4.5	510

Yerel seçimlerde oy verirken neleri göz önünde bulundurursunuz sorusuna verilen cevaplara baktığımızda ise, %41 ile adayın özelliklerinin ilk sırada geldiği, onu

%33.5 ile seçimlerde tanıdığım bir kişi olması, %21 ile benim görüşümdeki siyasi partiden olması ve %4.5 ile etkin propaganda cevapların izlediği görülmektedir. Söz konusu olan yerel seçimler olduğu için adayların tüm eğitim gurupları için önemli olduğu görülmektedir. Ancak eğitim oranı artıkça adayın özelliklerinin daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Lisansüstü eğitime sahip olanların içinde, adayın özellikleri diyenlerin oranı %60, üniversite mezunlarının %53, lise mezunlarının %43'tür. Görüldüğü üzere eğitim oranı yükseldikçe, seçimlerde adayların özelliklerinin daha fazla ön plana geçtiği görülmektedir. Yine "seçimlerde tanıdığım bir kişi olması" seçeneğine baktığımız zaman burada kişisel çıkarların ön plana çıktığı ve seçmenlerin daha çok tanıdıkları kişilerin aday olmasını ve seçilmesini istediğini göstermektedir. Zira seçimi kazanan kişinin tanıdık bir kişi olması seçim sonrasında kişinin menfaat beklentilerini yükselten bir olgudur. Eğitim oranları düştükçe bu seçenekteki oranların artması bize bu cevabı verenlerin alt gelir gurubundaki kişiler olduğunu göstermektedir. Daha öncede dile getirdiğimiz gibi, alt gelir gurubundaki kişilerin en temel beklentileri ekonomik beklentilerdir. Eğitim oranlarının düşmesi ile ters orantılı olarak "seçimlerde tanıdığım bir kişi olması" seçeneğinin artması bize bu cevabı verenlerin ekonomik ve kişisel çıkar kaygıları ile bunu cevapladıklarını göstermektedir. Oranlara baktığımız zaman; "seçimlerde tanıdığım bir kişi olması" seçeneğini cevaplayan okuryazar olmayanların oranı %47, ilkokul %45, ilköğretim %38, lise %30, üniversite %15 ve lisansüstü %0'dır. Görüldüğü üzere eğitim oranı yükseldikçe bu seçeneği cevaplayanların oranı düşmektedir.

III.3.1.4.Eğitim Düzeyi İle Parti Tercih İlişkisi

Eğitim oranının bir partiyi seçmekte mutlak etkisi olduğu söylenemez. Ancak su istisnayı da göz ardı etmemek gerekir; eğitim düzeyi düşük insanların daha çok ideolojik eğilimli partilere yöneldiği daha önceki sonuçlarda dikkate alındığında

söylenbilir. Eğitim düzeyi arttıkça farklı düşünce ve görüş açıları ortaya çıkacak bu da farklı partilere doğru bir eğilimi ortaya koyacaktır. Örneğin aşağıdaki tabloda en daha çok milliyetçi söylemlere sahip olan MHP ve BDP'nin diğer iki partiye oranla ideolojilerinin daha belirgin olduğu söylenebilir. Okur yazar olmayanların verdikleri cevaplara bakacak olursak; okur yazar olmayan seçmenler arasında %47 ile BDP'nin, %27.5 ile de MHP'nin en fazla seçmen tabanına sahip olduğu görülmektedir. Buna karşın CHP, eğitim oranı arttıkça seçmen tabanını genişletmek olduğu görülmektedir. AKP'nin ise, okuryazar olmayanları saymazsak hemen hemen tüm eğitim guruplarından oy almayı başarabilen bir parti olduğu görülmektedir.

TABLO 52

Eğitim Durumu /Önümüzdeki Milletvekili Seçimlerinde Hangi Partiye Oy

Vereceksiniz?

Eğitim durumu	Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy vereceksiniz?										Total
	CHP		AKP		MHP		DTP\BDP		Diğer		
Okuryazar değil	7	%15	5	%10.5	13	%27.5	22	%47	0	%0	47
İlkokul	38	%29	38	%29	29	%21.5	25	%19	2	%1.5	132
İlköğretim	30	%38.5	22	%28	16	%20.5	8	%10.5	2	%2.5	78
Lise	52	%34.5	36	%24	27	%18	29	%19	6	%4	150
Üniversite	41	%43	26	%27	17	%18	8	%8.5	3	%3.5	95
Lisansüstü	3	%60	0	%	2	%40	0	%	0	%0	5
Total	171	%34	127	%25	104	%20	92	%18.5	13	%2.5	507

Yukarıdaki sonuçlara baktığımız zaman eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin farklı farklı partilere yöneldiği görülmektedir. Burada en belirgin husus; eğitim düzeyi düşük olanlar kesin su partiyi tercih ederler, eğitim düzeyi yüksek olanlar kesin bu partiyi tercih ederler diye bir ayırım ortaya çıkarmak yanıltıcı olabilir gerçeğidir. . Çünkü her siyasi partinin toplumun her kesiminden temsilcisi, taraftarı ve sempatzanı olması doğaldır. Bizim araştırmamıza göre de bu husus doğrulanır niteliktedir. Araştırma sonuçlarımıza baktığımız zaman eğitim seviyesi yüksek bireylerin parti tercihinde sabit bir eğiliminin olmadığı ve çeşitli partilere yöneldikleri görülmektedir. Parti tercihi konusunda eğitim bir noktaya kadar etkili olabilmekte ancak kesin bir yargıyla belirleyici olamamaktadır.

TABLO 53

Eğitim durumu * Milletvekili Genel Seçimlerinde Hiç Kendi Görüşünüzün Dışında

Bir Siyasi Partiye Oy Verdiniz mi? Verdiyseniz Neden

Eğitim durumu	Milletvekili genel seçimlerinde hiç kendi görüşünüzün dışında bir siyasi partiye oy verdiniz mi? Verdiyseniz neden				Total
	Vermedim		Verdim		
Okuryazar değil	30	%64	17	%36	47
İlkokul	84	%63	49	%37	133
İlköğretim	49	%63	29	%37	78
Lise	86	%57	65	%43	151
Üniversite	50	%52	46	%48	96
Lisansüstü	3	%60	2	%40	5
Total	302	%59	208	%41	510

Yukarıdaki tabloda hiç kendi görüşünüzün dışında bir partiye oy verdiniz mi sorusuna cevap veren deneklerin %59 vermediğini, %41'i ise verdiğini söylemektedir. Bu sonuçlara bakınca toplumun büyük bir kesimin parti değiştirebildiği ve partilere ideolojik olarak sıkı sıkıya sadakatle bağlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle eğitim oranı artıkça parti değiştiren seçmenlerin arttığı görülmektedir. Başka bir partiye oy verdim diyenlerin içinde, eğitim düzeyi yükseldikçe oranında arttığı görülmektedir. Okuryazar olmayanlar arasında verdim diyenlerin oranı %36 iken, ilkokul ve ilköğretimde %37, lisede %43, üniversitede %48, lisan üstüde ise 40 civarındadır. Görüldüğü üzere eğitim oranı artıkça partilere olan sadakat azalmakta ve parti değiştiren seçmen sayısı artmaktadır. Buda bizim tezimizi doğrulayan neticelerden birisidir.

III.3.2.Cinsiyet ve Siyasal Katılım

Seçmenlerin davranışlarına etki eden etmenlere baktığımız zaman cinsiyetin önemli bir yerde durduğu görülür. Toplumlarda cinsiyet algısının birbirinden farklı olması ve cinsiyetlerin günlük yaşayışta ki etkilerinin ülkeden ülkeye değişmesi bu sorunu daha da önemli hale getirmektedir. Cinsiyetin siyasal davranış üzerindeki etkisine bakacak olursak, kadınların erkeklere kıyasla siyasal davranış faaliyetlerine daha az katıldıkları gözlenmiştir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, kadın olmaktan ziyade, erkeklerden daha az eğitilmiş olmanın siyasal davranış üzerindeki etkisidir (Sosyal Bilimler Dergisi, Mart 1991: 3.Cilt). Cinsiyet ve siyasal davranış arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülebilir: İlk olarak, cinsiyet rolleri siyasal davranışı toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirler; diğer bir deyişle kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyoekonomik statüde buldukları için siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. İkinci olarak, kadınlar düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla,

erkeklere oranla kitle iletişim araçlarından daha az yararlanırlar, ayrıca siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik bakımından da siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. Üçüncü olarak, kadının, özellikle toplumun ondan aile ve eve yönelik bir rol beklentisi olması halinde, siyasal davranma gibi aile dışı ve kadın için toplumun yadsıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olduğu için siyasal yaşamda kadınların fazla bir etkinliği olmaz. Bu sebeplerden dolayı, kadınlar, oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve aile üyeleriyle birlikte yerine getirilebilecek siyasal davranış türlerine daha sık başvururlarken, hükümet ve bürokrasi ile ilgili işlerde daha çekingen davranırlar (Çukurçayır, 2000: 76-77).

TABLO 54

Cinsiyet /Siyasetle ilgileniyor musunuz?

Cinsiyet	Siyasetle ilgileniyor musunuz?										Total
	İlgileniyorum		Az ilgileniyorum		Hiç ilgilenmiyorum		Çok ilgileniyorum		Gündemi takip ediyorum		
Erkek	78	%30	48	%18.5	33	%13	60	%23	40	%15.5	259
Kadın	80	%32	60	%24	49	%19.5	11	%4.5	51	%20	251
Total	158	%31	108	%21	82	%16	71	%14	91	%18	510

Erkeklerin siyasette kadınlara nazaran daha fazla ilgilendiği ve katıldığı bilinmekle beraber bunun nedenlerini kadınların toplumsal yapı içindeki rolleri ile ilgili olduğunu belirtmiştik. Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman siyasetle ilgileniyor musunuz sorusuna verilen cevaplarda, kadınların ilgileniyorum cevabında %32'ye %30 ile erkeklerden önde olduğu görülmekle beraber, erkeklerin “çok ilgileniyorum” cevabında %23'e %4.5'luk bir oranla kadınlara karşı mutlak bir üstünlüğü olduğu görülmektedir. yine

hiç ilgilenmiyorum cevabında erkeklerin oranı %13'lerde kalır iken, kadınlarda bu oran %19.5'a çıkıyor. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere kadınların siyasete ilgisi erkeklerinkine nazaran daha düşük seviyede kalmaktadır. Bunun böyle olmasının en temel nedenlerinin başında kadının toplumsal statüsünün erkeklerin gerisinde olması, kadınların gerek iş dünyasında, gerekse de aile yapısında erkeklere oranla daha zayıf olması, onların siyasete katılmalarının önündeki en büyük engeli oluşturuyor. Kadınların siyasete girmesinin şartları ağırlaştıkça da kadınların siyasete olan ilgisinin azalması söz konusu oluyor. Ancak her şeye rağmen son yüzyılda kadının, toplumsal, siyasal, ekonomik ve sosyal alanda güçlenmesi ile kadınların siyasete olan ilgisinin giderek arttığı söylenebilir.

III.3.2.1.Cinsiyet-Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi

Erkeklerinde kadınlarında, genel seçimleri yerel seçimlerden daha fazla önemsendiği görülmektedir.

TABLO 55

Cinsiyet * Sizce Yerel Seçimler mi Daha Önemli Yoksa Genel Seçimler mi ?

Cinsiyet	Sizce yerel seçimler mi daha önemli yoksa genel seçimler mi ?				Total
	Yerel seçimler		Genel seçimler		
Erkek	45	%16.4	214	%82.6	259
Kadın	60	%24	191	%76	251
Total	105	%20.5	405	%79.5	510

Kadınlarda genel seçim daha önemli diyenlerin oranı %76 iken, yerel seçim diyenlerin oranı %24'te kalmaktadır. Erkeklerde ise bu oran %82.6'ya, %16.4'tür. Ancak yerel seçimlerin önemsenmesinde kadınların, yerel seçimi erkeklerden daha fazla önemsendiği görülür. Kadınlarda yerel seçimlerin oranı %24 iken erkeklerde bu oran

%16.4'lere düşmektedir. Bu sonuçlara bakarak kadınların yerel sorunlarla daha fazla ilgilendiği, erkeklerin ise ulusal siyasetle ve ulusal sorunlarla daha fazla ilgilendiği söylenebilir.

TABLO 56

Cinsiyet * Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden ?

		Yerel seçim daha önemli diyorsanız neden?												Total
		Kişisel çıkarlar		Siyaset yapma olanağının kolay olması		Kentın çıkarları ön planda olduğu için		Ülke çıkarları		Bölgenin çıkarları		Diğerleri		
Cinsiyet	Erkek	10	%22	5	%11	11	%24.5	13	%29	4	%9	2	%4.5	45
	Kadın	15	%25	11	%18	13	%21.5	7	%11.5	14	%23	0	%0	60
	Total	25	%24	16	%15	33	%32	22	%21	17	%16	2	%2	105

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman yerel seçimi daha önemli bulan kadınlarının nedenlerine bakıldığı zaman; kadınlar için kişisel çıkarların %25 ile ilk sırada geldiği görülmektedir. Onu %23 ile bölgenin çıkarlarının söz konusu olması, %21 ile kentın çıkarlarının ön planda olması, %18 ile siyaset yapma olanağının kolay olması ve %11 ile ülke çıkarları takip etmektedir. Erkeklerde ise bu oran ülkenin çıkarları %29 ile ilk sırada yer alır iken, kentın çıkarları %24.5 ile ikinci, kişisel çıkarlar %22 ile üçüncü, siyaset yapma olanağının kolay olması %11 ile dördüncü ve bölgenin çıkarları %9 ile beşinci sırada yer almaktadır. Bu sonuçlara bakıldığı zaman erkelerin kadınlardan daha fazla ülkenin çıkarlarını düşündüğü dolayısıyla da ulusal sorunlara ve ulusal siyasete daha fazla hakim olduğu söylenebilir. Buna karşın kadınların kişisel çıkarları ile bölgesel çıkarları erkeklerden daha fazla önemseydiği, yerel sorunların ve yerel siyasetin kadınlarının daha fazla ilgisini çektiğini söylemek mümkündür.

TABLO 57

Cinsiyet * Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?

		Genel seçim daha önemli diyorsanız neden?										Total
		Ülkenin çıkarları		Kişisel çıkarlar		Partinin çıkarları		Siyasal görüş		Kentlin çıkarları		
Cinsiyet	Erkek	174	%81	16	%7.5	12	%5.5	12	%5.5	0	%0	214
	Kadın	140	%73	25	%13	13	%7	9	%5	4	%2	191
	Total	314	%77.5	41	%10	25	%6	36	%9	4	%1	405

Yukarıdaki tabloda genel seçimi daha önemli bulanların, neden daha önemli bulduklarına ilişkin cevaplar var. Tabloya bakıldığı zaman gerek kadınlarda, gerekse de erkeklerde en büyük nedenin ülke çıkarları olduğu görülmektedir. Ancak erkeklerin kadınlara oranla ulusal siyasete ve ulusal sorunlara daha fazla ilgisi olmasından ötürü, erkeklerde ülke çıkarları %81’lerde iken kadınlar da bu oran %73’lere geriliyor. Buna karşın kadınların kişisel çıkarları ulusal seçimlerde de, erkeklerin önüne koymuş olduğu görülüyor. Kadınlarda kişisel çıkarlar %13 iken, erkeklerde bu oran %7.5’a düşmektedir.

III.3.2.2.Cinsiyet-Türkiye’nin Öncelikli Sorunu İlişkisi

Türkiye’nin öncelikli sorunlarına bakış açısı bakımından cinsiyetin son derece önemli bir rolü vardır. Erkeklerle göre sorun tanımlaması ile çözüm aciliyeti, kadınların sorun tanımlaması ile çözüm aciliyeti ve önceliği ile çoğu zaman aynı paralelde oluşmaz.

TABLO 58

Cinsiyet * Sizce Bir Siyasi Partinin En Temel Önceliği Ne Olmalı \Sizin Bir Siyasi Partiden Öncelikli Beklentiniz?

Cinsiyet	Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı \sizin bir siyasi partiden öncelikli beklentiniz?												Total
	İşsizlik ve yoksulluğu çözmek		Kürt sorunu ve terörü bitirmek		Laik cumhuriyeti korumak		Eğitim sorununu çözmek		Demokrasiyi güçlendirmek		AB üyeliği		
Erkek	122	%47	49	%19	12	%4.5	35	%13.5	32	%12.5	8	%3.5	258
Kadın	115	%46	48	%19	33	%13	26	%10.5	24	%9.5	4	%1.5	250
Total	237	%46.6	97	%19	45	%9	61	%12	56	%11	12	%2.4	508

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman gerek kadınların, gerekse de erkeklerin en temel ve acil sorunun işsizlik ve yoksulluk olduğu görülmektedir. İşsizlik ve yoksulluğu çözmek, kadınlarda %46, erkeklerde ise %47 varan bir beklenti oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde kadınların ve erkeklerin siyasi partilerden en önemli ikinci beklentilerini, her iki tarafta da %19'luk bir oranla Kürt sorununun ve terörün çözülmesi sorunu oluşturmaktadır. Ancak kadınların erkeklerden ayrılan en önemli noktaları laik cumhuriyetin korunmasına ilişkin beklentileri. Erkeklerde laik cumhuriyetin korunması %4.5 ile sondan ikinci sırada yer alır iken, kadınlarda bu oran %13 ile ilk üç talep arasında yer almaktadır. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere kadınların, laikliğin bazı kazanımlarını, erkeklerden daha fazla tehlikede bulduğu ve cumhuriyetin niteliklerindeki bir aşınmayı kadınlara daha büyük bir tehlike olarak gördükleri aşıkardır.

III.3.2.3. Cinsiyet İle Seçmenlerin Siyasi Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi

Milletvekili genel seçimlerinde gerek kadınlar için, gerekse de erkekler için en önemli unsur sıralamaları hemen hemen aynı oranlarda bulunmaktadır. Kadın ve erkek

arasında ayırıcı bir fark gözükmemekle beraber, hem kadınların hem de erkeklerin, milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur olarak gördükleri ortak cevap ‘partilerin sorunlara getirdiği çözüm önerileridir. Bu oran erkeklerde %50, kadınlarda ise %52.7’dir.

TABLO 59

Cinsiyet * Size Göre Milletvekili Genel Seçimlerinde En Önemli Unsur Nedir?

		Size göre milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur nedir?												Total
		Adayın özellikleri		Partilerin politikaları		Liderlerin karizması		Partilerin ideolojileri		Partilerin sorunlara getirdiği çözüm önerileri		Diğer		
Cinsiyet	Erkek	34	%13	47	%18	15	%6.5	25	%9.5	130	%50	8	%3	259
	Kadın	32	%13	42	%17	16	%6.5	24	%9.5	132	%52.7	3	%1.3	249
Total		66	%13	89	%17.5	31	%6	49	%9.5	262	%51.5	11	%2	508

III.3.3. Gelir ve Siyasal Katılım

Bir ülkenin siyasi yapısı ne olursa olsun vatandaşların devlet yönetimine katılması ya da ilgi duyması için en önemli nedenlerden birisi sahip oldukları gelir kaynaklarıdır. Temel gerekçeleri de, ya bu gelir kaynaklarını korumak ya da mevcut gelir kaynaklarını çoğaltmaktır. Fakat bu katılımın ya da ilginin boyutu kişilerin sahip oldukları gelirleri oranında birbirinden farklılık arz etmektedir. Eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gibi sosyal yapı değişkenlerinin yanında, gelir de siyasal davranışla ilgili önemli inceleme konularından birisidir. Ekonomik bakımdan güçlü olanların, eğitim düzeyi olarak yeterli olmasa bile, siyasal bakımdan etkin oldukları bilinmektedir (Çukurçayır, 2000: 88).

TABLO 60**Geliriniz * Siyasetle İlgileniyor musunuz?**

Geliriniz	Siyasetle ilgileniyor musunuz?										Total
	İlgileniyorum		Az ilgileniyorum		Hiç ilgilenmiyorum		Çok ilgileniyorum		Gündemi takip ediyorum		
600	40	%30.5	38	%29	26	%20	7	%5	20	%15.5	131
600-1000	64	%36	24	%13	8	%5	30	%17	49	%28	175
1000-2000	52	%46	18	%16	20	%18	28	%25	20	%18	112
2000...+	4	%50	0	%0	1	%12.	3	%37	0	%0	8
Total	141	%33	83	%19	60	%14	65	%15	77	%18	426

Gözlemler, gelir düzeyi ile siyasal davranış eğiliminin doğru orantılı olduğunu ortaya koyuyor. Gelir düzeyi yükseldikçe siyasal olaylara ilgi artarken, en düşük gelir gruplarına gidildikçe bu ilginin tamamen yok olabildiğini görebilmekteyiz. Yukarıdaki tabloya bakıldığında zaman, en alt gelir gurubu olan 600 TL bandındaki kişilerin %30.5'inin siyasetle ilgilendiği, 600-1000 gurubundakilerin %36'sının, 1000-2000 Aralığındakilerin %46'sının, 2000 Aralığı ve üstündekilerin %50'sinin siyasetle ilgilendiği görülüyor. Dikkat edilirse, gelir kaynağı arttıkça kişilerin siyasete olan ilgilerinin de arttığı görülüyor.

III.3.3.1. Gelir-Genel Seçim Ve Yerel Seçim Tercih İlişkisi

Gerek alt gelir gurubundaki kişiler, gerekse de üst gelir gurubundaki kişiler için genel seçimlerin birbirine yakın oranlarda daha önemli kabul edildiği görülmektedir.

TABLO 61**Geliriniz * Sizce Yerel Seçimler mi Daha Önemli Yoksa Genel Seçimler mi ?**

Geliriniz	Sizce yerel seçimler mi daha önemli yoksa genel seçimler mi ?				Total
	Yerel seçimler		Genel seçimler		
600	16	%12	115	%88	131
600-1000	23	%13	152	%87	175
1000-2000	14	%12.5	98	%87.5	112
2000...+	0	0	8	%100	8
Total	53	12.5	373	%87.5	426

TABLO 62**Geliriniz * Yerel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?**

Geliriniz	Yerel seçim daha önemli diyorsanız neden?												Total
	Kişisel çıkarlar		Siyaset yapma olanağının kolay olması		Kentin çıkarları ön planda olduğu için		Ülke çıkarları		Bölgenin çıkarları		Diğerleri		
600	8	%50	2	%12.5	3	%18.7	3	%18.7	0	%0	0	%0	16
600-1000	5	%22	2	%8.5	1	%4.5	9	%39	4	%25	0	%0	23
1000-2000	2	%14	0	%0	2	%14	8	%58	2	%14	0	%0	14
Total	15	%28	4	%8	5	%9.5	6	%38	6	%11	0	%0	53

Yukarıdaki tabloya bakıldığı zaman alt gelir guruplarının yerel seçimi kişisel çıkarlarını maksimize etmek için önemsedığı görülüyor. En alt gelir gurubu olan 600 TL gurubundaki kişilerin %50'si, 600-1000 gurubundakilerin %22'si, 1000-2000

gurubundakilerin %14' kişisel çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Dikkat edilir ise gelir gurubu düştükçe kişisel çıkarın arttığı gerçeğidir. Bunun temel nedeni bu gruptakilerin en temel sorunların kökeninde geçim derdi olması ve seçimi bu sorundan kurtulmanın bir çaresi olarak görmesidir. Buna karşılık gelir guru artıkça kişilerin ülke çıkarlarını ön plana aldığı görülmektedir. 600 gurubundakilerde ülke çıkarları, %18.7, 600-1000 gurubundakilerde %39, 1000-2000 gurubundakilerde %58 olduğu görülmektedir.

TABLO 63

Geliriniz * Genel Seçim Daha Önemli Diyorsanız Neden?

	Genel seçim daha önemli diyorsanız neden?										Total
	Ülkenin çıkarları		Kişisel çıkarlar		Partinin çıkarları		Siyasal görüşü		Kent'in çıkarları		
Geliriniz 600	40	%35	50	%44	8	%7	12	%10.5	4	%3.5	114
600-1000	70	%46	53	%35	8	%2	20	%13.5	2	%0.5	153
1000-2000	50	%51	31	%30.3	5	%5	5	%5	1	%0.7	98
2000...+	6	%75	1	%12.5	0	%0	1	%12.5	0	%0	8
Total	166	%44.5	134	%36	21	%5.5	38	%10	7	%2	373

Genel seçimlerde de yerel seçime benzer bir tablo var. Gelir seviyesi artıkça kişilerin ilgi alanları genişliyor ve siyasete duydukları ilgi artıyor. Dolayısıyla da gelir ile birlikte ülke çıkarları cevabının da buna paralel olarak arttığı görülmektedir. Gelir seviyesi düştükçe de kişisel çıkarların ön plana çıktığı ve yükseldiği görülmektedir.

III.3.3.2. Gelir-Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi

Türkiye'nin öncelikli sorunu kişilerin gelir durumlarına göre değişmektedir. Alt gelir gurubundaki kişilerin öncelikleri ile beklentileri farklıdır, üst gelir gurubundaki kişilerin öncelikleri ile beklentileri farklıdır. Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde alt gelir gurubundaki kişiler açısından Türkiye'nin en önemli sorunu işsizlik ve yoksulluk iken,

gelir seviyesi yükseldikçe bu sorunun oranının düştüğü görülmektedir. Örneğin 600 TL olan en alt gelir gurubunda en temel sorun %46 ile işsizlik ve yoksulluk iken, 600-1000 gurubundakilerde bu oran %43'e, 1000-2000 gurubundakilerde %36'ya, 2000 ve üstündekilerde %37'ye düşmektedir. Buna karşın gelir seviyesi artıkça kişilerin sorun tanımlanması çeşitlenmektedir. Örneğin en alt gelir gurubunda laik cumhuriyeti korumak %6 civarında iken, en üst gelir gurubu olan 2000 ve üstünde bu oran %12.5'a kadar çıkmaktadır.

TABLO 64

Geliriniz * Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı \sizin bir siyasi partiden öncelikli beklentiniz?

Geliriniz	Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı \sizin bir siyasi partiden öncelikli beklentiniz?												Total
	İşsizlik ve yoksulluğu çözmek		Kürt sorunu ve terörü bitirmek		Laik cumhuriyeti korumak		Eğitim sorununu çözmek		Demokrasiyi güçlendirmek		AB üyeliği		
600	60	%46	31	%24	8	%6	14	%11	15	%11.5	2	%1.5	130
600-1000	75	%43	44	%25	18	%10	27	%15.5	5	%3	5	%3	174
1000-2000	40	%36	32	%28	12	%10	15	%13.5	12	%10	3	%2.5	112
2000...+	3	%37.5	2	%25	1	%12.5	1	%12.5	1	%12.5	0	%0	8
Total	158	%37	109	%26	39	%9	57	%13.5	33	%8	10	%2	424

III.3.4. Yaş Ve Siyasal Katılım

Demokrasinin oy verme araçlarının kullanıldığı ülkelerde genel anlamıyla oy verme yaşı 16 yaş ile 18 yaş arasında değişmektedir. Fakat gelişen demokrasilerde yaygın

olarak kabul edilen oy verme yaşı genelde 18 yaş olarak belirlenmiştir. Yaş etkenine baktığımızda karşımıza şu manzara çıkar; gençlerin siyasete katılımları nispeten daha azdır. Gençler normlara ve örgütlere karşı ilgisizdirler. Yaşlılara nazaran, iş arama nedenleriyle veya keyfi olarak daha fazla yer değiştirir, seyahat ederler. Bu yüzden çevre hissi yoktur. Mahalli yaşantının sıcaklığından, yüz yüze ilişkilerden de nispeten yoksundurlar. Gelirleri henüz düşük seviyededir. Ev, bark kurmamışlarsa koruyacakları mülkleri, çıkarları da pek yoktur. Bu yüzden siyasal alanda davranış ortaya koymaları düşük olur (Yücekök, 1987: 28). Gençler bunalımlı dönemlerde, iç ve dış önemli sorunların gündemde olduğu ortamlarda yüksek oranda siyasal davranış eğilimi içine girdikleri halde, bunu izleyen dönemlerde ilgilerinde azalma olabilmektedir. Bu durum özellikle yüksek öğrenim yapan gençlerde belirgindir. Gençlere umut verebilen yönetimler, onlardaki enerjiyi çok yapıcı bir siyasal davranış sergilemesiyle değerlendirebilmektedir (Kışlalı, 1995: 186). Çeşitli araştırmalar, siyasal davranış eğiliminin orta yaş gruplarında diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu gösteriyor (Kışlalı, 1995: 186). Ancak, orta yaşlı bir adam genellikle yerleşmiş, belli bir statü ve mesleğe kavuşmuş bir adamdır. Dolayısı ile toplumda koruyacağı çok şey vardır. Bu nedenle orta yaşlarda siyasal davranışta bulunma artacaktır. Her tabakanın, etnik grubun, ırk topluluklarının içinde ayrı ayrı yaş gruplarının siyasal davranışları arasında büyük farklar vardır (Yücekök, 1987: 28). Yaş etkeni ile ilgili bir genelleme yapacak olursak, 25 yaşına kadar düzensiz ve düşük düzeyde bir siyasal davranış, orta yaş grubunda daha yoğun ilgi, 60 yaşından sonra ise giderek azalan bir ilgi gözlemlenmektedir. Burada da yaş gruplarının evrensel olmaması ve yaş gruplarının kentsel ve kırsal gibi çeşitli alt gruplara bölünebilmesi, genellemeler yapmayı güçleştirmektedir (Sosyal Bilimler Dergisi, Mart 1991: 442). Çukurçayır'ı izleyerek maddeler halinde özetleyecek olursak;

-Gençlerin geleneksel siyasal davranış türlerine daha az ilgi gösterecekleri beklenir. Bunun yanında, gençlerin güçlü ve geleneksel yapılara karşı olan ideolojilere daha çok yakınlık duydukları gözlemlenmiştir.

-İlerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihleri yerine oturmakta ve etkilenebilirliği azalmaktadır. Dolayısıyla, yaş ilerledikçe siyasal davranış da artar.

-Yaş, diğer siyasal kaynaklardan olan meslek statüsü ve sosyo-ekonomik statü üzerinde etkili olabilir. Yaş, doğrudan doğruya siyasal davranışı etkilediği gibi, siyasal davranış üzerinde etkisi olabilecek diğer siyasal etkenler aracılığıyla da siyasal davranışı etkileyebilir (Çukurçayır, 2000: 78-79).

TABLO 65

Yaşınız * Siyasetle İlgileniyor musunuz?

YAŞ	Siyasetle ilgileniyor musunuz?										Total
	İlgileniyorum		Az ilgileniyorum		Hiç ilgilenmiyorum		Çok ilgileniyorum		Gündemi takip ediyorum		
18-25	41	%30.5	43	%32	18	%13.5	12	%9	20	%15	134
26-40	25	%18.5	32	%24	24	%18	13	%9	41	%30.5	135
41-60	58	%43	19	%14	22	%16	23	%17	13	%10.5	135
60...+	34	%32	14	%13	18	%17	23	%22	17	%16	106
Total	158	%31	108	%21	82	%16	71	%14	91	%18	510

Siyasetle ilgileniyor musunuz sorusuna ilgileniyorum diye cevap verenlerin %30.5'i 18-25 yaş aralığının da, %18.5'i 26-40 yaş aralığının da, %43'ü 41-60 yaş aralığının da, %32'si de 60 ve üstü yaş aralığında bulunmaktadır. Bu sonuçlara baktığımız zaman siyaset ile en ilgili yaş aralığının orta yaş denilen 41-60 yaş aralığı olduğu ortaya çıkıyor. Bunun yanında en ilgisiz yaş aralığının ise, 26-40 yaş aralığında olduğu gözüküyor. Ancak aynı

yaş aralığının gündemi %30.5 ile en fazla takip eden yaş aralığı olduğunu da hesaba katarsak, aslında çalışma yaşı sayılan 26-40 yaş aralığındaki kişilerin en birincil sorunlarının ekonomik olduğu göz önünde bulundurulursa bu duruma fazla şaşırılmamak gerekir. Çünkü bu yaş aralığında ki kişiler, çoğunlukla kendilerine ait bir hayat kurma çabası içerisinde oldukları için siyasete çok fazla zaman bulamamaktadırlar. Ancak bu onların siyasete tamamen ilgisiz olduğu anlamına gelmez. Siyasetle %30.5 oranında ilgilenen 18-25 yaş aralığına baktığımız zaman aslında ilk etapta siyasetle ilgilerinin yüksek olduğu akla gelebilir. Ancak yaş kategorileri arasında, %15 ile gündemi en az takip eden yaş aralığının, bu yaş aralığı olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Dolayısıyla daha öncede dile getirdiğimiz gibi genç yaş gurubunun siyasete ilgisinin az olduğu, orta yaş aralığının siyasete ilgisinin fazla olduğu ancak 60 yaş üstünün siyasete ilgisinin giderek zayıfladığı söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GENEL DEĞERLENDİRME

Bulgular

Bu bölümde “1980sonrası Yapılan Yerel Seçimler ile Genel Seçimlerin Karşılaştırmalı Analizi: Mersin Örneği” çalışmasında temel aldığımız hipotezlerin analizleri ile ilgili bulgulara yer verilecektir. Ana denencemizden başlayacak olursak;

1. **1980 sonrası seçmen davranışlarındaki en temel değişim, seçmenlerin siyasi partilere olan sadakatinin azalması, ideolojilerin yerini konjoktüre bağlı pragmatist politikaların alması ve buna bağlı olarak Türk toplumundaki siyasi bilinç düzeyinin sanılanın aksine giderek artmasıdır.**

Yaptığımız bu çalışmada, 1980 sonrası genel seçimler ile yerel seçimlerin sonuçlarını karşılaştırdığımızda, gerek aynı seçimlerde farklı tercihlerin ortaya çıkmasında ki, 1980 sonrası ve özellikle 1989 yerel seçimleri sonrası bu farklılaşmanın hızlanarak arttığı görülür. Gerekse de yerel siyasetin önem kazanması ile birlikte yerel toplumu yakından etkileye bileyecek yerel aktörlerin ön plana çıkması ile birlikte bu farklılaşmanın arttığı görülür. Seçmen tercihlerindeki bu farklılaşmanın nedenlerine baktığımız zaman, toplum istediği kadar depolitize edilmeye çalışılsın, 1980 sonrasında ki dönemde insanların bilgiye ulaşım olanaklarının artması ve kolaylaşması, bilgi edinmenin basit bir hale gelmesi bu süreci etkisiz hale getirmiş ve toplumda hızla bilgilenen bireyler arasındaki ideolojik bağnazlıklar azalmıştır. Dolayısıyla da 1980 öncesinin olanakları düşünüldüğünde, seksen sonrası dönemdeki kişilerin bilgiye bu denli yakın olmasının siyasi bilinçlerini 1980 öncesine göre artırdığını söylemek mümkündür. Özellikle küreselleşme sürecinde insanlar ve ülkeler arasında sınır kavramının seyredildiği ve

insanların gitgide benzer değer yargılarını paylaştığı 21.yy'da, insanların birbirinden farklı kamplarda durmasını sağlayan ideolojilerin öneminin azaldığı söylenebilir ya da en azından yirminci yüzyıldaki ideolojilerin yerini başka, daha yumuşak ideolojilerin aldığı söylenebilir. 21. Yy'da, ideolojilerdeki bu değişim dönüşüm sonrasında, toplum katmanlarında da başlayan değişim, toplumun siyasete yaklaşımını değiştirmiş, ideolojilerin ve parti sadakatlerinin azaldığı 1980 sonrası dönemde, toplumda siyasetin ana belirleyicisinin bireylerin bireysel menfaatleri ve bu menfaatlerin yerine getirilmesi olduğu görülmektedir. Bütün bunlardan ötürü özellikle 1989 ve 1999 seçimlerine bakıldığı zaman, Türkiye'de siyasetin araçlarının değiştiği, katı ideolojik söylemlerin yerine yerel sorunlara ve bireyin kişisel sorunlarına ait çözüm önerilerinin ön plana çıktığı görülür. 1995 seçimlerinin ana sloganının "her eve iki anahtar" (Sabah gazetesi, 1995) söylemi olduğunu ve seçimlerde bireylerin kişisel beklentilerinin ön plana çıktığı göz önünün de bulundurulacak olursak bu dönemde ideolojilerin yerini pragmatist yaklaşımlar aldığını ve vatandaşların oy verirken her türlü kişisel ve kolektif faydanın farkında olarak oy verdiği, dolayısıyla da aslında 1980 sonrasındaki dönemde oy veren seçmenlerin 1980 öncesi dönemde oy veren seçmenlerden daha fazla siyasi bilince ya da siyasi bilgiye sahip olduğunu söyleyebiliriz.

2. Yerel seçimlerde partiler arasında seçmen akışkanlığı genel seçimlere göre daha yüksektir ve bununla paralel olarak Mersin'de de, yerel seçimlerde ki seçmen akışkanlığı genel seçimlere göre daha yüksektir.

Yaptığımız bu çalışma sonrasında, seçim sonuçları incelendiğinde, 1980 sonrası yapılan yerel seçimlerde parti sadakatinin genel seçimlere göre daha fazla azaldığını söylemek mümkündür. Bunun temel nedeni ise, yerel seçimlerde, partilerden ziyade adayların ve yerel eşrafın ön plana çıkması ve yerel siyaseti bu kişilerin

belirlemesinden kaynaklanmaktadır. Bundan ötürüdür ki özellikle 1980 sonrasında özellikle yerel seçimlerde partisini değiştiren seçmen sayısı genel seçimlere göre daha fazladır. Örneğin 1999 seçimleri göz önüne alındığı zaman genel seçimlerde %22.19 oy alan DSP, aynı gün ve anda yapılan yerel seçimlerde, belediye seçimlerinde %15 civarında oy aldığı görülmektedir. Bu büyük farklılaşmanın nedenlerine bakıldığı zaman yerel adayların ve yerel dinamiklerin ön plana çıktığı ve partiye sadakatin azaldığı görülmektedir. Mersin'e bakınca ise benzer bir sonucu görmek mümkündür. Özellikle 1980 sonrasında yoğun göçe maruz kalan ve temel olarak dört güçlü siyasi akımın hakim olduğu yerel siyasete bakıldığı zaman, belli bir dengede duran siyasi yapının korunması için adaylar ve siyasi partiler arasında örtülü bir uzlaşma söz konusudur. Bu konsersyonun seçmen nazarında da etkili olduğu görülmektedir. Özellikle diğer Akdeniz kentlerine göre kent merkezinde fazlaca Kürt seçmene sahip Mersin'de, Mersinde Kürt seçmenlerin dışındaki seçmenlerin BDP ve o çizgideki siyasi partilere dönük tehdit algısı diğer kentlere göre çok daha fazladır. Bundan ötürü yerel seçimlerde en güçlü aday üzerinde birleşme refleksi ile hareket edenlerin sayısı hiçte azımsanmayacak orandadır. Yaptığımız anket çalışmasında "Partiniz seçimlere girmezse ikinci tercih olarak hangi partiye oy verirsiniz" sorusuna cevap veren CHP'lerden %55'i MHP'ye, AKP'li seçmenden %42'si yine MHP'ye oy vereceğini söylemiştir. İkinci tercih sıralamasında da bir sol parti olan CHP'li seçmen ile bir sağ parti olan AKP'li seçmenin ikisinde de çok büyük oranlarda Milliyetçi söylemleri ile ön plana çıkan MHP'ye yönelmeleri bu algının doğruluğunu bize göstermektedir.

3. **1980 sonrasında sağ partilerden sol partilere, sol partilerden sağ partilere seçmen akışkanlığı giderek artmaktadır.**

Bunun en önemli kanıtlarının başında seçimlerdeki toplam sol oylar ile sağ oyların oranları gelmektedir. 1984 yerel seçimlerinde sağ partilerin oy oranı %64, solun %32, 1989 seçimlerinde sağın oranı %59.48, solun oranı %39.62, 1994 seçimlerinde sağın oranı %70, solun oy oranı %29, 1999 seçimlerinde sağın oy oranı %65, solun oranı %29, 2004 seçimlerinde sağın oranı %72, solun oranı %26'dır. Benzer bir grafik genel seçimler içinde söz konusudur. Sadece yerel seçim oy oranlarına bakarak bile sağ ile sol seçmen arasındaki bu geçişkenliği görmek mümkündür. Başka bir örnek daha vermek gerekirse 1999 genel seçimlerinde solun toplam oy oranı %37'leri bulurken, aynı gün yapılan yerel seçimlerde solun toplam oy oranı %29'a düşmektedir. Bu sonuçlar yine hipotezimizi doğrulayan sonuçlardır. 1980 sonrasındaki döneme ilişkin bu dalgalanmaya bakıldığı zaman, bunun temel nedenlerinin bu süreçte partilere olan sadakatin azalması ve yerel aktörlerin önem kazanması şeklinde söylemek mümkündür.

4. Mersin'de parti değiştiren seçmen sayısı Türkiye ortalamasına göre oldukça yüksek bir orandadır.

Seçim sonuçlarına bakıldığı zaman gerek Mersin'de, gerekse de Türkiye'de 1980 sonrası dönemde parti değiştiren vatandaşların sayısı artmaktadır. Çoğu zaman konjoktürel nedenler ile ve lider karizması ile parti değiştiren seçmenlerin 1980 sonrası artış göstermesi az öncede değindiğimiz gibi parti sadakatlerinin azalması ve partilerin savunduğu ideolojilerin günümüzde değerlerini kaybetmesi yâda en azından bu ideolojilerin yumuşaması bunun temel nedenlerinin başında gelir. Parti değiştiren seçmen sayılarını tespit etmek kolay değildir ancak sol cemahta yer alan siyasi partilerin toplam oy oranları ile sağ cemahta yer alan siyasi partilerin toplam oy oranlarına bakıldığı zaman parti değiştiren seçmenler hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Yine yerel seçimlerden yola çıkacak olursak Türkiye'de 1989 seçimlerinde sağın oranı %59.48, solun oranı %39.62,

1994 seçimlerinde sağın oranı %70, solun oy oranı %29, 1999 seçimlerinde sağın oy oranı %65, solun oranı%29, 2004 seçimlerinde sağın oranı %72, solun oranı %26'dır. Aynı seçimlerde Mersin'de, 1989 seçimlerinde sağın oy oranı %55, solun oy oranı %41, 1994 seçimlerinde sağın oy oranı % 70, solun oy oranı %29, 1999 seçimlerinde sağın oy oranı %62, solun oy oranı %38, 2004 seçimlerinde sağın oy oranı % 64, solun oy oranı %35'dir. Bu sonuçlara bakıldığı zaman Mersin'de parti değiştirmenin ötesinde ideolojik yer değişikliği yapan seçmenlerin sayısı Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

IV.2.Öneriler: yaptığımız bu çalışma sonrasında elde edilen veriler çerçevesinde ortaya konan, siyasetin mecrasına ilişkin değişikliklerin siyaset yapma araçlarının da kökünden değiştireceği kesindir. Bu bağlamda elde edilen veriler ışığında yapılabilecek önerilerin başında;

1. Türkiye genelinde politika yapan siyasi partilerin, parti programları ile parti söylemlerini bu yeni realite doğrultusunda revize etmeleri ve 1980 sonrası yaşanan bilgi yoğunluğuna ayak uydurmaları gerekmektedir. Keza toplumun içinde olduğu boyutu ve düzeyi iyi tespit eden ve o boyutta siyaset yapan siyasi partilerin iktidara geldikleri ve halk tarafından desteklendikleri anlaşılmaktadır. 2002 tarihinde kurulan AKP'nin sosyal iletişimi çok iyi kullanması ve halkın gündelik sorunlarına yönelik pratik çözümler üretmesi ona girişeceği ideolojik bir tartışmadan çok daha fazla oy kazandırdığı ve bu çerçevede üç dönemdir iktidarda oylarını artırarak durduğunu görmek ve bunu iyi analiz etmek gerekir. Bu çerçevede tüm siyasi partilerinin, parti programlarını, parti tüzüklerini ve parti söylemlerini halkın siyasetten öncelikli beklentileri çerçevesinde revize etmeleri, onları toplum desteğine daha da yakınlaştıracaktır.

2. 1980 sonrası döneme ilişkin olarak yaşanan teknolojik gelişmelerin siyasal çerçevede toplumsal değişime ne kadar etki ettiğinin akademik alanda çok daha fazla araştırılması ve mikro ideolojilerin siyasete olası etkilerinin araştırılması gerekir
3. 1980 sonrası yaşanan bu toplumsal değişimin genelde sosyologlar tarafından incelendiği ülkemizde, siyaset bilimi alanında bu çalışmalara ağırlık verilmediği bununda siyaset yapma biçimlerini kısır bir döngü içine soktuğu söylenebilir. Bu çerçevede bu alanda yapılacak akademik çalışmalar bu alandaki eksikliği kapatarak toplum ile siyaset yapanlar arasında bir köprü kurabilecektir.
4. Mersin kent merkezi, birbirinden farklı dört siyasi eğilimin güçlü olduğu bir yapıya sahip. Bütün bu ayrışmaya rağmen kent merkezindeki partiler arasındaki akışkanlığının güçlü olması, Mersin merkez için, çok ciddi bir alan araştırmasının yapılmasını gerektiriyor. Yapılacak bu araştırmalar bize mersinin dinamiklerini daha iyi anlama fırsatı verecektir.

IV.3.Sonuç: Bütün dünyada zorbalıkla yapılan toplum mühendisliklerinin faturası ağır olmuştur. Fakat galiba bu konuda Türkiye en ağır bedelleri ödeyen ülkelerin başında gelmektedir. 90 yıllık tarihinde iki askeri darbe, üç muhtıra ve dört darbe teşebbüsü gören Türkiye, yaşadığı toplumsal değişim ve dönüşümle bu yaşananlara ayak uydurmaya ve değişmeye çalışan bir ülke konumundadır. Özellikle 1980 askeri darbesinden sonra düşünülen toplum mühendisliği çerçevesinde toplumu politikadan soğutmak ve uzaklaştırmak anlayışına dayanan depolitizasyon süreci, o politikaları uygulayanları şaşırtacak şekilde ters tepmiştir. Gerek dünyada yaşanan küreselleşme çerçevesinde, gerekse de Türkiye de yaşanan toplumsal dönüşüm çerçevesinde kitleler klasik siyaset yapma araçlarını terk etmiş ve siyasete yeni müdahale araçları gerçekleştirmişlerdir. 1980

öncesi ekseriyetle siyasi partilerde yapılan politika, 1980 sonrasında kurulan birçok sivil toplum örgütüne, internete ve televizyona taşınmış, bazen yayınlanan bir video bile milyonları etkilemeye yaramıştır. Bilgiye ulaşımın ucuzlaması ve kolaylaşması çerçevesinde değişen bu toplumsal yapı, darbecilerin öngörüsüne göre siyasi bilinç kaybına uğramamış, tersine siyasi bilgilerini genişleterek siyaset yapma tarzını değiştirmişlerdir. Ancak 1980 askeri darbesinin en önemli sonuçlarından birisinin ideolojilere dönük olduğu ve darbenin bu konuda başarılı olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Gerçi 1980 sonrası ideolojilerin, seksen öncesine göre zayıflamasının ve bölünerek daha küçük ideolojilere dönüşmesinin tek nedeni bizde yaşanan askeri darbe değildir. Tüm dünyada yaşanan küreselleşme çerçevesinde benzer bir süreç yaşanmış ve tüm dünyada benzer bir dönüşüm meydana gelmiştir.

Sonuç olarak “dağdaki çoban ile benim oyum nasıl eşit olur” söylemine dayanan Türk toplumunda “siyasi bilinç düzeyi düşüktür, oyunu bir çuvala satar, kömürle kararır, makarna ile açar” gibi söylemlerin tersine, seçmenlerin oy kullanırken neye ve kime oy verdiklerinin farkında olarak oy verdiklerini unutmamak gerekir. Seçim sonuçlarına baktığımızda aynı seçimlerde farklı tercihlerde bulunabilen, yerel seçim ile genel seçimi ayırt edebilen, aynı anda yapılan yerel ve genel seçimlerin birinde bir partiye genelde %23, yerelde %15 oy verebilen, ama en ilginç son genel seçimlerde %10'luk seçim barajı nedeniyle seçimlere bağımsız giren BDP'li adaylara bile nerdeyse eşit şekilde oylarını dağıtabilen vatandaşlara, siyasi bilinçten yoksun demek en hafif deyimini ile haksızlıktır.

KAYNAKÇA

“AKP’ye oy verilmesi rasyonel değil diyen Onur Öymen siyasi bilincin düşük olduğunu dile getirdi”. (2011, Mayıs). Erişim tarihi: 1 Mayıs 2011, http://www.forumvatan.com/arc_view.php?

Arslan, A. (2005). Tek partili dönem ve çok partili dönem Türk siyasi elitlerinin toplumsal profillerinin karşılaştırmalı incelemesi. “İş-güç” *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10, 18-71. Erişim Tarihi: 2 Haziran 2011, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=240.

Akbulut, Ö. (2004) "Yerel seçimlerin yerelliği". *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 11, 114-120.

Aksoy, M. (1970). *Türkiye’de insan hakları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Akıllı, H.Serkan. (2003). *Etnisite olgusunun kavramsal sınırları ve modernite açısından değerlendirilmesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Aleskerov, F., Ersel, H. ve Sabuncu, Y. (1999). *Seçimden koalisyona siyasal karar alma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Alkan, T. (1993). *Siyasal ahlak ve ahlaksızlık*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Alkan, T. (1979). *Siyasal toplumsallaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Alkan, T. ve Ergil, D. (1980). *Siyaset psikolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Alkan, T. ve Ergil, D. (1980). *Siyaset psikolojisi siyasal toplumsallaşma ve yabancılaşma*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Alkan, T. (1992). *Siyasal bilinç ve toplumsal değişim*. Ankara: Turan Yayınları.

Arkonaç, S. (1993). *Grup ilişkileri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Ayata, A. G. (1991). “İdeolojik kutuplaşma ve demokratikleşme: Türkiye ve Yunanistan arasında bir siyasal davranış karşılaştırması”. *Amme İdaresi Dergisi*, 1, 32.

Bayramoğlu, S. (2006-a), Seçim sonuçlarının değerlendirilmesi 1994 yılı raporu. *Yerelnet*, 11, 10-60. Erişim tarihi: 6 Haziran 2011, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1994

Bayramoğlu, S. (2006-b), Seçim sonuçlarının değerlendirilmesi 1999 yılı raporu. *Yerelnet*, 11, 10-60. Erişim tarihi: 6 Haziran 2011, http://www.yerelnet.org.tr/secimler/secim_analizleri1999

Bowman, L. ve Boynton, G.R. (1974). *Political behaviour and public opinion: Comparative analyses*. New Jersey: Hall.

Coulson, M.A. ve Riddell, D.S. (1970). *Approaching sociology*. London: Routledge and Kegan Paul.

Çam, E. (2002). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.

Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal katılım ve demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Daver, B. (1972). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Daver, B. (1993). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Deniz, B. (1970). *Siyasal katılım: Bir davranış incelemesi*. Ankara: Ankara Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları.

Enç, M. (1974). *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: T.D.K. Yayınları.

Erdem, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergun, D. (1982). *Sosyoloji ve tarih*. İstanbul: Der Yayınları.

Erkal, M. E. (1995). *Sosyoloji*. İstanbul: Der Yayınları.

Eroğlu, C. (1991). *Devlet yönetimine katılma hakkı*. Ankara: İmge Yayınevi.

Ezherli, İ. (1986). *TBMM (1920-1986)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Frolog, İ. V.D. (1997). *Felsefe sözlüğü*. (Çev. A. Çalışlar.) İstanbul: Cem Yayınları.

Genel seçim sonuçları. (2011, Haziran). Erişim tarihi: 6 Haziran 2011, <http://www.secimsonuclari.wep.tr/1983/1984/1987/1989/>

Güldiker, N. (1996). *Toplum bilimsel boyutuyla siyasal katılma*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.

Gülmen, Y. (1979). *Türk seçmen davranışında, ekonomik ve sosyal faktörlerin rolü 1960-1970*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Gülmen, Y. (1979). *Türk seçmen davranışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Gümüş, B. (2006). *Eğitimin seçmen davranışındaki rolü ve Antalya örnek olayı*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Gürsel, Y. (1990). *Demokratikleşme sürecinde kent ve insan*. İstanbul: E Yayınları.

İşçi, M. (2000). *Sosyal yapı ve sosyal değişim*. İstanbul: Der Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, Y. A. (1988). *Siyasal katılımın koşullarına genel bir bakış: Türkiye örneği, Türkiye’de siyaset, süreklilik ve değişim*. İstanbul: Der Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim “teori olgu ve süreç”*. İstanbul: Osman Aytaç Matbaası.

Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma, siyasal eylemin kökenleri üzerine bir araştırma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

Kapani, M. (1997). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Kapani, M. (2003). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karaman, Z. T. (1998). *Kent yönetimi ve politikası*, İzmir: Aras Yayınları.

Keleş, R. (1997). *Kentleşme politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kongar, E. (1993). *İmparatorluktan günümüze Türkiye'nin toplumsal yapısı I*. İstanbul: Remzi Yayınevi.

Kışlalı, A.T. (1995). *Siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Yayınevi.

Kışlalı, A. T. (1994). *Siyaset bilimi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal sistemler siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.

Kösecik, M. (2005). "*Türkiye'de yerel seçimler*", *yerel yönetimler üzerine güncel yazılar-I*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Lane, R. (1965). *Political life*. New York: The Free Press

Libset, S. M. (1986). *Siyasal insan*. (Çev. Mete Tuncay), Ankara: Teori Yayınları.

Mihçioğlu, C. (1987). *Kamu yönetimi alanında Türkçe terim denemeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Yayın Yüksekokulu Yayınları.

Milbrath, L. W. (1965). *Political participation: How and why do people get involved in politics*. Chicago: Rand Mc Mally.

Nie, N. H. ve Verba, S. (1989). *Siyasal katılma kamuoyu ve oy verme davranışı.* (Çev. İlder Turan, Tunçer Karamustafaoğlu). Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları.

Ornstein, N. (1990). *Yeni bir psikoloji.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Oskay, Ü. (1983). Toplumsal bilim-sosyoloji ve sosyolojik düşünce. *Edirne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Seminer Dergisi* , 225, 220.

Ozankaya, Ö. (1984). *Toplumbilim terimleri sözlüğü.* Ankara: Savaş Yayınları

Örs, H. B. (1962). *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öz, E. (1996). *Otoriterizm ve siyaset.* Ankara: Yetkin Yayınları.

Öz, E. (1992). *Türkiye’de tek parti yönetimi ve siyasal katılma (1923-1945).* Ankara: Gündogan Yayınları.

Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de sosyalleşme ve siyasal katılma.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Özbudun, E. (1975). *Türkiye’de sosyal değişme ve siyasal katılma.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Özer, İ. (1988). “Toplumsallaşma sürecinin siyasal boyutu, siyasal katılma ve kentleşme”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 314.

Öztekin, A. (2003). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Öztekin, A. (2001). *Siyaset bilimine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Payaslıoğlu, A.T. (1956). *Seçimler ve oy verme sistemleri üzerine yapılan araştırmalarda kullanılan metotlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Perinçek, D. (1985). *Anayasa ve partiler rejimi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Runciman, W. G. (1986). *Toplumsal bilim ve siyaset kuramı*. (Çev. E. Mutlu). Teori Yayınları

Sağır, M . (2003). *Etnisite olgusunun kavramsal sınırları ve modernite açısından değerlendirilmesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

Say, G. (1998). *Siyasal değişimde kadın boyutu*. İstanbul: Kurtulus Matbaası.

Sayın, Ö. (1985). *Sosyolojiye giriş (Sosyolojinin temelleri)*. İzmir: Erdem Kitabevi.

Seçim sonuçları. (2011, Mayıs). Erişim tarihi: 5 Mayıs 2011,
<http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do;jsessionid>

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi. (1991). *Cinsiyet ve siyasal davranış.* İstanbul: Risale Yayıncılık.

Şahim, T. (1994). *Siyasi katılım ve baskı grupları.* Ankara: Makro Limitet Şirketi Eğitim Yayınları.

Şentürk, H. (2008). *Yerel siyaset.* İstanbul: Okutan Yayınları.

Kışlalı, A. T. (1998). *Siyasal sistemler.* Ankara: İmge Kitabevi.

Tanilli, S. (1974). *Anayasa hukukuna giriş,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve siyasal toplumsal hayat.* İstanbul: Birikim Yayınları.

Tokgöz, O. (1978). "*Türkiye'de kitle haberleşme araçları ve çocuklar*". Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllığı.

Tunaya, T. Z. (1969). *Siyasi müesseseler ve anayasa hukuku,* İstanbul: Türkiye Vakıf Yayınları.

Turan, İ. (1986). *Siyasal sistem ve siyasal davranış*. İstanbul: Der Yayınları.

Turan, İ. (1996). *Siyasal sistem ve siyasal davranış*. İstanbul: Der Yayınları.

Türk, H. S. ve Tuncer E. (1995). *Türkiye için nasıl bir seçim sistemi*. Ankara: Tesav Yayınları.

Türkiye'de 2009 yerel seçim sonuçları. (2011, Mayıs). Erişim tarihi: 1 Mayıs 2011, <http://secim2009.sabah.com.tr/2009>

Unat, N. A. (1965). *1965 seçimlerinin tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları.

Uysal, B. (1984). *Siyasal katılma ve katılma davranışına ailenin etkisi*. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını.

Yerel seçim sonuçları. (2011, Haziran). Erişim tarihi: 2 Haziran 2011, <http://www.genelsecim.org/Details.asp?ID=33&SY=2004/02.06.2011>

Yıldırım, E. (1995). *Türkiye'de siyaset süreci ve profesyonel siyasette benliğin kurulması: SHP örneği*. Ankara: Ark Yayınları.

Yücekök, A. N. (1987). *Siyasetin toplumsal tabanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayınları.

Yücekök, A. (1982). *Siyasal davranış ve siyaset sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.

1995 genel seçim sonuçları. (2011, Haziran), Erişim tarihi: 2 Haziran 2011, <http://www.secim.aha.com.tr/Default.aspx/1995>

1999 genel ve yerel seçim sonuçları. (2011, Haziran), Erişim tarihi: 2 Haziran 2011, <http://www.secim.konrad.com.tr/Default.aspx/1999>

**EK 1: 1980 SONRASI YEREL SEÇİMLER İLE GENEL SEÇİMLERİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ: MERSİN ÖRNEĞİ TEZ ÇALIŞMASI ANKET
SORULARI**

1.Cinsiyet

- Erkek Kadın

2. Yaşınız

- 18-25 26-40 41-60 60...+

3.Eğitim durumunuz

- Okur yazar değil İlkokul İlköğretim
 Lise Üniversite Lisanüstü

4. Doğum yeriniz

- Mersin Diğer....

5. Medeni durumunuz

- Evli Bekâr

6.Mesleğiniz

- Memur Özelde İ-işçi Kamuda işçi Çiftçi
 Esnaf İşsiz Ev kadını Emekli Diğer.....

7.Geliriniz

- 600 600-1000 1000-2000 2000...+

8. Siyasetle ilgileniyor musunuz?

- İlgileniyorum
 Az ilgileniyorum
 Hiç ilgilenmiyorum

- Çok ilgileniyorum
- Gündemi takip ediyorum

9.Kendinizi hangi siyasi görüşe yakın hissediyorsunuz?

- Solda
- Sağda
- Merkezde
- Sosyal demokrat
- Milliyetçi muhafazakâr
- Ulusalçı laik
- Türk milliyetçisi
- Kürt milliyetçisi
- Marksist/komünist

10. Sizce bir siyasi partinin en temel önceliği ne olmalı/ sizin bir siyasi partiden

öncelikli beklentiniz?

- İşsizlik ve yoksulluğu çözmek
- Kürt sorunu ve terörü bitirmek
- Laik cumhuriyeti korumak
- Eğitim sorununu çözmek
- Demokrasiyi güçlendirmek
- AB üyeliği

11. Sizce yerel seçimler mi daha önemlidir yoksa genel seçimler mi?

- Yerel seçimler
- Genel seçimler

12. Yerel seçim daha önemli diyorsanız neden?

- Kişisel çıkarlar
- Siyaset yapma olanağının kolay olması
- Kentin çıkarları ön planda olduğu için
- Ülke çıkarları
- Bölgenin çıkarları
- Diğer...

13. Genel seçim daha önemli diyorsanız neden?

- Ülkenin çıkarları
- Kişisel çıkarlar
- Partinin çıkarları
- Siyasal görüş
- Kentin çıkarları

14. Siz yerel seçimlerde oy verirken neleri göz önünde bulundurursunuz?

- Adayın özellikleri
- Benim görüşümdeki siyasi partiden olması
- Seçimlerde tanıdığım bir kişi olması
- Etkin propaganda

15. Yerel seçimlerde siyasi partiler mi daha önemlidir yoksa adaylar mı?

- Siyasi Partiler
- Adaylar

16. Yerel seçimlerde hiç kendi siyasi görüşünüzün dışında bir partiye oy verdiniz mi?

- Vermedim
- Verdim

17. Verdiyseniz neden?

- Tepki
- Aday kaynaklı
- Lider kaynaklı
- Parti politikaları
- Konjoktürel nedenler

18.2004 yerel seçimlerinde büyükşehirde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

19.2004 yerel seçimlerinde ilçe belediyesinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

20. 2004 yerel seçimlerde il genel meclisi seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

21.2009 yerel seçimlerinde büyükşehirde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

22. 2009 yerel seçimlerinde ilçe belediyesinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

23. 2009 yerel seçimlerde il genel meclisi seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

24. Önümüzdeki yerel seçimlerde büyükşehirde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

25. Önümüzdeki yerel seçimlerde ilçe belediyesinde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

26. Önümüzdeki yerel seçimlerde il genel meclisinde hangi partiye oy vermeyi düşünüyorsunuz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

27.Siz milletvekili genel seçimlerinde oy verirken neleri göz önünde bulundurursunuz?

- Siyasi görüşümü
- Kişisel çıkarlarımı
- Ülkenin çıkarlarını
- Partimin çıkarlarını
- Kentin çıkarlarını
- Diğer...

28. Size göre milletvekili genel seçimlerinde en önemli unsur nedir?

- Adayın özellikleri
- Partilerin politikaları
- Liderlerin karizması
- Partilerin ideolojileri
- Partilerin sorunlara getirdiği çözüm önerileri
- Diğer.....

29. Milletvekili genel seçimlerinde hiç kendi görüşünüzün dışında bir siyasi partiye oy verdiniz mi verdiyseniz neden?

- Vermedim
- Verdim

30. Verdiyseniz neden verdiniz?

- Tepki
- Adayın özellikleri
- Liderin karizması
- Parti politikaları
- Sorunlara getirdiği çözüm önerileri
- konjoktürel nedenler

31. 2002 milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

32. 2007 milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy verdiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

33. Önümüzdeki milletvekili seçimlerinde hangi partiye oy vereceksiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

34.Sizin hiç oy vermeyi düşünmediğiniz partiler hangileridir?

1.(.....)

35. Peki niçin o partilere oy vermezsiniz?

- Dinci oldukları için
- Laik oldukları için
- Milliyetçi oldukları için
- Bölücü oldukları için
- Demokrat olmadıkları için
- Sosyal demokrat olmadıkları için
- Liberal olmadıkları için

36. Herhangi bir nedenle partiniz seçimlere giremezse ikinci tercih olarak hangi partiye oy verirsiniz?

- CHP
- AKP
- MHP
- DTP/BDP
- DİĞER.....

37. Neden o partiye oy verirsiniz?

- Fikri yakınlık
- Ulusalcı hassasiyet
- Kötünün iyisi
- Çok istemediğim bir partinin kazanmaması için
- Adayın ve liderin niteliği
- Aynı kulvarda başka bir partinin olmaması
- Konjoktürel nedenler